

VIGILIA

1994 / 12

A családról a Családévben

CSEPREGI GÁBOR, KOPP MÁRIA, MOHAY TAMÁS, PÁLHEGYI FERENC,
VICTOR ISTVÁN ÉS ZLINSZKY JÁNOS

A Szentszék családjogi Chartája

THOM GUNN: Jézus és Jézus anyja

Népi betlehemes játék Bükkaranyosról

JUHÁSZ FERENC: Kassák Lajos kollázsai

LUKÁCS LÁSZLÓ:	Az otthon egyháza	881
A SZENTSZÉK:	A család jogainak Chartája (<i>Németh Edina fordítása</i>)	882
PÁLHEGYI FERENC:	Felkészítés a házasságra	890
CSEPREGI GÁBOR:	A konfliktusok szerepe a családban	894
KOPP MÁRIA:	A család az ezredfordulón	902
VICTOR ISTVÁN:	Bibliás család	911
ZLINSZKY JÁNOS:	A család az Alkotmányban	916
MOHAY TAMÁS:	Családbarát társadalom	923
LÁBADY TAMÁS:	Az emmauszi csoda: a Házás Héttvége	931
KÖRMENDYNÉ ÉRDI MÁRIA—		
KÖRMENDY IMRE:	A fokoláre mozgalom új családjai	933
ENDRÉDY ISTVÁN— ENDRÉDY CECÍLIA:	Magyar Schönstatt Családok	935

SZÉP / ÍRÁS

THOM GUNN:	Jézus és Jézus anyja (<i>vers; Báthori Csaba fordítása</i>)	937
NÉMETH ISTVÁN PÉTER:	Badacsonyi betlehemes, 1993 (<i>vers</i>)	938
BORBÁS KATALIN:	Polipok a kertben (<i>elbeszélés</i>)	939
BARI KÁROLY gyűjtéséből:	Betlehemes játék és köszöntőversek Bükkaranyosról	942

A VIGILIA BESZÉLGETÉSE

KIPKE TAMÁS:	Bíró Lászlóval — a családról	948
--------------	------------------------------	-----

MAI MEDITÁCIÓK

JUHÁSZ FERENC:	Kassák Lajos kollázsai	953
----------------	------------------------	-----

SZEMLÉ

(a részletes tartalomjegyzék a hátsó borítón)	958
---	-----

Az otthon egyháza

Korunk elszakadt Istentől. A keresztény élet egyre inkább a kevesek kiváltsága vagy elszánt hűsége maradt. A nagy többség számára a templomok műemlékké torzultak, az egyház pedig az élet két-három kivételes alkalmát kiszolgáló intézménnyé zsugorodott. Mondhatni, egyetlen ponton él máig elevenen a keresztény misztérium ünneplése: a karácsonyban. Az Isten Fiának földi születése a meggyöngyült hitű mai embernek is megdobbantja a szívét: „Isten szeretete abban nyilvánult meg, hogy egyszülött Fiát küldte a világra, hogy általa éljünk.” S talán megéri, talán — hosszabb-rövidebb időre — meg is fogadja a következtetést: „Ha Isten így szeretett bennünket, nekünk is szeretnünk kell egymást.” (1Jn 4,9-11)

A karácsony az emberiség ünnepévé lett, azoknak is, akiknek hite elhalványult vagy elhalt. A család és az otthon ünnepe maradt akkor is, amikor annyi családi élet indul bomlásnak, amikor magának a családnak az értelmét vonják kétségbe. A családiasság légkörét, az egymásnak örömet szerző találékonyságot, a másiknak ajándékot készítő figyelmet idézi meg sietőssé, rideggé vált életünkben, az önzés és versengés korában is.

A Családév karácsonyát családunkkal szeretnénk ünnepelni, hogy növekedjék összetartozásunk ereje és öröme. Isten Jézus Krisztusban végérvényesen és visszavonhatatlanul eggyé lett az emberrel, hogy isteni szeretete emberi szeretetté, szolgálattá, figyelmességgé transzformálódva éljen tovább, s így tegye boldoggá az embert. A feltámadt Krisztus testében, az egyházban — bár külső és belső viszontagságok között — már most jelen van Isten üdvösséget hozó kegyelme, s hív mindenkit: fogadja be Isten szeretetét. Az egyház az a hely, ahol az ember rátalálhat Isten szeretetére, az a jel, amely hirdeti, hogy létezik valódi szeretet s ebből kivirágzó igazi boldogság a földön.

A család nemcsak az ember legtermészetesebb életközössége, hanem az isteni szeretetnek otthona is: egyház, családi szentély, az otthon egyháza, ahogy az őskeresztények nevezték — az üdvösség helye és jele tehát. Boldog ember az, aki jó családban születhetett és nevelkedhetett, akinek sikerült létrehoznia a boldogság szigetét saját családban a széttört családok, az elpusztult otthonok, apátlan-anyátlan kallódó gyerekek, magányos felnőttek világában.

Sokan érzik át, különösen ilyenkor karácsonykor, milyen fogyatékos, törekeny és töredékes a szeretetük. Krisztus örömhíre azonban éppen az, hogy a megtört élet is kiegyenesedhet, a zavartság is kitisztulhat Isten Országában. A megtestesülés kegyelméből a család nem azért szent, mert tökéletes, hanem azért, mert Isten kegyelme működik benne. A karácsony ma is arra hív minden embert, hogy a szeretet szentélyévé tegye a családot, a bizalom és az öröm szigetévé.

A család jogainak Chartája

AMELYET A SZENTSZÉK
A CSALÁDDAL FOGLALKOZÓ VALAMENNYI SZEMÉLY,
INTÉZMÉNY ÉS HATÓSÁG FIGYELMÉBE AJÁNL

1983. október 22-én

BEVEZETÉS

A *Család jogainak Chartája* című dokumentum eredete az 1980-ban Rómában tartott Püspöki Szinódus által megfogalmazott kérésre nyúlik vissza; ennek témája „A keresztény család szerepe a modern világban” volt (cf. *Propositio 42*). Őszentsége, II. János Pál pápa, a *Familiaris Consortio* apostoli levelében (No.46) helyt adott a szinódus kérésének, és megbízta a Szentszéket, hogy készítse elő az érintett körök és hatóságok elé terjesztendő *Chartát* a családok jogairól.

Fontos, hogy pontosan megértsük e most közzétett *Charta* természetét és stílusát. A dokumentum nem a család és a házasság morálteológiájának és dogmatikájának bemutatása, bár tükrözi az egyház gondolkodásmódját ebben a témában. Nem magatartási kódex a kérdésben érintett személyek és intézmények számára, de nem is egyszerűen a családra vonatkozó teoretikus irányelvek deklarálása. Inkább az a célja, hogy a lehető legteljesebb és legrendezettebb formában összefoglalja korunk emberének — keresztényeknek és nem keresztényeknek egyaránt — a család, e természetes és egyetemes közösség elidegeníthetetlen és alapvető jogait.

A *Chartában* megjelölt jogok az emberi lelkiismeretben és az emberiség közös értékeiben fejeződnek ki. A keresztény nézőpont úgy jelenik meg ebben a *Chartában*, mint az isteni kinyilatkoztatás fénye, amely megvilágítja a család természetes valóságát. Az alapvető elemzések szerint ezek a jogok abból a törvényből származnak, amelyet a Teremtő írt bele minden emberi lény szívébe. Felszólítjuk a társadalmat arra, hogy védje meg e jogokat minden erőszaktól, s minden részletükben tartsa tiszteletben és támogassa őket.

A javasolt jogokat a *Charta* sajátos műfajának megfelelően kell érteni. Ezek néhány esetben igazi és szorosan vett, jogilag kötelező normákat idéznek; más esetekben alapvető követelményeket és irányelveket fejtenek ki a törvényhozás végrehajtásához és a

családpolitika továbbfejlesztéséhez. Minden esetben prófétai felhívást tesznek közzé a család intézményének érdekében, amelyet tiszteletben kell tartani, és meg kell védeni minden bitorlástól.

Ezeknek a jogoknak szinte mindegyike föllelhető mind az egyház, mind a nemzetközi közösség dokumentumaiban. A jelen *Charta* megkísérelti ezeket tovább kidolgozni, tisztábban definiálni, és szerves, szisztematikus elrendezésben bemutatni. A szöveghez mellékeljük a *Források és hivatkozások* jegyzékét, amelyekből néhány megfogalmazást átvettünk.

A családjogi *Chartát* a Szentszék, a katolikus egyház kormányzatának legfelsőbb központi szerve mutatja be. A dokumentumot az egész egyház püspöki konferenciáival s a különböző kultúrákban élő szakemberekkel folytatott széles körű konzultációk során kapott megjegyzések és észrevételek gazdagítják.

A *Chartát* elsősorban a kormányoknak címezzük. Mindenki benyomatékosan tudatosítani kívánjuk a család alapvető jogait a társadalom javára; a *Charta* ezért mindazoknak, akik osztoznak a közös iránti felelősségben, modellt és hivatkozási pontot kínál a törvényhozás és a családpolitika felvázolásához, irányelveket ad az akcióprogramokhoz.

Ugyanakkor a Szentszék bizalommal figyelmébe ajánlja a dokumentumot azoknak a kormányközi-nemzetközi szervezeteknek, amelyeknek illetékességi és gondoskodási körébe tartozik az emberi jogok védelme és előmozdítása, ezért nem vehetik semmibe és nem engedhetik meg a család alapvető jogainak megsértését.

A *Charta* természetesen maguknak a családoknak is szól: célja, hogy megerősítse a családok körében a család pótolhatatlan szerepének és helyzetének tudatát; arra ösztönzi a családokat, hogy egyesüljenek jogaik védelmére és előmozdítására; bátorítja őket arra, hogy olyan módon teljesítsék feladataikat, hogy a család szerepe nagyobb megbecsülést és elismerést nyerjen a mai világban.

Végül figyelmébe ajánljuk a *Chartát* mindazoknak a férfiaknak és nőknek, különösen a keresztényeknek, akik elkötelezetten mindent megtesznek annak érdekében, hogy a család jogainak védelme biztosítva legyen, és hogy a család intézménye megerősödjön az emberiség javára — ma éppúgy, mint a jövőben.

A Szentszék a világ püspökeinek kívánságára elkészített *Charta* közzétételével különleges felhívást intéz az egyház minden tagjához és intézményéhez, hogy tegyen tanúbizonyságot a család pótolhatatlan missziójáról vallott keresztény meggyőződésről, gondoskodjon arról, hogy a családok és a szülők megkapják a szükséges támogatást és bátorítást Istentől kapott feladatuk teljesítéséhez.

Előszó

Tekintettel arra, hogy

A) a személy jogainak, bár egyének jogaiként fejeződnek ki, alapvető szociális dimenziójuk van, amelyek a családban találják meg a velük született és létfontosságú kifejeződésüket;

B) a család a házasságon alapul, ezen a férfi és a nő egymást kiegészítő, bensőséges életközösségén, amelyet a házasság szabadon elvállalt és a nyilvánosság előtt kifejezett, felbonthatatlan köteléke hoz létre, és amely nyitott az élet továbbadására;

C) a házasság az a természetes intézmény, amelynek kizárólagosan reá bízott küldetése az élet továbbadása;

D) a család mint természetes közösség elsőbbséget élvez az állammal vagy bármely más közösséggel szemben, és birtokolja az ezzel járó, tőle elidegeníthetetlen jogokat;

E) a család nem pusztán jogi, szociális és gazdasági egység, hanem sokkal inkább a szeretet és a szolidaritás közössége, amely egyedül alkalmas arra, hogy tanítson és átadjon olyan kulturális, etikai, szociális, szellemi és vallási értékeket, amelyek nélkülözhetetlenek saját tagjainak és a társadalomnak jólétéhez és fejlődéséhez;

F) a család az a hely, ahol a különböző generációk összejönnek, egymást segítve növekednek az emberi bölcsességben és abban, hogy az egyének jogait összhangba hozzák a társadalmi élet egyéb elvárásaival;

G) a családnak és a társadalomnak, amelyeket létfontosságú és szerves kötelékek fűznek kölcsönösen egymáshoz, egymást kiegészítő funkciójuk van minden személy és az emberiség javának védelmében és fejlődésében;

H) a történelem során a különböző kultúrák tapasztalatában megmutatkozik az az igény, hogy a társadalom ismerje el és védje meg a család intézményét;

I) a társadalomnak, de még inkább az államnak és a nemzetközi szervezeteknek meg kell védeniük a családot jogi, társadalmi, szociális, gazdasági és politikai jellegű rendszabályokkal, amelyek a család egységének és stabilitásának megszilárdítását célozzák oly módon, hogy a család gyakorolhassa különleges funkcióját;

J) a család jogait, alapvető szükségleteit, jólétét és értékeit, bár néhány esetben hatékonyan oltalmazzák, gyakran semmibe veszik, nemritkán pedig aláaknázzák különböző törvények, intézmények és szociális-gazdasági programok;

K) sok család kényszerül szegénységben élni, ami megakadályozza őket feladatuk méltó teljesítésében;

L) a katolikus egyház, annak tudatában, hogy az egyén, a társadalom és az egyház érdekei a családon keresztül valósulnak meg, mindig sajátos küldetésének tartotta, hogy hirdettesse: Isten

tervei a házasságról és a családról az emberi természetben adtak; hogy segítse ezt a két intézményt; és hogy megvédje őket a támadásoktól;

M) az 1980-ban tartott Püspöki Szinodus kifejezetten ajánlja a család jogairól szóló *Charta* kidolgozását és terjesztését az érintettek között;

ezért a Szentszék, miután konzultált a püspöki konferenciákkal, most bemutatja a *Charta a család jogairól* című dokumentumot, és sürgeti az államokat, a nemzetközi szervezeteket és minden érdekelt intézményt és embert, hogy segítse e jogok tiszteletben tartását, s biztosítsa hatékony elismerésüket és megtartásukat.

1. Cikkely Minden embernek jogában áll szabadon megválasztani életállapotát, így azt, hogy megházasodjon és családot alapítson vagy egyedülállóként éljen.

a) Minden férfinak és nőnek, aki elérte a házasodáshoz szükséges kort, és megfelelő képességekkel rendelkezik, joga van házasságot kötni és családot alapítani mindenféle diszkrimináció nélkül; törvényes megszorítások — véglegesen vagy ideiglenesen — e jog gyakorlásában csak akkor vezethetők be, ha a házasság intézményének súlyos és objektív követelményei és annak társadalmi és nyilvános jelentősége ezt megkövetelnék.

b) Azoknak, akik házasságot kívánnak kötni és családot akarnak alapítani, jogukban áll elvárni a társadalomtól azokat az erkölcsi, oktatási, szociális és gazdasági feltételeket, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy érettségük és felelősségük tudatában gyakorolják a házasságkötéshez való jogukat.

c) A házasság intézményi értékét a hatóságnak jóvá kell hagyania; az élettársi kapcsolatot nem szabad ugyanarra a szintre helyezni, mint az érvényesen megkötött házasságot.

2. Cikkely Házasságot kizárólag a házasulandó felek kellően kifejezett, szabad és teljes egyetértésével lehet kötni.

a) Tiszteletben tartva, hogy bizonyos kultúrákban a család hagyományos szerepének megfelelően vezeti gyermekeit elhatározásukban, elkerülendő minden nyomás, amely megakadályozná egy konkrét személy házastársul választását.

b) A jövődő házastársaknak joguk van a vallásszabadsághoz. Ezért megsérti ezt a jogot, ha a hitnek megvallását vagy gyakorlását lelkiismeretükkel ellentétbe kerülve meg kellene tagadniuk, a házassághoz szükséges előzetes feltételként.

c) A házastársak, a férfi és a nő között meglévő természetes komplementaritásban ugyanazt a méltóságot és a házasságra vonatkozóan egyenlő jogokat élveznek.

3.Cikkely A házastársaknak elidegeníthetetlen joguk családot alapítani, és dönteni a születések ütemezését és a születendő gyermekek számát illetően, teljességgel figyelembe véve kötelezettségeiket egymás, már megszületett gyermekeik, a család és a társadalom irányában. Döntésükben igazodniuk kell a helyes értékrendhez, az objektív erkölcsi rendhez, amely kizárja a fogamzásgátláshoz, a sterilizáláshoz és az abortuszhoz folyamodás lehetőségét.

a) A közjogi hatóságok és magánszervezetek azon tevékenységei, amelyek bármilyen módon megpróbálják korlátozni a házaspárok szabadságát a gyermekeikről való döntésben, súlyosan vétnek az emberi méltóság és igazság ellen.

b) A nemzetközi kapcsolatokban, a népek fejlődéséhez nyújtott gazdasági segélyek nyújtásakor nem szabható feltételként fogamzásgátló, sterilizációs vagy abortusz-programok elfogadása.

c) A családnak jogában áll a társadalom segítségét kérni a gyermekek születéséhez és felneveléséhez. A nagycsaládosoknak joguk van megfelelő segélyhez, és nem lehetnek diszkrimináció alanyai.

4.Cikkely Az emberi élet tökéletes tiszteletet és védelmet érdemel a fogamzás pillanatától.

a) Az abortusz közvetlenül megsérti az emberi lénynek az élethez való alapvető jogát.

b) Az emberi lény méltóságának tisztelete kizárja az emberi embrió minden kutatási célú manipulálását és kizsákmányolását.

c) Az emberi személy genetikai örökségén végzett minden olyan beavatkozás, amely nem anomáliák kijavítását célozza, a testi épséghez való jog elleni vétséget képez, és ellenkezik a család javával.

d) A gyermekeknek — születésük előtt és után is — joguk van különleges védelemre és segítségre, hasonlóképpen az édesanyáknak is a terhesség alatt és ésszerű ideig a gyermek születése után.

e) Minden gyermeknek, akár házasságban, akár házasságon kívül született, ugyanolyan joga van a társadalom védelmére, teljes értékű személyi fejlődésének érdekében.

f) Az árvákat vagy azokat a gyermekeket, akik nélkülözik a szülői, illetve gondviselői támogatást, a társadalom részéről különös gondoskodásban kell részesíteni. Az államnak, a nevelésre vagy örökbe fogadásra olyan törvényeket kell hoznia, amelyek segítik az arra alkalmas családokat azoknak a gyermekeknek befogadásában, akik tartósan vagy ideiglenesen nélkülözik a gondoskodást. A törvényhozásnak ugyanakkor tiszteletben kell tartania a szülők természetes jogait.

g/ A fogyatékos gyermekeknek joguk van olyan otthont és iskolát találni, amely alkalmas környezetet biztosít emberi fejlődésükhöz.

5.Cikkely A szülőknek attól a pillanattól, hogy életet adtak gyermeküknek, eredeti, elsődleges és elidegeníthetetlen joga azok nevelése; ezért őket kell elismerni gyermekeik elsődleges nevelőiként.

a) A szülőknek jogukban áll gyermekeiket erkölcsi és vallási meggyőződésükkel összhangban nevelni, számításba véve a család kulturális hagyományait, amelyek a gyermek javát és méltóságát szolgálják; meg kell kapniuk a társadalomtól a szükséges segílyt és segítséget nevelési feladatuk valódi teljesítéséhez.

b) A szülőknek jogukban áll szabadon megválasztani az iskolát vagy más, a meggyőződésük szerinti neveléshez szükséges eszközöt. A hatóságoknak biztosítaniuk kell, hogy az anyagi köztámogatások elosztása lehetővé tegye a szülőknek, hogy igazán szabadon gyakorolhassák ezt a jogukat, anélkül, hogy igazságtalan terheknek tennék ki magukat. A szülőket nem szabad megterhelni — sem közvetten, sem közvetlenül — olyan különköltségekkel, amelyek megtagadnák tőlük vagy igazságtalanul korlátoznák ennek a szabadságnak a gyakorlását.

c) A szülőknek joguk van biztosítani, hogy gyermekeik ne kényszerüljenek olyan iskolába járni, amely nem egyezik erkölcsi és vallási meggyőződésükkel. A szexuális nevelés legfőképpen a szülők alapvető joga, és mint ilyen az ő közvetlen felügyeletük alatt valósítandó meg, akár otthon, akár az általuk választott és ellenőrzött nevelési központokban.

d) A szülői jogok megsértésének minősül, ha az állam olyan kötelező oktatási rendszert vezet be, amely kizárja a vallásos nevelést.

e) A szülőknek gyermekeik neveléséhez való elsődleges jogát segíteni kell a szülők, tanárok és iskolai hatóságok közötti együttműködés minden formájában, különösen olyan részvételi formákban, amelyek révén az állampolgárok hangot adhatnak elképzeléseiknek az iskolák működését és az oktatáspolitiká végrehajtását illetően.

f) A családnak jogában áll elvárni, hogy a tömegkommunikációs eszközök pozitívan segítsék a társadalom felépítését, és erősítsék a család alapvető értékeit. Ugyanakkor a családnak, különös tekintettel annak legfiatalabb tagjaira, joga van a tömegkommunikáció negatív hatásaival és visszaéléseivel szembeni megfelelő védelemre.

6.Cikkely A családnak joga van családként élni és fejlődni.

a) Az állami hatóságoknak kötelességük tiszteletben tartani és elősegíteni minden család méltóságát, törvényes függetlenségét, magánéletét, sértetlenségét és stabilitását.

b) A válás magát a házasság és a család intézményét támadja.

c) A kiterjedt családrendszer, ahol létezik ilyen, becsben kell

tartani és segíteni kell, hogy jobban be tudja tölteni hagyományos szerepét a szolidaritás és a kölcsönös segítségnyújtás területén, tiszteletben tartva ugyanakkor a szűkebb család jogait és minden egyes tag személyes méltóságát.

7.Cikkely Minden családnak joga van a szülők irányítása alatt saját, otthoni vallásos életét élnie, ugyanúgy jogában áll hitét nyilvánosan megvallani és hirdetni, részt venni nyilvános istentiszteleten, és szabadon választani a vallási oktatás programjai közül anélkül, hogy hátrányos megkülönböztetést szenvedne.

8.Cikkely A családnak jogában áll, hogy társadalmi és politikai funkcióját gyakorolja a társadalom építésében.

a) A családoknak jogukban áll más családokkal és intézményekkel társulásokat létrehozni annak érdekében, hogy megfelelő módon és hatékonyan tudják betölteni a család feladatait, hogy megvédjék jogaikat, támogassák a család javait, és képviseljék érdekeit.

b) Gazdasági, társadalmi, jogi és kulturális szinten, a családi életet érintő programok tervezése és kidolgozása során el kell ismerni a családok és a családi társulások törvényes szerepét.

9.Cikkely A családoknak joguk van ahhoz, hogy az állami hatóságok részéről megfelelő családpolitikára számíthassanak jogi, gazdasági, társadalmi és pénzügyi téren, mindennemű diszkrimináció nélkül.

a) A családoknak joguk van olyan gazdasági körülményekhez, amelyek biztosítják számukra a méltóságukhoz és teljes fejlődésükhöz szükséges megfelelő életszínvonalat. Nem szabad őket megakadályozni a családi élet biztonságának kedvező magántulajdon megszerzésében és megtartásában; az örökösödést és a tulajdon-átruházást érintő törvényeknek tiszteletben kell tartaniuk a családtagok szükségleteit és jogait.

b) A családoknak joguk van szociális téren olyan rendszabályokhoz, amelyek figyelembe veszik szükségleteiket, különösen egyik vagy mindkét szülő korai elhalálozása, valamelyik házastárs elhagyása, baleset, betegség vagy rokkantság bekövetkezésekor, munkanélküliség esetén, vagy bármilyen okból, amikor a családnak külön terhet jelent a tagok előrehaladott kora, fizikai vagy szellemi fogyatékosága, vagy a gyermekek oktatása.

c) Az időseknek joguk van saját családjukban, vagy amikor ez nem lehetséges, megfelelő intézményekben olyan elhelyezéshez, ami lehetővé teszi számukra, hogy életük utolsó éveit békességben töltsék, folytatva azokat a tevékenységeket, amelyek korukkal

összeegyeztethetők, és lehetővé teszik számukra a társadalmi életben való részvételt.

d) A család jogait és szükségleteit, különös tekintettel a család egységének értékére, a büntető törvénykönyvben és politikában is figyelembe kell venni oly módon, hogy a büntetésüket töltők kapcsolatban maradjanak családjukkal, és az érintett család megfelelő támogatásban részesüljön a letartóztatás ideje alatt.

10.Cikkely A családoknak joguk van olyan társadalmi és gazdasági renchez, amelyben a munkaszervezés megengedi a tagoknak az együttélést, nem akadályozza a család jólétét, egészségét és biztonságát, megteremtve egyúttal az egészséges kikapcsolódás lehetőségét.

a) A munka díjazásának elegendőnek kell lenni ahhoz, hogy az ember családot alapíthasson és azt méltósággal eltarthassa, vagy a „családi bér”-nek nevezett fizetésen, vagy más szociális intézkedésen keresztül, mint például a családi pótlék vagy a szülők otthon végzett munkájának díjazása; méltányos lenne, ha az anyák nem kényszerülnének otthonukon kívül munkát vállalni családjuk és különösen gyermekeik nevelésének kárára.

b) Az anyák otthoni munkáját el kell ismerni és tiszteletben kell tartani, mivel annak különleges értéke van a család és a társadalom számára.

11.Cikkely A családnak joga van a családi életre alkalmas, méreteiben a családtagok számának megfelelő, tisztességes lakóhelyhez olyan fizikai környezetben, amely rendelkezik a családi és a közösségi élethez szükséges alapvető szolgáltatásokkal.

12.Cikkely A bevándorló családokat a többi családdal azonos jogok illetik meg.

a) A bevándorlók családjainak jogukban áll tiszteletben tartani saját kultúrájukat, valamint támogatást és segítséget kapni az új közösségbe való beilleszkedéshez.

b) A vendégmunkásoknak joguk van gondoskodni arról, hogy családjuk a lehető leghamarabb együtt legyen.

c) A menekülteknek jogában áll a hatóságok és a nemzetközi szervezetek segítségét kérni családjuk újraegyesítésének megkönnyítéséhez.

Németh Edina fordítása

Felkészítés a házasságra

PÁLHEGYI FERENC

Született 1935-ben Sepsiszentgyörgyön. Református gyógypedagógus, pszichológus. Tanulmányait a budapesti Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolán folytatta 1954–58-ban, majd az ELTE pszichológiai szakán 1965–68 között.

A vakok általános iskolájában tanított 12 évig, kandidátusi értekezését is a vakok pszichológiája témából írta 1976-ban. Jelenleg a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola tanészévezető tanára. Tíz éve foglalkozik házasság-gondozással.

Felkészíteni valakit a házasságra — körülbelül olyan vállalkozás, mintha az illetőnek egy ismeretlen tájra történő hosszú utazáshoz adnánk eligazítást. Lehet ez egyáltalán eredményes tevékenység?

Természetesen nem láthatjuk előre a váratlan eseményeket, amelyek idegen földön özönével érhetik az embert. De adhatunk az illetőnek térképet, útikönyvet, beszélhetünk az ott lakók szokásairól, elláthatjuk érvényes valutával. Ugyanakkor tudnunk kell, hogy az utazó nem takaríthatja meg az önálló döntéseket, szüksége lehet személyes bátorságra, józan ítélőképességre, gyors cselekvésre, hiszen: „az oroszlan nincs rajta a térképen”.

Ugyanakkor napjainkban a fiatalok minden célt és tervet nélkülöző spontán házassági felkészítésben részesülnek. Nézik a házasságokat bemutató filmeket, hallgatják rokonaik és ismerőseik vélekedéseit a házasságról, sőt látják is életüket. Mindezekon keresztül a házasság számukra még „ismeretlen országból” rossz hírek érkeznek. Ezekből ugyanis arra a következtetésre juthatnak, hogy a házasság legfeljebb az első években nyújt örömet és kielégülést, hiszen a több éve házások alig töltenek kettesben időt egymással; ha mégis, akkor unatkoznak vagy veszekednek. Társaságban ritkán kedvesek egymáshoz. Munkahelyeken nem szoktak dicsérőleg nyilatkozni a házastársakról, sőt csodabogárnak tekintik azt, aki mégis a párja erényeit emlegeti. A házasságokat ábrázoló filmek többsége azt mutatja be, hogy a házastársak hogyan hazudnak egymásnak, hogyan csalják meg és hogyan gyötrik egymást. Természetesnek tüntetik fel a házassági háromszögeket és a házasságtörést; emiatt rendkívülinek és meseszerűnek látszik a házastársi hűség, az egymáshoz való ragaszkodás és a kitartó szerelem.

Ennek a spontán felkészítésnek az az „eredménye”, hogy egyre kevesebb fiatal tekinti kíváncsi életformának a házasságot és a családi életet. Tehernek látszik számukra természetesen a gyermek is. Ennek a spontán önzésre nevelésnek nemcsak az lesz a következménye, hogy a család terhe nélkül könnyebben élőkét majd nyugdíjas korukban azoknak a gyermekei tartják el, akik a házasságot és a családot mégis vállalták, hanem népünk gyors pusztulása is. A másképpen gondolkodó kisebbséget népünk megmaradásának csíráját és reményességét romantikus álmodozónak tartják, akik — József Attilával szólva — „a mesék tején lógnak”.

A beavatkozás tehát sürgős. Nyilvánvaló, hogy szükség lenne a gyermekes családok jelenleginél hatékonyabb támogatására. De a szociálpolitikai intézkedéseknél is fontosabb a széles körű és bátor szemléletformálás.

Jobb „térképet” és „útikönyvet” a házasság és a családi élet „ismeretlen országához” nem ismerek annál, mint amit maga Isten írtott a Bibliában. Vegyük hát elő, fényesítsük ki, és mutassuk meg a Biblia időtálló értékeit világos és vonzó előadások és csoportbeszélések keretében, meggyőző szóval és életünk példájával!

A bibliai szemléletű házasság-előkészítés során mindenekelőtt három tényről kell felvilágosítást nyújtani:

1. A jó házasság sikeréhez fontos, de nem elég a jó párválasztás. Hiszen nem elég elindulni egy úton; arra kell felkészülni, hogy végig is járjuk azt.

2. A házasság alapja nem a szex önmagában, hanem az önzés megtagadása és Isten szeretetének belsővé tétele, azaz a társunk feltétel nélküli elfogadása és önmagunk feltétel nélküli odaadása. Ez teheti emberivé és beteljesülést nyújtóvá szexuális életünket is.

3. A házasság célja nem az, hogy boldogok legyünk tőle. A boldogság forrása Isten. Házasságunkkal nem nekünk, hanem Istennek van célja: mutassa meg a házasságunk az embereknek, hogy kicsoda Ő: szeretet és egység.

Nem elég a jó párválasztás

Tapasztalatom szerint a mai fiatalok többségükben jól választanak. A kényszerházasságok kora régen lejárt. A párválasztás szempontjai között nem szerepel sem a társadalmi rang, sem a vagyoni helyzet, de fontos szempont a közös érdeklődés és a szerelem. A házasságok túlnyomó többsége napjainkban „szerelmi házasság”. Az a tény, hogy az emberek jelentős része mégsem „boldog” a házasságában, egyértelműen arról beszél, hogy a jó házasság titka nem egyedül a jó párválasztásban rejlik.

Életünk más területein magától értetődőnek tartjuk, hogy az első lépés sikere még nem jelenti az egész út sikeres végigjárását. Aki jól dönt, amikor megvásárol egy kertet — mert elégedett a fekvésével, a talajával, a vízellátással stb. —, nem gondolja, hogy ezzel mindent megtett a jó termés érdekében. Nagyon jól tudja, hogy jó terméshez csak körültekintő tervezéssel és fáradságos munkával lehet jutni. Tulajdonképpen érthetetlen, hogy éppen a házassággal kapcsolatban sokan nem így gondolkodnak. A minden másban bölcs és sikeres fiatalok sokszor azt hiszik: a kedvesük szép, okos, ügyes, kellőképpen vallásos, legfőbb jó tulajdonsága pedig az, hogy rajongásig szereti őt, ebből tehát rossz házasság nem lehet. Holott tudatosítanunk kell, hogy a házastársi kapcsolat érdekében is elengedhetetlen a körültekintő tervezés és a fáradságos munka.

Az együttjárás és a jegyesség ideje főleg a tervezésé, de fel kell készülni arra is, hogy egymásért, kapcsolatunk életben tartásáért és elmélyítéséért majd évtizedeken át kitartóan dolgoznunk kell. Ennek a felkészülésnek a legjobb módja az, ha már az együttjárás idején igyekszünk háttérbe szorítani a magunk szempontjait, ér-

dekét, kényelmét, kívánságát, és ugyanakkor gyakorolni kezdjük a másik megértését. Ez általában abból áll, hogy a találkozások során igyekszünk több teret adni annak, hogy társunk elmondja élményeit, sikereit és kudarcait, terveit és ötleteit, mint annak, hogy mi mondjuk el ugyanazt. Eközben kibontakozhatnak és megerősödhetnek olyan képességek is, amelyek az embert alkalmasabbá teszik a harmonikus házastársi közösségre. Ilyenek: lemondás valamiről a másik javára; kitartó figyelem a társunk iránt, miközben megfedkezünk önmagunkról; hűség életünk minden szintjén, a gondolataink és a fantáziánk világában is; az empátia képessége, azaz a másik helyzetébe való beilleszkedés és megértés; a feszültségek mielőbbi feloldása, megbeszélése; képesség a megbocsátásra.

A házasság alapja nem a szex, hanem az önfeláldozó szeretet

Ter 2,24 A házaspár életének fontos része kettőjük szexuális közössége. „A kettő egy test lesz” — írja a Szentírás, kifejezve ezzel két ember közösségének kizárólagosságát, azt, hogy ebbe a közösségbe nem fér bele más, csak ők *ketten*. A magyar nyelv „feleség” szava is szépen beszél erről: a párom a másik felem, nélküle nem vagyok egész. *Egy test* lenni azt jelenti: csak az esik jól nekem, ami a páromnak is; ami neki fájdalmas, az nekem is fáj. A legteljesebb, legbensőségesebb és legszemélyesebb életközösséget fejezi ki a szexuális kapcsolat. A személytelenné vált szex korunk társadalmi betegsége, amelynek legjellegzetesebb tünetei a pornográfia és a promiskuitás — az elembertelenedés, sőt a démonizálódás jele.

De a szexualitás a házasság épületének nem az alapja, hanem a teteje. Mindenki tudja: mennyire fontos a ház az alap. De a ház építése az alapozással kezdődik. Ezt a házasságra készülő fiataloknak is tudomásul kell venniük. Miből készül az alap? Szilárd és tartós anyagból. Napjainkban a beton, a Biblia keletkezésének idején a kőszikla volt alkalmas erre. Jézus azt mondja, hogy a bölcs ember kősziklára építi a házat, nem homokra.

A testi vágy és a vonzás rendkívül változékony az ember életében, sem szilárdnak, sem tartósnak nem lehet mondani. Ezért nem tekinthetjük ezt a házasság alapjának, mint ahogy nem tarthatjuk arra alkalmasnak a vagyoni helyzetünket, munkabíró képességünket, de semmilyen jó vagy előnyös emberi tulajdonságunkat sem.

A hívő ember tudja: egyedül Isten nem változik, őrá lehet mindig számítani és *építeni*. Az *Ő* szava megbízható, jelleme szilárd. De mit jelent ez számunkra gyakorlatilag?

Ef 5,25 Pál apostol ezt írja: „Férfiak! Úgy szeressétek feleségeteket, ahogyan Krisztus is szeretete az egyházat, és önmagát adta érte.” A házasságot megelőző döntésben azt kell mérlegre tennie annak, aki keresztyénnek vallja magát: „oda tudom-e adni az életemet a páromnak? Túlnyomórészt nem arra van szükség, hogy mártírhálált haljunk a házastársunkért, hanem arra, hogy teljes figyelmün-

ket és törődésünket ajándékozzuk neki. Más szavakkal: legyen ő fontosabb nekem, mint én saját magamnak. Aki ezt a döntést komolyan meg tudja hozni, és később, házasságának nehéz napjaiban is ehhez a döntéshez tartja magát, az valóban megalapozza a házasságát.

Ez a döntés teszi lehetővé azt is a házaspár életében, hogy szexuális közösségük több legyen pusztán ösztönkielégítésnél: egymás teljes elfogadásának és önmaguk odaadásának kifejezése.

A házasság célja nem az, hogy boldogok legyünk tőle

Ez a mondat bizonyára meglepő, mert szöges ellentétben áll a közhiedelemmel. Pedig inkább azon kellene csodálkozni, hogy a közgondolkodás szerint a házasság arra hivatott, hogy az embereket boldoggá tegye. Ez az elvárás a házassággal szemben évezredek óta nem teljesül, mégis ragaszkodunk hozzá.

Jó, ha tudjuk: a Biblia sokat és hangsúlyozottan beszél a boldogságról, több mint ötven boldog-mondást tartalmaz, de egyetlenegyszer sem mondja, hogy „boldogok a házások”. Ehelyett ilyeneket olvasunk: „Boldogok a lelki szegények... boldogok a szelídek... boldogok a tiszta szívűek...” stb. Világos tehát, hogy boldog házasság csak abban az esetben jöhet létre, ha boldog emberek kötnek házasságot. A boldogság forrása nem a házasság, hanem az Istennel való személyes kapcsolat, a bibliai boldog-mondások ugyanis — különböző megközelítésekben — kivétel nélkül erről beszélnek.

De ha a házasságnak nem a boldogság elérése a célja, akkor vajon mi?

Jézus követőit az jellemzi, hogy az életük feletti uralmat átadták az Úrnak. A pogányok azért fordulnak isteneikhez, hogy segítsék őket saját céljaik elérésében. A keresztény ember azonban így szólítja meg Istenét: „Mit akarsz, Uram, hogy cselekedjem?” A házasságunkkal sem nekünk van célunk, hanem Istennek van célja vele. Megérthetjük a Bibliából, hogy Isten azért teremtett minket férfivá és nővé a maga képére, hogy ketten együtt *kép*-viseljük őt. A házasságunk küldetés, üzenet a világ számára Isten szeretetéről. Ha szeretjük egymást önzetlenül, viszonzást nem várva, önmagunkat adva, Isten szeretetét hirdeti az életünk.

Természetesen csak azokat lehet ebben a szellemben, bibliai módon felkészíteni a házasságra, akik készek vállalni az emberi élet krisztusi útját: az önmegtagadást, a naponkénti keresztvállalást és Jézus követését.

A konfliktusok szerepe a családban

CSEPREGI GÁBOR

Született 1950-ben, Budapesten. 1969 óta Kanadában él. Teológiából magiszteri, filozófiából doktori diplomát szerzett. Jelenleg az ottawai Domonkos Főiskola tanára.

A család fogalma a szülők és a gyermekek egységét, valamint az egység egyes elemei között létrejövő intenzív kapcsolatok összességét jelenti.¹ A szeretet, a barátság, az együttműködés, az áldozatvállalás, a figyelem, a közömbösség, az irigység, a versengés és sok más emberi magatartásforma jellemezheti a családtagok közötti érintkezést. Tanulmányunk a családi élet során felmerülő konfliktushelyzetek jelentőségét vizsgálja. Milyen szerepet játszanak az ellentétek a család életében? Előtte azonban nézzük meg, miért adódik a mai családban egyre kevesebb konfliktushelyzet.

A modern család és a halványodó ellentétek

¹ Vö. Ph. Ariès: *La famille*, in C. Delacampagne, R. Maggiori (éd.), *Philosopher*, I. Fayard, Paris, 1980. 220-227.

² M. Buber: *Das Problem des Menschen*, in: *Werke*, I. München 1962. 352-353.

³ C. Lasch: *The Minimal Self. Psychic Survival in Troubled Times*, New York, W.W. Norton, 1984. 185.

Számos újabb keletű monográfia és tanulmány hangsúlyozza, hogy az elmúlt harminc év folyamán lényegesen megváltozott a családi kapcsolatok jellege. Martin Buber már 1938-ban megállapította, hogy több más emberi közösséghez hasonlóan, a család is váltság helyzetbe került: szerkezete meglazult, rendeltetése bizonytalanná vált.² Külső formája ugyan nem változott, belső összetartó ereje azonban fokozatosan gyengült. Itt csak azokra a problémákra szeretnék utalni, amelyek a konfliktushelyzetek kialakulását és főlődését érintik.

Christopher Lasch szerint a mai család az egyenlőség eszményének terméke.³ Ez azt jelenti, hogy a családtagok nem alárendeltjei egymásnak. A gyermekek jogait, érdekeit számos társadalmi intézmény határozza meg és védi. Újságcikkek, rádió- és televízióadások is nap mint nap a gyermekek jogait emlegetik. A szülők és a nevelők sokszor meglepődve hallják, hogy a gyermekek már egész fiatalon saját jogaikra hivatkoznak, azokat védik. A gyermeki jogok ismételt hangsúlyozása több esetben hatásos a szülői zsarnoksággal szemben. Ugyanakkor azonban a gyermek elhanyagolásához is vezethet. Hiszen a szülők vagy a nevelők nem a gyermek konkrét igényeit, kívánságait veszik figyelembe, hanem a különféle társadalmi intézmények által meghatározott absztrakt eszményképet.

Sok gyermek a nap nagy részét a bölcsődében vagy az óvodában tölti. A hivatásos gyermekgondozó hálózat gyakran kétségbe vonja a szülői nevelés és törődés értékét. A mai szülő egyre jobban kételkedik saját képességeiben, és habozva érvényesíti elveit. Elhiszi, hogy a gyermeknevelésről alkotott elképzelése keveset ér a szakér-

The Disappearance of Childhood, New York, 1982; C. Lasch, *The Culture of Narcissism*, New York 1979. 267-317. és *Haven in the Heartless World. The Family Besieged*, New York, 1977.

Gyermekek és szülők eltávolodása

„A gyermekkor eltűnése”

Függőség a környezettől

tők véleményével szemben. Nem követi pillanatnyi meglátásait, érzéseit, és fontos erkölcsi kérdések megoldását is szakértőktől várja. Ahogy erősödik függősége, úgy gyengül erkölcsi ítélőképessége, és tűnik el felelősségérzetének nyomasztó súlya.

Hasonlóan más emberi kapcsolatokhoz, a gyermek és a szülő viszonyára is rányomják bélyegüket az ipari társadalmakban érvényben lévő szokások, értékek és magatartásformák. Számos család életét az érzelmektől mentes együttműködés és a közönyös engedékenység jellemzi. A szülők egyre jobban eltávolodnak gyermekeiktől. Kettős értelemben: a nap nagy részét nem otthon töltik; érzelmeiket eltompítja szétszórt életmódjuk. A szülők testi és érzelmi „távolléte” tekintélyük gyengülését, sőt visszautasítását eredményezi.

A gyermek a televízió, a számítógépek, a video-játékok, a rockzene miatt egyre kevesebbet beszélget a szüleivel. Így megszűnik a tapasztalatok átadásának lehetősége.

Megfigyelhető, hogyan mosódik el a különbség a felnőtt és a gyermek beszédmódja, öltözködése, hajviselete között. Számos munkahelyen a siker és az előrelépés a fiatalos megjelenéstől és magatartástól függ. Sok szülő legdédelgetettebb vágya, hogy idegenek a gyermekét testvérenek tekintsék. A hagyományos megkülönböztetés a gyermekek és a felnőttek között főleg a jó modorban és az udvariasságban mutatkozott meg. A jó modor alapját a társadalom hierarchiájának elve és tisztelete képezte. Sok fiatal szemében az udvarias és tiszteletteljes magatartás ma már nevetséges és idejétmúlt. Neil Postmann szerint a „gyermekkor eltűnése” korunk egyik legszembetűnőbb társadalmi jelensége. Nemcsak a sport, a játék, a televíziós adások jellege, hanem a bűnözések száma, a betegségek természete is jelzi a „felnőtt gyermekek” szaporodását. Ugyanakkor egyre több a „gyermeteg felnőtt”, hiszen a gyermekkor „sorvadásával” párhuzamosan változik meg a felnőttkor jellege, és alakul ki egy homogénabb társadalom.

Ahogy elmosódnak a szülők és a gyermekek közötti különbségek és gyengül a szülői tekintély, úgy veszít a család is függetlenségéből. A fejlettebb ipari társadalmakban körülfonja a családot a „segítő” szakemberek hálózata: orvosok, ügyvédek, ideggyógyászok, nevelési tanácsadók, szerelők, diétaspecialisták, gyógytornatanárok stb. Mindennapos problémáikat a szülők nem önállóan, hanem e szakember-hálózat igénybevételével próbálják megoldani. A technológia ugrásszerű fejlődése és a szakértők jelentős szerepe nemcsak az egyén szabadságát korlátozza, hanem észrevétlenül a felnőttkori függőséget is természetessé teszi. Hiába hagyják el igen korán a családi fészket és hangoztatják büszkén függetlenségüket, valójában továbbra is függenek a szakemberektől, a baráti körben, a munkahelyen vagy a fogyasztói társadalomban érvényben lévő szokásoktól, értékektől, a hirdetések és a televízió által felmagasztalt életcéloktól. A gyermek vagy a

Passzivitás: „az élet
esztétája”

már felnőtt gyermek továbbra is függ fellengző terveitől és irreális, illúziókkal kiszínezett eszményképeitől.

A függőség tartós állapota passzív magatartást teremt. Ebben az esetben a passzivitás nem tétlenséget jelent. Passzív az, aki átadja magát cselekedetével a jelen által kínált lehetőségeknek anélkül, hogy életcéljairól határozott és tartós elképzelései lennének. A passzív ember nem kötődik semmihez sem szenvedélyesen: se férjéhez vagy feleségéhez, se gyermekeihez, se foglalkozásához. Hiányzik belőle a lemondás, a kitartás képessége, az elképzelések megvalósításához szükséges fegyelem. Nem akar vagy nem tud saját elhatározásából gyökeresen változtatni életmódján. Az élet esztétája marad: az esztéta (kierkegaardai értelemben) kívülről és minden elkötelezettség nélkül szemléli az események sorát. A passzív ember nem törődik saját érzéseivel, sokszor menekül is előlük. Elvárja, hogy szeressék, de ő nem képes hasonló intenzív érzelmekkel másokhoz kötődni. Sok mai család azért esik szét, mert a passzív családtagok nem vállalkoznak az erős érzelmekkel járó nehézségek leküzdésére, a feladatok teljesítésére.

A konfliktusok
csökkenése

Az előbbieken említett problémák miatt egyre kevesebb konfliktushelyzet adódik a családban. Nem alakulnak ki feszültségek és ellentétek ott, ahol a meggyengült tekintély miatt a gyermek kívánságai és igényei sohasem ütköznek ellenállásba. Az ellentétek hiánya megerősíti a gyermek irreális hatalomérzetét, vagy — ellenkezőleg — elhítteti vele, hogy helytelen és felesleges bármilyen határozott fellépés céljai érdekében. Mértéktelenül követelőző lesz, vagy teljesen indokolatlannak fogja tartani saját cselekedeteit.

A súrlódások természetesen ott is eltűnnek, ahol hiányoznak a tartós érzelmi szálak a családtagok között, és kapcsolatuk bürokratikus jelleget ölt. Nehezen kap kifejezést a harag, az ellenszenv, hiányzik a heves szóváltás, a piros arc, az érveket kiabáló száj. A szülők elkerülik a nyílt „harcot”. Beadják derekukat vagy a problémák megoldását másokra bízják. Nem a szülő, hanem az orvos, a pszichiáter, az iskolai tanácsadó ad a gyermeknek utasításokat. A túlságosan engedékeny szülő hajlamos arra, hogy „elbújjon” a konfliktusok elől, és ne vállalja a nézeteltéréssel járó kellemtelen következményeket. Aki pedig mindentől óvja gyermekét, az csírájában fojtja el a vita lehetőségét.

Egyre kevesebb az ellentét a szülők távolléte miatt. A gyermek nem látja, hogyan lehet a problémákat megoldani a konfliktusok vállalásával. Ritkán tanúja annak, hogy szülei az ellentétesség révén egészítik ki egymást, és állítják helyre a családi harmóniát. Nem tapasztalja meg azt sem, alkalomadtán hogyan lehet és kell felhagyni az alkalmazkodással, és miként lehet azt tisztelettudó, tapintatos szembeszállással helyettesíteni.

A passzív ember kerüli a konfliktushelyzeteket és a velük járó következményeket. Nem vállalja a nézeteltérésekből, az őszinte vitából fakadó feszültséget és kockázatot. Fél például, hogy véleményé-

nyének nyílt vállalása esetleg az állásába vagy a házasságába kerül. Magatartásán még akkor sem változtat, ha hallgatása mély szorongást és belső konfliktust idéz elő.

Eltompult mozdulatlanságát azonban nemcsak függő viszonyával lehet magyarázni. Az amerikai lélekbúvár, Bruno Bettelheim több tanulmányában teszi fel a kérdést: Miért viselik el az emberek passzívan a megalázó bánásmódot, miért nem tanúsítanak ellenállást az elnyomással és az erőszakkal szemben?⁴ Bettelheim szerint a passzív magatartás oka a valóság gyerekes, „ártatlan” szemlélete. Az egyén becsukja a szemét a tények előtt, és ragaszkodik irreális vagy elavult elképzeléseihez. A „rideg valóság”, a tényleges körülmények tárgyilagos felmérése az, ami erőt, energiát és bátorságot ad a szembeszállásra, a kockázatok vállalására. A passzivitás ezzel szemben az „ártatlan” tudatlanság, a csökönyös szűklátókörűség egyenes következménye. Ez az állapot mindaddig tart, amíg az egyén nem képes az önmagáról és környezetéről alkotott szemléletén változtatni, és tárgyilagos ismeretei birtokában tudatosan cselekedni.

⁴ L. például *Freedom from Ghetto Thinking, in Freud's Vienna and Other Essays*, New York, 1991, 243-271.

A konfliktus mint a családi élet jellegzetessége

A konfliktusok a legkülönbözőbb módon alakulhatnak ki a családban: viták, nézeteltérések, heves szóváltások, versengések, ellenszenvet és nemtetszést kifejező viselkedésformák kísérhetik a szülők és a gyermekek mindennapos érintkezését. Gyengül a család élettereje és egészsége, ha az előbb említett okok miatt eltűnnek a konfliktusok.

A konfliktusok értéke

A konfliktusok a házastársi viszony meghatározó tényezői is. Viták és nézeteltérések által mutatkozik meg a másik fél valódi azonossága, rajzolódik ki jelleme, egyénisége, és semmisülnek meg a róla alkotott képzetek. A konfliktus azonban nemcsak felismeréshez, hanem elismeréshez is vezet. Az ellentétek arra készítetik a házastársakat, hogy elismerjék a másik fél önálló és egyenrangú voltát. Megértetik velük, hogy a másik fél valamiképpen kívül esik saját hatáskörén: önálló véleménye van, okos érvekkel tud fellépni, és sokszor meglepő és eredeti megoldásokat tud javasolni.

Csak akkor tartós egy szerelmi kapcsolat, ha az egymásrautaltság tudatával párosul a másik fél önálló létének ismételt elismerése. A konfliktusok megteremthetik a kölcsönös meg- és elismerés lehetőségét, és biztosíthatják a szerelem elmélyülését. A perszonalista filozófus, Paul-Louis Landsberg is úgy véli, hogy nincs tartós szerelem konfliktus nélkül: „Az összeütközés nélküli szerelem, amelyben a másik fél nem jelenik meg önálló voltában, énbe zárt romantikus érzület marad. A szerelem akkor válik két független és mással nem helyettesíthető *személy* valóságos és tényleges kapcsolatává, amikor valamilyen harc megjeleníti a sze-

⁵ P. L. Landsbert: *Le sens de l'action*, in *Problèmes du personnalisme*, Paris, 1952. 112. (Kiemelés tőlem)

⁶ „A személy jellemző tulajdonsága a szembenállás”, írja Gabriel Marcel. *Sur l'acte et la personne*, in *Essai de philosophie concrète*, Paris, 1967. 169.

⁷ M.S. Peck: *The Flood Less Travelled. A New Psychology of Love, Traditional Values and Spiritual Growth*, New York, 1979, 150-155.

Érettség és függetlenülés

⁸ Vö. B. Bettelheim: *Violence: A Neglected Mode of Behavior*, in *Surviving and Other Essays*, New York, 1980. 185-200; D.W. Winnicott: *Agression in Relation to Emotional Development*, in *Collected Papers*, New York, 1958, 204-218; A. Storr: *Human Agression*, Harmondsworth, 1970. 60-73.

⁹ Vö. D.W. Winnicott: *The Family and Emotional Maturity*, in

relmeseknek a másik önálló létét.”⁵ A kapcsolat csak akkor fejlődik, és oldja meg a együttléttel járó nehézségeket, ha a szerelem nem csupán két egyén egysége, hanem két személy egymást kiegészítő és egymással szemben álló viszonya is.

Érdeemes itt röviden elgondolkozni a *személy* fogalom jelentésén. A személy olyan lény, aki nemcsak megnyílik a környező világnak, attól impulzusokat, információkat kap, hanem egyszerűen cselekvően szembe is száll ezzel a világgal.⁶ A személy nem azonosul a tömeggel, és nem bújik el a társadalomban érvényben lévő vélemények, normák és szokások mögé. Mindezeket tudatosan megvizsgálja, értékeli, és felelősséget vállal saját, önálló álláspontjáért. A bátorság a személy egyik legfontosabb erénye. Ha hiányzik a bátor szembeszegülés és az ehhez kapcsolódó felelősségérzet, eltűnik a személy azonosságtudata, elveszti önálló arculatát. (A személy fogalma a szem szóból ered. Ebből származnak a szembe, a szemben, a szemközt, a szemlél, a szempont szavak is.) Az egymással szemben álló személyek szerelmi kapcsolata az önálló arculatot megőrző és megjelenítő távolságra épül.⁷

A gyermek és a szülők kapcsolatában is fontos szerepet játszanak az ellentétek. A gyermek akkor képes igazán éretté válni, ha sikerül megszüntetnie a szüivel szembeni függőségét. Ezt többféle módon éri el. Fokozatosan növeli befolyását az őt körülvevő tárgyak felett. Képes ezáltal egyéni és természetes kívánságait kielégíteni. Cselekvése folyamán nemcsak felderíti és megismeri a környező világ tulajdonságait, rejtelmét, hanem különféle egyszerű és összetett problémákat is megpróbál egyedül megoldani. Az érési folyamat jelentős mozzanata a nyílt és támadó fellépés a szülői befolyással és hatalommal szemben. Helytelen lenne a gyermek lázadó magatartását egyértelműen elítélni és elfojtani. A bölcs szülő elfogadja, hogy van egy olyan időszak gyermeke életében, amikor függetlenségének kiharcolása érdekében támadóan lép fel, agresszív magatartást tanúsít.

Neves lélekbüvárok rámutatnak arra, mennyire veszélyes lehet a társadalom számára az az egyén, akinek már igen korán megtiltottak mindenféle agresszív magatartást.⁸ Ha a gyermeknek nincs alkalma haragját kiabálással vagy bármilyen más formában (például játéka által) kifejezni, nem lesz képes megismerni saját egyéniségét és egyben tudomást venni agresszív hajlamainak veszélyes következményeiről. Ez nem azt jelenti természetesen, hogy a szülők ne tanúsítsanak semmiféle ellenállást a gyermek ilyen irányú magatartásával szemben.

A szülők nemcsak türelmes és tartós törődésükkel, hanem szembeszegülésük révén is segítik gyermeküket egy önállóbb és érettebb személyiség kialakításában. Mit értünk az érettség fogalmán? Érett az a lény, aki nemcsak szabadon dönt és felelősséget vállal önmagáért, hanem egyben fel is méri valós és állandóan változó helyzetét. Problémáit, feladatait úgy oldja meg, hogy nem

The Family and Individual Development, London, 1881. 8–94.

¹⁰ Vö. M. Feldenkrais: *The Potent Self. A Guide to Spontaneity*, San Francisco, & Row, 1985. 39-45.

A szülő gyermek modellje

¹¹ Vö. P. L. Berger — T. Luckmann: *The Social Construction of Reality*, Garden City, 1967. 129-163.

¹² J. Lacroix: *Force et faiblesses de la famille*, Paris, 1948. 78.

A gyermek önállósodása

ismétli gépiesen a múltban végrehajtott megoldásokat. Felszabadította magát a beidegződött szokások kényszere alól. Képes elválasztani a jelenben történő eseményt (és az általuk fellépő érzéseket, kívánságokat), a mások által javasolt és végrehajtott magatartásformáktól.¹⁰ A családban felmerülő konfliktusok alkalmat adnak a gyermeknek arra, hogy felhagyjon ábrándozgatásaival és ne a hagyományos értékek és szokások szerint cselekedjen.

Nem elég azonban egyszerűen megtúrni az egyre érettebb személyiség kibontakozását. A szülőknek odáig is el kell jutniuk, hogy rokonszenvvel tekintsék gyermekük küzdelmét.

Miért is fontos ez a hallgatólagosan biztató, bátorító magatartás? A gyermek már egész korán vesz át szüleitől szokásokat, értékeket, magatartásformákat és sok más jellemző vonást: hanghordozást, modort, ízlést, érdeklődést egyes tárgyak, foglalkozások iránt stb. Lassan magába szívja családjá „szellemét”, életfelfogását, értékrendszerét, mindazt, amit a szociológusok az „otthon világának” neveznek.¹¹ A francia filozófus, Jean Lacroix helyes megállapítása szerint fontosabb szerepet játszik a gyermeknevelésben a családi „légkör”, mint a szülők kifejezett kívánsága és törekvése: „Nem is annyira rendelkezéseikkel és parancsaikkal nevelik a szülők gyermekeiket, mint inkább az általuk megteremtett környezettel, fenntartott kapcsolatokkal, kifejlesztett gondolkodásmóddal. Bármennyire is különbözzenek egymástól a testvérek, egész életükön át megőriznek egy bizonyos ismertetőjelet, egy azonos bélyeget, amelynek nyoma annál mélyebb, minél kevésbé lett az rájuk kényszerítve.”¹² Ezért tükrözi oly híven a gyermek magatartása szülei életfelfogását anélkül, hogy erre valaki is biztatná őt.

Nem mindig helytelen az ilyen értelemben végrehajtott „mintázás”. Sok esetben azonban azért nem ajánlatos, mert a megváltozott életkörülmények a „minta” újraértékelését és teljes vagy részleges visszautasítását követelik. Lehet, hogy a gyermekből hiányzik például az a tehetség, vagy nem fejlődött ki az az érdeklődés, ami szülei pályaválasztását meghatározta.

Hogyan fejlődik ki a gyermekben az a kritikai szellem, amely által képes lesz új értékek és elvek szerint dönteni és élni? Elsősorban a szülőknek kell megvizsgálniuk saját életvitelüket és beismerniük hibáikat, tévedéseiket. Fel kell fedeznünk értékrendszerünkben egyes „elavult” elemeket. Sajnos erre a beismerésre igen kevés szülő képes. Ugyanakkor — és ez talán még nehezebb —, el kell fogadniuk, hogy gyermekük érettsége és való személyisége akkor mutatkozik meg igazán, ha nem veszi át szolgai módon a családi „hagyományt”, és bátran utasít vissza egyes szokásokat és értékeket. Természetesen megtörténhet, hogy a gyermek elfordul szüleitől, és érzelmileg teljes mértékben azonosul társaival. Így a szülőkkel szembeni függőségét egy másikkal váltja fel. Ezeket a kockázatokat azonban vállalni kell, mert csak a szakítás, a szembezállás és az új kapcsolatok kialakítása révén lesz a gyermek képes a beleivódott „mintát” értékelni, azon változtatni, és egy

számára alkalmasabb életformát kialakítani. Ha sikerül megértéssel, tehát valamiképpen bátorítónak tekinteniük gyermekük ellenkezésére, akkor, a látszatok ellenére, nem lazul meg teljesen a már korábban kifejlődött érzelmi kapcsolat. Az önbírálat és megértés hiánya akadályoz meg sok szülőt abban, hogy rokonszenvvel tekintse vagy elősegítse gyermeke kritikai érzékének fejlődését.

Nem arról van itt szó, hogy a szülők minden tekintetben helyeseljék gyermekük bíráló magatartását, hanem arról, hogy ne tekintsék saját életmódjukat tökéletesnek, megváltoztathatatlanak, és ismerjék el őszintén a változtatás szükségességét. Ha nem képesek rokonszenvet tanúsítani gyermekük ellenszegülő magatartásával szemben, legalább őszintén és világosan fejezzék ki nemtetszésüket. Gregory Bateson és más kutatók rámutattak arra, mennyire ártalmas a gyermek számára a szavak és a belső érzületek közötti ellentmondás.¹³ Bizonytalanságot, féltékenységet, szorongást és haragot okoz a gyermekben a szülők megtévesztő magatartása, a beleegyező vagy biztató mondatok mögött érzett neheztelés és megvetés. Nem a nyílt konfliktus, hanem az álcázott ellenséges magatartás miatt szenved jövátéhetetlen károkat a gyermek személyisége.

¹³ G. Bateson: *Steps to an Ecology of Mind*, New York, 1972. 201-227; R.D. Laing: *Self and Others*, Harmondsworth, 1971. 125-150.

A családi konfliktusok jelentősége

A gyermek akkor ismeri meg saját képességeit, amikor küzd.¹⁴ Ha a gyermek sohasem ütközik ellenállásba, és minden kívánsága teljesül, nem tanulja meg, hogyan kell bizonyos célok elérése érdekében önállóan és kitartóan cselekedni.

¹⁴ Vö. B. Bettelheim: *A Good Enough Parent*, 161-163. Már maga a gondolkodó tevékenység is bírálatra épül: a gondolkodó lény kérdez, kétkelkedik, bírál, tehát támad, rombol, kiválaszt.

Önfegyelmet és önuralmat is csak akkor gyakorol a gyermek, ha szülei nyíltan és következetesen bizonyos határokat szabnak vágyaiknak. A szülők által megszabott határokat vissza lehet és gyakran vissza is kell utasítani, de ezek a korlátok arra kényszerítik a gyermeket, hogy kapcsolatban maradjon a valósággal, és tudomást vegyen képességeiről. A szülői ellenállás által tanulja meg például, hogy nem lehet mindig és mindenhol győztes. A német filozófus, Hans-Georg Gadamer szerint, aki ezt nem tanulta meg elég korán (életének első három évében), az később sohasem fogja vereségét elviselni, és tévedését beismerni.¹⁵

¹⁵ H.G. Gadamer: *The Diversity of Europe, in On Education, Poetry and History*, New York, 1992. 233.

A konfliktusok által fejlődhet ki lassan a tragikum iránti érzék. Mit jelent ez? Akiben megvan ez az érzék, az elfogadja, hogy nincs emberi lét harc, viszály és küzdelem nélkül. Az egymást kizáró érdekek, feladatok, tulajdonságok és ösztönök életének szerves részei. Cselekedeteinek erkölcsi értékelése folyamán óhatatlanul fellépnek ellentétes irányú elvek és értékek. Az erkölcsi tudás egyben „tragikus tudás” is, írja Karl Jaspers.¹⁶ A tragikum iránti érzék birtokában tanul meg a gyermek valamiről lemondani és a döntéssel járó veszteséget elfogadni. Ugyanakkor tudomásul veszi élete egyes eseményeinek visszavonhatatlan, jövátéhetetlen, végzetes jellegét. Tudatában van an-

¹⁶ K. Jaspers: *Über das Tragische*, in *Die Sprache, Über das Tragische*, München, Piper, 1990. 89-122.

nak, hogy nem cselekedhet kénye-kedve szerint. Megérti, hogy tetteinek óhatatlan következményei vannak.

A tragikum iránti érzék legfontosabb eleme azonban az emberi lét értékének tisztelete. Az egyén vállal minden áldozatot, szűkölködést és szenvedést saját méltóságának megőrzése érdekében.¹⁷ Nem marad passzív a személyisége ellen intézett támadásokkal szemben, és vállalja a szembenállásból fakadó esetleges nehézségeket. Hisz saját szabadságában, személyisége értékében, és elfogadja, hogy egyes helyzetekben csak úgy maradhat hű önmagához és valósíthatja meg életcélját, ha lemond minden kényelemről, előnyről, ha kell, még az életéről is.¹⁸

A konfliktusok vállalása megtanúthatja a gyermeket arra is, miképpen lehet az eltérő értékek szerint élő emberekkel őszinte és eredményes párbeszédet folytatni. Megérteti velük, hogy hasznosak lehetnek azok a viták, amelyekben mindkét fél figyelemmel hallgatja a másik érveit, gondolatait. Az egymást gazdagító párbeszéd tiszteletet és fogékonyságot követelnek. A párbeszéd sikere függ továbbá a különbözőség létének és értékének elismerésétől.¹⁹ Ez viszont csak akkor lehetséges, ha a partnerek belátják, hogy tévedhetnek, hibázhatnak, és képesek türelmet tanúsítani. A tolerancia, ami nem más, mint a különbözőség tisztelete és elismerése, önismeretre épül. Csak az tudja önmagát a másik helyébe képzelni és ezáltal tisztelni, aki képes eltávolodni saját álláspontjától, és arra bírálólag tekinteni. Felméri saját korlátait és kész feladni előítéleteit. Ugyanakkor tisztában van saját értékével is és önbizalma készíti az eltérő álláspont tiszteletére.²⁰ Igen fontos szerepet játszhat az egészséges önbizalomra épülő tolerancia azokban a társadalmakban, ahol a fanatizmus és a hozzá kötődő irreális hatalomérzet egyre nagyobb méreteket ölt. Ezt az erényt fejleszti ki minden olyan emberi kapcsolat, ami önuralmat, önismeretet, nagyfokú figyelmet és őszinte tiszteletet igényel.

A konfliktusok jelentőségének hangsúlyozása azt a benyomást keltheti az olvasóban, hogy a szeretet csak másodrendű szerepet játszik a családban. Természetesen erről szó sincs. A család az az emberi közösség, amely elsősorban a szeretetre épül. A szeretet életünk egyik legfontosabb és legkorábbi megnyilvánulása. Nem lehet a családot összefogó szeretetet élesen elválasztani a konfliktusoktól.²¹

Helytelen az a felfogás is, amely szerint a tekintély és a természetes különbségek elismerése hátráltatja a családi szeretet kibontakozását. Fordított az összefüggés a kettő között: a szülői tekintély elmosódása eredményez gyakran közönyt és elhidegülést. Aki őszinte tisztelettel és csodálattal néz fel apjára, anyjára vagy házastársára, az legtöbbször mély szeretet is érez iránta.²² Aki pedig nyíltan szembenéz a különbségekből adódó konfliktushelyzetekkel és azok feloldására törekszik, az szintén egy mélyebb, megújultabb és szeretetteljesebb kapcsolatot építhet ki.

¹⁷ Vö. J. Ortega y Gasset: *The Self-Satisfied Age*, in *The Revolt of the Masses*. New York, 1957. 97-106.

¹⁸ Vö. R. May: *Man's Search of Himself*, New York, 1953. 65-69.

¹⁹ Vö. M. Buber: *Urdistanz und Beziehung*, in *Werke*, I. 421.

²⁰ Vö. H. G. Gadamer: *Die Idee der Toleranz 1782-1982*, in *Lob der Theorie*, Frankfurt am Main, 1983, 103-122.

²¹ Vö. J. Macmurray: *Persons in Relation*, London, 1961. 86-105.

²² Vö. K. Lorenz: *Civilized Man's Eight Deadly Sins*, London, 1974. 54.

A család az ezredfordulón

KOPP MÁRIA

„Az ismeretlen ember”

Született 1942-ben Budapesten. Orvosi diplomáját 1968-ban, pszichológus-diplomáját 1977-ben szerezte meg. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Magatartástudományi Intézetének igazgatója. Az érzelmi, magatartási zavarok pszichológiai és szociológiai tényezőinek kutatásával foglalkozik.

Alexis Carrel, Nobel-díjas orvos *Az ismeretlen ember* című, a negyvenes években írt nagy hatású könyvében elemzi azt a folyamatot, hogy miközben az utolsó évszázadban a tudomány, a technika hihetetlen mértékben fejlődött, miközben egyre többet tudunk az ember sejtjeiről, szerveiről, pszichés működésének elemeiről, éppen azt értjük legkevésbé, hogy milyen törvényszerűségek jellemzik az ember, az emberi csoportok magatartását a teljesen megváltozott körülmények között. Emberek milliói gyerekeként bukdácsolnak és szenvednek olyan csapdák hálójában, amelyek, ha idejében felismernek, elkerülhetőek volnának. Az ember kísérleti alannyá vált egy világméretű laboratóriumban, az állatvédő ligák régóta hevesen tiltakoztak volna, ha állatokkal végeznének ilyen kegyetlen kísérleteket. Életfeltételeinket a tudomány, a technika fejlődése, az urbanizáció alapjaiban forgatta fel, változtatta meg, miközben azt vizsgáltuk legkevésbé, hogy az egyes ember, az emberi közösség, az alapvető közösség, a család képes lesz-e alkalmazkodni a változó feltételekhez.

A család válsága

**Mit mutatnak az
állatkísérletek?**

Állatkísérletekben kimutatták, hogy az anyaállattól 14 napos korukban elszakított patkányok közül minden második, a megfelelő táplálás biztosítása ellenére, 100 napos koráig elpusztult valamilyen fertőzés miatt, míg az anyaállat mellett felnőtt állatoknál ez az arány igen alacsony. Hasonlóképpen a kémiai előidézett tumor növekedése lényegesen gyorsabb volt ezeknél az állatoknál. Az emberi csecsemő sokkal sérülékenyebb a patkány újszülöttnél, pszichológiai érése az élettani érésnél lényegesen lassúbb folyamat. Ebben a folyamatban nemcsak az anya-gyermek kapcsolatnak, hanem az egész családnak: apának, testvéreknek, rokonoknak is meghatározó szerepük van.

**Az érzelmi,
magatartási zavarok
legfontosabb
háttértényezői**

1988-ban Skrabski Árpáddal együtt végzett felmérésünkben huszonegyezer embert kérdeztünk ki, akik a 16 évnél idősebb magyar lakosságot képviselték életkor, nem és lakóhely szerint. A felmérés eredményei közül egyet emelnék ki: Megkérdeztük a 25 évnél fiatalabbakat, hogy saját megítélésük szerint nehéz élethely-

zetben mennyire számíthatnak szüleik, rokonaik és barátaik segítségére, majd megvizsgáltuk, hogy ezek a válaszok hogyan függenek össze a különböző érzelmi, magatartási zavarokkal. A fiataloknak közel 19%-a válaszolta azt, hogy nehéz élethelyzetben nem számíthat szüleire, 19%-a mondta azt, hogy nincsenek életcéljai, és ez a két csoport majdnem teljesen egybeesett. Ha valaki úgy érzi, hogy nem számíthat szüleire, sokkal depressziósabb, neurotikusabb, gyakrabban kísérel meg öngyilkosságot, könnyebben követ el büntetendő cselekményt. Pszichológiailag közömbösség, ellenségesség, a céltalanság, kilátástalanság érzése inkább jellemzi ezeket a fiatalokat, mint azokat, akik úgy gondolják, hogy számíthatnak szüleikre. Érdekes módon — a büntető eljárások gyakoribb előfordulása kivételével — valamennyi fenti jellemző gyakoribb azok között a fiatalok között is, akik úgy érzik, rokonaikra sem számíthatnak nehéz élethelyzetben.

**Borderline-
személyiségzavar**

Fontos kiemelnünk, hogy ezek a válaszok a fiatalok szubjektív értékelését tükrözik, és nem feltétlenül a valódi helyzetet. A mai fiatalok között rendkívül gyakorivá váltak azok a személyiségzavarok, amelyekben az üresség, kiábrándultság, unalom, az öncélú kockázatkeresés, a tartós kapcsolatok képességének hiánya az alapvető. Ez az ún. borderline-személyiségzavar a család mai működészavarának a leggyakoribb és legtragikusabb terméke. Mind a szülők, mind a fiatalok pokollá teszik egymás életét, és ez az állapot az anyagi jóléttől függetlenül kialakulhat, a budai villában ugyanúgy, mint a józsefvárosi udvari lakásban. A civilizált világ drogfüggő, öngyilkosságba menekülő, galerikban hidegvérrel gyilkoló, elvadult szektákba szédülő vagy akárcsak céltalanul sodródó fiataljainak tömegei jelzik a helyzet drámaiságát. Anthony Burgess *A Clockwork Orange* című regénye éppen azért megrázó, mert az érzelmek nélkül, csak unaloműzésből gyilkoló galerit kommentár nélkül mutatja be. Nincs az az atombomba, környezetszennyezés, ami súlyosabb veszélyt jelentene az emberiség túlélése szempontjából. Ehhez képest igen kevés a pusztá leírásen túljutó tanulmány — még nehezebb a kiút keresése.

**„Feminist vagy
familist”**

Nem idealizálhatjuk a korábbi családmodelleket, hiszen látunk kell azt is, hogy az emberiség — legalábbis a civilizált országokban élő hányada — az autonómia soha nem álmódott lehetőségeit érte el, különösen igaz ez a nők helyzetével kapcsolatban. Dédanyáink korában a tehetséges lányok legtöbbször hiába álmodoztak arról, hogy tanulhassanak. A feminista mozgalmak nagyon sok jogot kiharcoltak a nők számára, de ugyanúgy nem vették figyelembe az emberi magatartás alapvető törvényszerűségeit, mint a fejlődés más megszállottjai. Ma feminista mozgalom helyett „familist”, családpárti, családbarát mozgalmakra volna szükség, amelyek nem szembeállítják a férfiakat és nőket, hanem magasabb szinten fogalmazzák újra a család szerepét. Nem valószínű, hogy nagy tömegek visszatérnek nagyanyáink, dédanyáink

életfeltételei közé. Vannak romantikus kísérletek, reálsan mégis csak arra kereshetünk választ, hogyan birkózhat meg a család eredményesen az ezredforduló kihívásaival, feltételeivel. Mivel sok nyugati szociológus, a jelenlegi trendek alapján a család megszűnéséről, teljes átalakulásáról beszél, fel kell tennünk a kérdést, milyen ésszerű célkitűzéseink lehetnek az új körülmények között is életképes család megőrzésére. Olyan ez a kérdés, mint amikor arról beszélünk, mennyit szabad és szabad-e egyáltalán napozni. A nap sugárzásáról is azóta beszélünk egyre többet, mióta az alattomos ózonlyuk miatt nem adhatjuk át magunkat a korábbi önfeledtséggel a napfény örömeinek.

Nevelődés a családi életre

**Az ősbizalom
újraélése a családban**

Világszerte kísérletet tesznek a „családi életre nevelés” bevezetésére az iskolai oktatásba. A család valódi szerepének félreértése vezetett ahhoz, hogy leginkább szexuális felvilágosítást, technikákat oktatnak ilyen címen, Nyugaton is. Nagyon jellemző, hogy a házastársi hűség fontossága kizárólag azért került elő az oktatási programokban, mert ezzel csökkenteni lehet az AIDS terjedését. Pedig a holtomiglan-holtáiglan döntése a mai világban sokkal fontosabb, mint akkor, amikor a társadalom kényszerítette ki. Mindaddig, amíg a társadalom tiltotta a válást, a házasságkötés társadalmi biztonságot jelentett, de mögötte ott volt a bordélyházak, a hűtlenségek tudomásulvétele. Ma, éppen azért, mert az egymás iránti bizalom önkéntes, és a külső kényszer meg a társadalom elvárásai ellene hatnak, a legnagyobb pszichológiai érték. A személyiség fejlődésében az anya és a gyermek közötti szimbiózis a bizalom képességéhez, illetve hiánya a bizalom képességének hiányához vezet. Ha ez a kapcsolat kialakul, a gyermek később képes lesz kölcsönösségre, ennek hiányában befelé forduló magányra lehet kárhozható. Ennek az ősbizalomnak az állapotát éljük át az istenélményben, és ennek autonóm emberi megtestesülése a házastársak, illetve a családtagok közötti feltétlen bizalom, elfogadás. Ez a bizalom felvértez a külső nehézségekkel szemben, ha képesek vagyunk adni és elfogadni, hiányát viszont állandó kiszolgáltatottságként, szorongással éljük át. Ez az önálló, önkéntes döntés rendkívül fontos pszichológiai. Csak erre lehet ráépíteni a család fejlődését, amely túléli a kríziseket, a nehézségeket. Ez a döntés alapozza meg azt az optimizmust, ami az egyszeri, alig tudatos vonzódásból gazdag, valódi összetartozást épít. A kapcsolatok, két ember, majd a szülők és a gyermekek kapcsolata közös kaland, felfedező út, amelynek alapfeltétele, hogy a társamra mindig számíthatok. Ez a folyamat a család összetartó erejének alapja.

**Folytonos fejlődés
vagy visszafejlődés**

A bizalom, a másik elfogadása önmagában nem elég, csak jó alap. Az a kapcsolat, amely nem fejlődik, menthetetlenül vissza-

fejlődik! Egymás megszelídítése, a másik ember másságának felfedezése legalább olyan fontos, mint a szakmánk új ismereteinek elsajátítása. Ahogy nem lehet jó szakember az, aki nem olvas, nem ismeri az új eljárásokat a szakmájában, ugyanúgy kell folyton figyelniük — lehetőleg örömmel figyelniük és válaszolniuk — házastársunk, gyermekeink fejlődésére, változására, vágyaira. Ettől függ, hogy a család mennyországgá vagy pokollá válik-e az évek múlásával. A házasság pokla nemcsak a válás, pokol az utált szürkeség, az örömtelenség is.

A konfliktusok értéke

Lehetséges-e ez az állandó fejlődés? Nem idealizált, irreális elképzelés-e? Hiszen minden családban, minden kapcsolatban vannak feszültségek, nehézségek, konfliktusok. Ez azonban egyáltalán nem baj, sőt a konfliktusok, a nehézségek megoldásán át fejlődnek a kapcsolatok. Ezek a megoldási módok nagyon sokfélék, a konfliktusok letagadása is konfliktus-megoldási mód, egyáltalán nem a legszerencsésebb. A legfontosabb, hogy tudatosítsuk, nincs konfliktusok, problémák nélküli kapcsolat. Természetesen igen nagy különbségek vannak különböző típusú emberek között; van, aki a konfliktusait kirobbanóan, drámaian éli át, mások igen nehezen tudják kifejezni az érzelmeiket. Pszichológiai törvényszerűség, hogy a konfliktusok a fejlődés hajtóerejévé válhatnak a jegyesek, a házaspár, a szülők és gyerekek között, csak jól kell élni velük.

A gyerekek a szülők konfliktus-megoldási módjait látják, veszik át, így sokszor mintegy saját viselkedésünk karikatúráját láthatjuk a gyerekeinknél. Így például az a szülő, aki nehézségeit evés-ivással, nyugtatókkal vezeti le, ne csodálkozzék, ha iskolás gyereke hasonlóan fog viselkedni. De a túlságosan merev, az érzelmi oldódást nem ismerő szülő gyereke lázadásként is választhatja a szülő által mindenáron tiltott érzelmi konfliktusmegoldási módokat.

A későbbi élet előjátékaként a gyerekek egymás között gyakorolják a szoros együttélésből fakadó konfliktus-megoldási módokat. Rendkívül fontos, hogy helyes irányba igyekezzünk ezt alakítani. Ugyanakkor a gyermek számára a szülő a külvilággal való megbirkózás, a tekintély és lázadás konfliktusainak kísérleti terepe. Ezen nem szabad megsértődnünk, sőt örülnünk kell, ha minél több lehetőséget adunk azoknak a játszmáknak a lejátszására, amelyekkel a későbbiekben nap mint nap szembe kell majd nézniük. A kamasz gyerekek között a két szülőnek más és más a szerepe. El kell vállalnunk ezt a váltakozó szerepet, hiszen egyes helyzetekben csak az ellenkező nemű szülő, máskor épp az azonos nemű a megfelelő partner.

Érzelmi és problémamegoldó konfliktus-megoldási módok

A konfliktusok megoldásának két fő formája az érzelmi és a problémamegoldó forma, mindkettővel kapcsolatban áll a szociális támogatás keresése, a segítségkérés. Nehéz helyzetben az érzelmi egyensúly helyreállítása a problémamegoldás előfeltétele, tehát mindkét konfliktus-megoldási módra szükségünk van. Az érzelmi módszereket akkor alkalmazzuk, ha nem ismerjük a helyes megoldás módját, a problémára irányulót akkor, ha a helyzetet megoldhatónak ítéljük. Általában tehát második lépésként a problémamegoldó módok az eredményesek.

Érzelmi módszerek

Vegyük sorra, melyek a fő érzelmi konfliktus-kezelési módok: A probléma minimalizálása — tehát az, ha érezzük, hogy a kapcsolatban valami nincs rendben, de letagadjuk, nem akarunk foglalkozni vele. Átmenetileg, egy adott helyzetben ez szükséges lehet, de meg kell találni a megfelelő alkalmat a probléma, a konfliktus megoldására. Így kamasz gyerekünknél nem mindig érdemes azonnal reagálnunk, ha valami nem tetszik, jobb, ha ehhez megvárjuk az alkalmas körülményeket.

Érzelmi megoldás a ráhagyatkozás az eseményekre, ami első megoldásként sokszor szintén hasznos lehet.

Az érzelmek szabadon engedése szintén érzelmi konfliktus-megoldási mód; és akkor, amikor nem tudjuk másképp megfogalmazni feszültségeinket, az érzelmi egyensúly helyreállításának fontos eszköze.

Az őszinteség minden kapcsolatban alapvető. Fontos, hogy társunknak, családtagjainknak tudtára adjuk érzéseinket, de ne mindenáron mi akarjuk kimondani az utolsó szót. Ezért lehet az építő veszekedés nagyon hasznos, ha utána meg akarjuk érteni a másikat is és saját magunkat is.

A problémák megoldása

Az érzelmi megoldások után mindig szükség van a problémamegoldásra is. Ennek formái a probléma megértése, a döntések meghozatala, céltudatos tevékenység. Mindezek eredményeként a konfliktusokból, nehéz helyzetekből más emberként, más családként kerülünk ki, jó értelemben véve.

A segítség kérése a családon belül is fontos konfliktus-megoldási mód. Annak tudatosítása, hogy szükségünk van a társunkra, szüleinkre, felnövő gyermekeinkre, hogy nehéz helyzeteken nélkülük alig tudnánk úrrá lenni, igen fontos formáló, összetartó erő.

Természetesen minderre nincs recept, talán csak annyi, hogy nem szabad félnünk, letagadnunk a konfliktusokat, hanem meg kell próbálni úgy túllépni rajtuk, hogy a kapcsolat, a család összetartó ereje fokozódjék általuk.

Az egyes életkorok jellemző konfliktusai

Erikson írta le azokat a jellegzetes, életszakaszokhoz kötött konfliktusokat, amelyek sikeres megoldása a személyiség fejlődésének magasabb fokára vezet, míg a megoldatlanság visszaveti a személyiség fejlődését.

Párkapcsolatok

A fiatal felnőttkor alapvető konfliktusa az önazonosság kialakítása, megtalálása. A párkapcsolatban meg kell találni a női és férfi szerepek egyensúlyát. 1994 szeptemberében a Budapesten rendezett *Tudomány, technika és változás: új elméletek, realitások, intézmények* című konferencián Geraldine Abir-Am, a Boston University-ről, azokról az együttműködő házaspárokról beszélt, akik a modern tudományban valóban forradalmi változásokat hoztak, mint a Curie házaspár, a szervezetben lejátszódó szénhidrát anyagcsere folyamatokat leíró Cori házaspár, Dora és Bertrand Russell, Margaret Mead és Gregory Bateson, vagy folytathatnánk a sort a magyar Bálint Mihály és Aliz munkásságával, akiktől az „orvos mint gyógyszer” megfogalmazás származik. A tanulmány szerint a férfi és női gondolkozásmód különbözősége és a házastársak közötti feltétlen bizalom olyan újszerű tudományos felfedezéseket eredményezhet, amelyekre egy ember sokkal kevésbé képes. Ugyanez a szemlélet kellene hogy áthassa a párokat közös életfeladataik kialakításában. Hiszen a modern világban a családalapítás, a bizalmon alapuló teljes életközösség vállalása olyan komoly teljesítmény, közös kaland, amelyhez kreativitás, rugalmasság, nagyfokú önazonosság szükséges.

A gyermekek fogadása

A következő krízis, mert feltétlenül annak is kell tekintenünk, a gyermek, a gyermekek fogadása. Nem lehet eléggé hangsúlyozni az anya meghatározó szerepét az „ösbizalom” kialakításában. A szorongó, az önmagában bizonytalan anyától a gyermek átveszi a szorongást, a feszültséget. A síró gyermekre az anya további feszültséggel reagál, így megjelenik az első önrontó kör, amelyet a továbbiak követnek a családon belül. Néhány biztató szó, idősebb rokon meggyőző szavai felébresztik a fiatal anyában az ösztönös anyai készségeket. Ilyenkor a legfontosabb az önátadás, a teljes ellazulás, hiszen ez az az ösztön, amit embervoltunk sem tudott kioltani, csak szabadon kell engedni.

A férfiakban a szülői ösztön csak lassabban, később, a gyermek fürdetése, kézbevétele hatására alakul ki. Érdeemes nagyon odafigyelni a „gyermekágyi apakórra”, a fiatal apa féltékenységére, ki-rekesztettségi érzésére. Hiszen az apának a gyermek pszichológiai érésében később legalább olyan fontos szerepe van, mint az anyának. Ha az anya számára az újszülött gyermek tölti be a férj helyét, ez ugyanolyan hűtlenség, megszegése a bizalom ígéretének, mintha mással csalná meg a férjét.

A pszichológiai elméletek ma már elég nagy súllyal fogadtatják el a korai anya-gyermek kapcsolat meghatározó jelentőségét. A

bevezetőben említett személyiségzavarok megelőzése szempontjából valóban ez az egyik legfontosabb tényező, azonban nem az egyetlen. Éppen a modern gyermeknevelési elvek egyik vadhajtása, illetve a szülők túlhajszoltságának gyakori következménye, hogy a gyereket teljesen elfogadják, szeretettel veszik körül, azonban éppen emiatt narcisztikus, önimádó személyiséget alakítanak ki. A gyerek úgy nő föl, hogy nem talál más célt önmagán kívül. Minden igényét azonnal igyekeznek kielégíteni, nem tanulja meg a felfedezés, a nehézségek legyőzésének örömét, nem tud hosszabb távon gondolkodni, tervezni. A nevelés célja a reális énídeál, pszichológiai célok, attitűdök kialakítása. Ehhez szükséges a család, a nagycsalád, a tágabb közösség állandó visszajelzése, a szociokulturális azonosságtudat kialakítása.

Az Idős kor értékel

A személyiség fejlődése nem áll meg a felnőttkor elérésével. Idős korban az ún. generációs felelősség vállalása, az értékek átadásának képessége a személyiség kiteljesedéséhez, míg ennek hiánya reménytelenséghez vezethet. A családok szétesésének egyik legsúlyosabb következménye, hogy az idős kor értékeinek, mintaadó szerepének jelentőségét sokan nem ismerhetik meg. Az ún. magyar típusú öngyilkosság alapvető jellemzője, hogy idős korban különösen sokan vetnek véget életüknek. A világon legrosszabb magyar öngyilkossági arányokban az öregek mai izolációja, szerepvesztése az egyik igen fontos tényező.

A családi életközösség

Az egyik legnehezebb feladat a mai világban, hogy a család eredeti funkciója szerint teljes életközösséggé válhasson, ne csak ágyrajáró szállás legyen. A teljes életközösség két oldala az érzelmek és a probléma-megoldás egyensúlya, a gyengédség és a közös tevékenység egysége. Hogyan érhetjük el ezt a mai magyar valóságban?

Egyik oldal az érzelmi összehangolódás, a szeretet és gyöngédség. A mai házasságok általában innen indulnak, hiszen ma ritkán kényszerítik össze a fiatalokat. Másik oldal a közös munka; a történelem során mindeddig a családok közös funkciói, a közös munka, tevékenység természetes volt, ma azonban ezt alig-alig lehet megvalósítani. Ez a mai családok egyik legfőbb ellensége. Otthon helyett ágyrajáró szállássá válik a család. Ez a folyamat ma még talán visszafordítható valamennyire, a rugalmas munkaidőkkel, az otthoni számítógépekkel, a családi vállalkozások terjedésével. Egészen természetes, hogy a munkáját szerető férj vagy feleség az őt szakmailag megértő, nap mint nap vele küszködő munkatársa iránt nem marad közömbös, ha a házastársa nem ismeri, nem érti ezt a világot. Az Egyesült Államokban nagyon sok kreatív házaspár dolgozik együtt. Vagy gondoljunk csak a Püski

házaspárra, akik pénz nélkül, vagyon nélkül váltak a 20. század legnagyobb magyar mecénásai. Egész jogrendszerünket át kellene nézni olyan szempontból, hogy az támogatja-e a család egységét vagy éppen ellene hat. Ma még számtalan ilyen, a család összetartozása, a házastársak együtt dolgozása, együttműködése ellen ható szabályozással és véleménnyel találkozunk.

A média szerepe a mai családban

A huszadik század második felében, akár akarjuk, akár nem, új családtaggal bővült az életünk. Ahogy korábban a falu, a kisváros részt vett a családok életében, most a nagyvilág költözött be otthonainkba. Hihetetlen lehetősége lehetne az emberiségnek, az egységessé vált emberiségnek, hogy a tömegtájékoztatás révén átélhetnénk ezt az egységet. Kiszámíthatatlan, hány gyermek számára válhat pályáját meghatározó eseménnyé egy Kőrösi Csoma Sándor életét bemutató film. Valójában azonban a tömegtájékoztatás alig él ezzel a lehetőséggel. Óriási erők állnak a család, az emberi kapcsolatok értékeit romboló manipulációk mögött. Mi ennek az oka? Kinek az érdeke? Hogyan hat és mit tehetünk ellene?

A „fogyasztó ember”

Nem is olyan régen, még a mi gyerekkorunkban is, a falu, a játszótér közösségében a társak rosszsallása vagy elismerése jelezte vissza folyamatosan, hogyan kell viselkednünk, mit várnak tőlünk a többiek. A találkozások során fedeztük fel, hogy milyeneké szeretnénk válni, kit tekintünk példaképnek. Ma ez a szoros és a magatartást alapvetően formáló háló megszakadt. Ma a gyerekek többsége ideje nagy részét a televízió vagy a video előtt tölti. Úgy érzi, társaságban van, miközben valójában teljesen magányos. Tetszése szerint válogatja ki a videofilmeket, a szereplők nem jeleznek vissza, nem pofozzák meg, nem dicsérik, nem szidják. Az ilyen módon felnövő gyermeknek nem alakul ki a reális önképe, és később a legcsekélyebb nehézségtől, kritikától is összetörhet. Így jön létre a korábban említett borderline-személyiségzavar vagy enyhébb esetben a „fogyasztó ember” típusa, akinek egyedüli célja a javak fogyasztása — nők, árucikkek, utazás, ahogy a reklámokban látja. A legfontosabb természetesen, hogy ne nyugodjunk bele ebbe az állapotba, próbáljunk a családon túl is közösséget találni, teremteni gyermekeinknek.

Felelősségtudat

Ugyanakkor a tömegtájékoztatásnak a mai világban jelentős szerepe, feladata lenne. Tudatosítania kellene, hogy ma már mindannyian felelősek vagyunk, a magunk lehetőségeinek és képességeinek határain belül, egész világunkért, világunk túléléséért. Akár tetszik, akár nem, ma az emberiség elpusztíthatja önmagát, és a nevelésnek, a családnak alapvető feladata, hogy az egész világ túléléséért felelősséget érezzen és neveljen a gyermekekbe.

Nem tudok összetartó családot úgy elképzelni, hogy ne erre a felelősségre neveljen.

Ha már családukba betört a nagyvilág, nem tagadhatjuk le ezt az új, nemszeretem családtagot, bár arra kell törekednünk, hogy csak akkor kapcsoljuk be, ha érdemes. Sajnos, a tömegtájékoztatás képviselői nem mindig érzik felelőségüket. Sőt, a filmek, a reklámok, az újságok tömegei mindent megtesznek, hogy a valódi kapcsolatok, a közösségek, a szolidaritás értékeit lejárassák. Miért teszik ezt? A kapcsolataitól, értékeitől, életcéljaitól, önértékelésétől megfosztott, magányosan szorongó ember felhasználható a szükséges funkcióra, kicserélhető és manipulálható. Az emberi kapcsolatok és értékek bomlasztása pénzben, hatalomban, haszonban kifejezhető eredményes stratégia, így óriási erők állnak szolgálatában akkor is, ha nem tudnak róla.

Fel kell ismernünk ezeket a manipulációkat, és mindent meg kell tennünk a család, a közösségek, az emberiség túlélését szolgáló közös értékeink védelmében. Ezen múlik, hogy képes lesz-e élni az emberiség mindazzal a szellemi-fizikai gazdagsággal, amit az évezredek reánk hagytak.

Bibliás család

Született 1932-ben, református lelkész. A sárospataki kollégium diákja, majd a Budapesti Református Theológia elvégzése után lelkész Budapesten, Szabadszálláson, Urdon és Hejőcén. 1956-ban nősült meg, jelenleg a Sárospataki Református Kollégium Gimnáziumának vallástanára.

Azt kívánom leírni, milyen bibliai Igékkel éltünk családi életünkben és hogyan váltak ezek valóra.

Az első volt a házasság „ős-Igéje”: „Nem jó az embernek egyedül lenni, szerzek néki segítő társat, hozzá illőt.” (Ter 2,18) Ehhez az alapvető Igéhez egy másik is társult. A negyvenes években lelki baráti körök, bibliaolvasó összejövetelek alakultak ki, ezekben kerestük életünk minden területére a Biblia üzenetét. Az élettárs keresésében igazított el a 127. Zsoltár 2. verse, ami Istenről mondja: „Szerelmesének álmában ád eleget”. Nem azt értettük ezen, hogy jövődöbelinket meg fogjuk álmodni, hanem azt, hogy bátran Istenre bízhatjuk e kérdésünket. Ő idején meg fogja adni a megoldást. Ez sok elhamarkodott lépéstől őrzött meg mindnyájunkat. Alig hihető, hogy mikor egy ilyen bibliakörbe egy idős lelképásztor elhozza a leányát, hogy fogadjuk be testvérnek, akkor valaki első ránézésre azt mondja magában: ez lesz a feleségem! Ezt olyan bizonyossággal éreztem, hogy erről hat éven át sem az érdekeltnek, sem másoknak nem éreztem szükségét szólni.

„Mindennek rendelt ideje van”

A második a türelem Igéje volt, a Prédikátor 3,1-ből: „Mindennek rendelt ideje van.” Az a — főként fiatalokból álló — lelki közösség, amelyben együtt növekedtünk, ezt úgy is értette, hogy számunkra a tanulás és nem az udvarlás ideje érkezett el. Bizonyítványom tanúsítja, hogy miután belső kapcsolatba kerültem az Úr Jézussal, másfél év alatt két egésszel javultak az osztályzataim. Próbáltuk elfogadni, hogy Isten gyermekeinek élete sosem magánélet, nem is lehet csak páros élet, mindnyájan össze vagyunk kötve egymással, és a közösség kedvéért jó elfogadni azt is, ami ellen szívünk érzései tiltakoznak.

Végül „Jákob szolgálata évei” lejártak, „az éneklésnek ideje eljött” (Én 2,2). Nem is volt formális leánykérés, a családhoz történt lassú közeledés magától kiérlelte a meggyőződést, hogy egymáshoz tartozunk; elő sem jött a Rebekának föltett kérdés: „Akarsz-e elmenni e férfival?” (Ter 24,58).

„Idegenek és vándorok a földön”

Életpályánk folyamatos meghatározó Igéje: „... idegenek és vándorok a földön.” (Zsid 11,13) A nehézségek az otthonteremtéssel

kezdődtek. Egy budapesti gyülekezetben voltam segédlelkész, ahol nem volt szolgálati lakás. A teológia épületében laktam. Egy reggel a Bibliában a 120. zsoltárt olvastam: „Jaj nekem, hogy Mésekben bujdosom, és Kédar sátrai között lakom.” Ezzel nagyon együtt tudtam érezni. Majd csodálkozva vettem észre, hogy a zsoltáríró ebben a helyzetben azzal kezdi, hogy: „Nyomorúságomban az Úrhoz kiáltottam, és meghallgatott engem.” Akkor elszégyelltem magam és azt mondtam: én miért ne tudnék ugyanígy hálaadással fordulni ebben a helyzetben az Úrhoz? Aznap értesítettek, hogy az egyházközség egy helyiséget átalakított számunkra lakássá.

Hamar kiderült, hogy ez nemcsak a mi otthonunk, hanem ideiglenes otthona lett először egy külföldre készülő idős asszonynak, egy ifjú menyasszonynak, s a gyülekezet ifjúsága is egyre jobban otthon érezte magát: a bibliaórákat is ott tartottuk. A hatalmasoknak ez nem tetszett — így kezdődött vándor életünk. Egy nyári bibliás táborozáson ért utol a tenyérnyi papírra írt parancs, hogy másnap jelentkezzem új szolgálati helyemen.

Ez a szembekerülés földi hatalmakkal új és új költözésekben csapódott le a későbbiekben is. Hol egy egyházügyi főelőadó jelentette ki — a gyülekezeti, főként ifjúsági élet fellendülése folytán —, hogy nekünk mennünk kell, hol a magam egyházi közvetlen felettese írta meg, hogy missziós tevékenységem — és annak szándéka — miatt más megyébe helyeztet. Az ismételt vándorlásoknak megvoltak az anyagi és lelki terhei is (fájó volt elbúcsúzni azoktól, akikhez lelkileg közel kerültünk), de a mennyei hazába való megérkezés ígérete még hasznossá is tette, hogy sehol nem ülepedhettünk meg túlságosan.

„A fiak, az anyaméh gyümölcse: jutalom” (Zsolt 127)

Ezen a soron először igen elcsodálkoztunk. Hiszen hitünk magva az, hogy mi Istentől mindent ingyen kegyelemből, az Úr Jézus érdeméért kapunk. Nem beszélhetünk mi semmiféle jutalomról. Ez az Ige akkoriban, a hatvanas években bejött a családtervezés, a születésszabályozás, az AB és egyéb jelszavaknál és gyakorlatnál nagyobb hatással volt ránk. Ha Ő jutalmazni akar, hogy állhatnánk elébe és spekulálhatnánk, hogy ezt megakadályozzuk? Ez az Ige aztán megerősített bennünket szándékunkban sok ellenkező véleménynel szemben is. Mert azok sorjázta: „Azért adott Isten észet, hogy éljetelek velem!” Jó szándékú orvosi szakvéleményekben, hogy „a harmadik szülésbe bele fog halni!” A hatodik várása közben az édesanya agyvelőgyulladásra kapott, egy hétig volt élet-halál között. Kommunikálni nem tudott, de hallotta, amint ágya mellett az orvosok beszéltek: el kell venni a babát, mert vagy súlyos agykárosodással születik, vagy halva! Ellenállt és világra hozta a makkegészséges fiút. Mikor pedig a tizenharmadik gyerekekünk down-kórosan

született, megint jött a szakvélemény: szó sem lehet többről, egyre súlyosabb esetek lehetnek! A „jutalom” nem maradt el: még négy egészséges gyermekünk született. Így lettek tizenheten.

Ez a nagy létszám persze hozta magával a kérdések sorát. Megint a Biblia volt bázisunk. Izajás 29,23 és 54,11 ígéreteire hivatkoztunk: „Ha látni fogják gyermekei kezem munkáját közöttük, megszentelik nevemet.” És „minden fiad az Úr tanítványai lesznek, és nagy lesz fiad békessége”. Ez formálta így imádságainkat: „Uram, akkor adj nekünk gyermeket, ha hitet adsz neki és a Te gyermeked lesz!”

Felvetődött a nevelés kérdése is. Mit kell tennünk, mit tegyünk, hogy az iméti ígéretek felé vezessük őket? Nehéz volt eligazodni a nevelési irányzatok között, akárcsak a gyermeknevelésről szóló különböző Igék között is. A Példabeszédek 22. és 23. részei határozottságra, keménységre intenek: „A gyermek elméjéhez köttetett a bolondság, de a fenyítés vesszeje messze elúzi őt: le azt” és „Te vesszővel vered meg őt, és az ő lelkét a pokolból ragadod ki”. Az Efezusi 6,4 pedig másra int: „Ti, atyák, ne ingeljétek gyermekeiteket, hanem neveljétek azokat az Úr tanítása és ítése szerint.” Naponta új feladat elé állított ez a kétféle szemlélet: Miben kell engedni kívánságaiknak, indulataiknak? Miben kell eléjük állni, törésig is víve az ügyet? Voltak sírások, dühöngések, volt elköltözés és megbékélés, visszatérés, munkatársává válás. Van reménység, szorongások között várakozás, hogy a nagy ígélet beteljesedjék mindnyájukon. Van, ahol a Bibliára alapozott értelmes szóval lehet hatni, van ahol csak a szeretet kezelhető jelei tartják fenn az érintkezést. Mindennap van alkalom az ő imádságban való emlegetésükre. Erre biztat szüntelen Ő Maga: „Ti, kik az Urat emlékeztetitek, ne nyugodjatok. És ne hagyjatok nyugtot Néki, míg megújítja és dicsőségessé teszi Jeruzsálemet a földön.” (Iz 62, 6-7) Ami a szó szerinti lelki nevelést illeti, tisztában kellett lennünk azzal, hogy „Istennek nincsenek unokái”, mi nem tudjuk gyermekeinket hűhez juttatni. Tőlünk születtek, újjászületni csak Isten Lelkétől lehet. Ezért gondunk volt arra, hogy mindegyiknek legyen Bibliája, de nem kértük számon, hogy olvassa-e? Minden étkezésünkhöz hozzátartozik a bibliaolvasás és a közös imádkozás is, de egyiket sem biztattuk, hogy ő is szólaljon meg imádságban. Elég tekintélyes egyházi férfiú vádolt meg nyilvánosan azzal, hogy „bedresszírozzuk” gyermekeinket a hitre, de ők ilyet soha nem róttak fel nekünk.

„Szükségben segítségül hívtam az Urat” (Zsolt 118,5)

Külön megpróbáltatást jelentettek az anyagiak. A legsúlyosabb a lakáskérdés volt. A „Mésekben bujdosás” képe ismételtén feltűnt a látóhatáron, aztán jöttek a szabadítások. Ismételtén beteljesedett a

118. Zsoltár 5. verse: „Szükségemben segítségül hívtam az Urat, meghallgatott és tágas térre tett engem az Úr”. Mert volt olyan bútorozott szoba, ahová a család velem sem jöhetett. Volt a főnök szolgálati lakásából átengedett szoba, mellette a fürdőszoba ablakpárkánya volt a konyha, hely egy petrofoznak. Vándorlásunk leg-hosszabb állomása a kis abaúji egyházközség volt, háromszobás teljes parókiával. Úgy látszott, ez már a végleges tágasság. Hanem ezt is csak telelaktuk. Ekkor kiderült, hogy a lelkészlakás melletti volt egyházi iskola eladó, húszévi részletfizetésre. Még a volt tantermet gyülekezeti teremmé átalakítva is maradt a háromszobás tanítói lakás. Ablakokat nyitottunk a parókia felé, egy folyosó-híd-dal összekötöttük a két épületet — olyan udvarház lett belőle, hogy csodájára jártak.

A kívülállóknak számára még izgalmasabb volt mindennapi kenyerünk ügye. Meg lehet-e élni tizenhét gyerekkel? Hála Istennek, magunk a választ előbb kaptuk, mint hogy a kérdést feltették volna. A *Hegyi beszédben* ezt mondja az Úr Jézus: „Keressétek először Isten országát és az Ő igazságát, és ezek mind megadnak néktek”. Ha minden hivatalos jövedelmet összeszámoltunk, a hivatalosan megállapított létminimum fele jött ki. És mindig volt mit enni, a gyerekek rendes ruhában jártak, később a kollégiumi díjakat mindig ki tudtuk fizetni. Ezt mint végeredményt az Ige után természetesnek vehettük, de ahogy alkalmanként végbe ment, az csodák sorozata volt. Az is, hogy még a kapuban álltunk a villanyszámlással, arról beszélve, hogy kikapcsolják az áramot, mikor odaért a postás egy elegendő összeggel. Az is, hogy egy ugyanilyen határidős esetben valaki az ország túlsó részéről táviratban küldte el az éppen sürgősen szükséges összeget, mert a szíve valahogy erre indította. Sikerült megállni, hogy senkitől ne kérjünk semmit az Úron kívül. Sőt, a feltett kérdésekre is, hogy mivel segíthetnek, az lett a sztereotip válaszuk, hogy ha az Úr indít valakit arra, hogy segítsen minket, azt bizonyosan vezetni is fogja abban. Voltak, akik — talán saját lelkiismeretük nyugtalansága miatt — lesték, hogy mikor jut csódba ez a kísérletünk; nem rólunk volt igazában szó, hanem arról, beteljesednek-e a Biblia Igéi. Voltak, akik eljöttek hozzánk szétnézni, hogy is megy ez, és hitükben megerősödtek. És voltak, vannak, akik ugyanúgy olvassák a Bibliát, és társaink lettek ezen az úton.

Ahogy az évek és évtizedek szállnak, új Igék válnak fontosaká számunkra. Hiszen már a tizenegyedik unokát várjuk, és az ő sorsuk, jövőjük is gondunk, imádságaink tárgya. De jó megkapaszkodni a 100. zsoltár 5. versének ígéretében: „Örökkévaló az Ő kegyelme, és nemzedékről-nemzedékre való az Ő hűsége!” Nem a mi nemzedékünkben teljesedett be a Biblia, hanem nemzedékekre visszamenően atyáink is ezt a boldog életet élték. Bátorran nézhetünk hát előre is: életünk nem válik történelmi emlékké, Ő folytatni fogja utódainkban is. A mi gondunk annyi, hogy úgy

tudjunk előttük élni, és majd az ősatyák példája szerint „jó vénségben, öregen és betelve az étellel” (Ter 25,8) meghalni, hogy a hitnek ezt az útját ne megutáltassuk, hanem megkívántassuk velük. Hogy ők, de mindazok is, akik között éltünk, megadják — és maguknak hasznosítsák — azt az Igét, amit előzetes gyászjelentésem sarkára írtam. „... nem tett ugyan semmi csodát, de mindaz, amit ... e felől (Jézus felől) mondott, igaz volt.” (Ján 8,41) Családi életünket nem is merném életműnek nevezni, hiszen Isten cselekedett csodásan velünk, beteljesítette Igéit rajtunk.

„Mikor visszahozta az Úr Sionnak foglyait” (Zsolt 126)

Öt éve ez határozza meg a legerőteljesebben életünket. A sárospataki Kollégium az évszázadok során többszöri bujdosásba kényszerült. Kétszer a 17. század végén (Gyulafehérvárra, majd Kassára), harmadszor 1951-ben, amikor államosították. Még a második bujdosás végén, amikor a Rákóczi-szabadságharc elején térhetett vissza az iskola Kassáról, választották eleink egyik fő Igéjüknek a 126. zsolttart: „Mikor visszahozta az Úr Sionnak foglyait, olyanok voltunk, mint az álmodók.” Ez az Ige, mint reménység, a harmadik bujdosás elején is megmaradt, éltetett. Az 1956-os forradalom idején úgy látszott, vége a harmadik bujdosásnak. A reménykedés e rövid heteiben szólított meg a Pestre került tudós professzor: jössze öcsém, Patakra vallástanárnak? Boldogan vállalkoztam rá, s egy héten belül keservesen csalódtam friss reményemben. De ez a hívás, ami a régi Igét felélesztette bennem, megmaradt. Harmincnégy éven át, bárhol, bármilyen szolgálatban voltam, tudtam, hogy egyszer még beteljesedik. Aztán 1990-ben sokan olyanok lettünk, mint az álmodók. Boldogan tapasztaltuk meg megint, hogy „hű az Isten” (1Kor 10,13), és „Nem esett el csak egy szó is mindama jó szóból, amelyet szólott volt az Úr Izrael házának. Mindaz betelt.” (Józs 21,45)

Ennyi — egyéni és családi — megtapasztalás a földi életben biztat fentről kapott hitemben, hogy a mennyei örök életre adott ígéreteit ugyanúgy beteljesíti.

A család az Alkotmányban

ZLINSZKY JÁNOS

Született 1928-ban Budapesten. Jogász, ügyvéd, a Miskolci Egyetemen a római jog oktatója. 1989-től alkotmánybíró, az Osztrák Tudományos Akadémia levelező tagja, a Piarista Diákszövetség elnöke.

**Családvédelem –
alkotmányos alapelv**

Hogy illik a karácsonyi hangulathoz a száraz jogászi fejtegetés?! Szabad az ünnep örömét ilyenekkel megzavarni? Két biztató gondolat bátorít. A jászol mellé nem csak angyalok mehettek, oda a legszegényebb pásztor is letehetette ajándékát, ha jó szívvel hozta. És talán az ünnep békéjében nyugodtabb szívvel fontolhatják meg, egymásnak feszülő indulat nélkül mindazok, akiket illet, mivel tartozik a társadalom a szent családban megszentelt, mégis sokszor elfeledett családnak...

Hatályos Alkotmányunk 13.§-a védi a tulajdonhoz való jogot, 14.§-a biztosítja az öröklés jogát, majd 15. és 16.§-a szerint „a Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét. — A Magyar Köztársaság különös gondot fordít az ifjúság létbiztonságára, oktatására és nevelésére, védelmezi az ifjúság érdekeit.” Ha ehhez még hozzáolvassuk, hogy a 17.§ szerint államunk „a rászorulókról kiterjedt szociális intézkedésekkel gondoskodik”, Alkotmányunk alapelveiből úgy tűnhet: amit az állam a család érdekében megtehet, az hazánkban meg is történik (még ha a védett értékek sorrendjét: tulajdon — öröklés — család — ifjúság — rászoruló — inkább fordított fontossági sorrendbe állítanók is). Hiszen ha egy törvény (az Alkotmány) kijelentő jelen időben nyilatkozik (védi, gondoskodik stb.), az a jog nyelvén egyértelmű és félre nem érthető parancsot jelent, esetünkben a címzett, az állam és szervei részére adott parancsot. A többi már a családok, a családosok, a társadalom hozzáállásán múlik.

Elvek és gyakorlat

Alkotmányunk a bevezetőből idézett elvi jellegű előírások és feladatok után XII. fejezetében *Alapvető jogok és kötelességek* cím alatt immár a családok és családosok külön jogairól, előjogairól és kötelességeiről is szól, azokat nevesíti. Ott már nemcsak az állami szervek részére szab feladatokat és kötelezettségeket, hanem az egyének számára is ad jogot, ír elő kötelezettséget. Ma, amikor az egész ország többé-kevésbé foglalkozik az új Alkotmány megalkotásának tervével, talán nem indokolatlan a család nagy ünnepén átgondolni, mennyire van a családok ügye rendben hazánkban, mennyiben kellene az elvi jogvédelmet valósá tenni.

Annak, aki esetleg hajlamos lenne félretolni szerény eszmevitatásomat, és szeretném gyorsan felidézni a számában még mindig XX:1949. évi törvény (az ún. sztálinista alkotmány) eredeti szövegét. Az is védte a tulajdont és az öröklést (8.§.), abban is szerepelt az anyaság és a gyermek fokozott törvényes védelme (50.§/2/), 51. és 52.§-a pedig szinte szóról szóra megegyezett az idézett ma hatályos

15. és 16.§-sal. Tudjuk, mennyi valósult meg ebből a gyakorlatban negyven éven át.

A régi rend elvileg a társadalom összérdekét helyezte minden elé. Mai Alkotmányunk alapszemlélete ezzel szemben az ember személyisége és méltósága védelmének elsőbbségéből indul ki: az ember élethez, méltóságához, szabadsághoz és szabadságjogokhoz való jogát elvonhatatlannak, mindenekelőtt védendőnek vallja. A társadalom érdeke mellett is, az egyén méltósága mellett is mindkét fogalmazásban az Alaptörvény ígéri a család védelmét. A család: törvényes életszövetség férfi és nő között, gyermekekkel megáldva. A védelem az életszövetséget, a házasságot, annak gyümölcsét, a gyermeket, a gyermekek és szülők közösségét illeti meg. Elemezzük, mit mond az Alkotmány alapvető jogokról és kötelezettségekről szóló fejezete minderről az állam felelős vezetőinek s minden jogkövető polgárának.

**Anya- és
gyermekvédelem**

Alkotmányunk 54.§-a így szól: Minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani. Az Alkotmánybíróság értelmezésében, (figyelemmel az alapvető jogok lényeges korlátozásának abszolút tilalmára a 8.§/2/ szerint) a mondat zárórésze úgy értendő: senkit nem szabad megfosztani. Sajnos, a lehet, tapasztaljuk, viszont az elvonás abszolút tilalma miatt csak önkényesen lehet! Most már csak az a kérdés, ki az „ember” és mi „születik vele”?

Az ember vele született jogából mint meghatározásból arra következtethetünk, születéssel válik a magzat emberré és keletkeznek jogai. A polgári jog a megfogant embert élveszületésétől függően ruházza fel fogantatása időpontja után jogokkal. A büntetőjog különbséget tesz emberi élet és magzati élet között, és más-más módon rendelkezik a sérelmükre elkövetett cselekményekről. Családi viszonylatban azonban az Alkotmány egyértelműen fennállónak tekinti az anya-gyermek kapcsolatot a születés előtt is, hiszen így rendelkezik: A Magyar Köztársaságban az anyáknak a gyermek születése előtt és után külön rendelkezések szerint támogatást és védelmet kell nyújtani (66.§/2/). Az anyáknak tehát a születés előtt is „gyermekük” van. Ember születik a világra: puer natus est nobis! hirdeti az újjongó karácsonyi ima — addig ugyan rejtve van és világra a szülés által jó, de lényegében nem változik, hanem emberi kiteljesedési folyamatának egyik állomásán halad át.

**Minden ember
jogképes**

A törvényekbe és az Alkotmányba foglalt jog szövegének látszólagos kettősségét szeretik félreérteni, félremagyarázni. Nem kétséges, hogy a gyermek jogvédeltsége szempontjából a születés jelentős állomás. Ezzel az életmozzanattal nyeri el a jogrendtől neki járó méltóságot. Általa válik törvényeink szerint egyértelműen jogalannyá. A születés automatikusan különválasztja mindenben az anyától, és önálló jogvédelmet biztosít neki az ugyancsak védett családi jogkörön belül. De akkor, ha a születéssel válik jogalannyá, mi volt azelőtt?

Semmi esetre sem volt „az anya testrésze”, mondja számunkra a biológia tudománya. Semmi esetre sem volt addig sem az anya (sem a szülők közös) tulajdona, hatalmának tárgya. Amint az Alkotmánybíróság Alkotmányunk hivatalos magyarázatában kifejtette, ember nem lehet jogtárgy, nem lehet másik ember tulajdona. Emberi élete volt a születés előtt is, amelyet az Államnak és a jogrendnek addig is védenie, óvnia kellett. Csakhogy az anyjával való elszakíthatatlan kapcsolata miatt a magzatot az anyjával együtt, az anyján keresztül tudja a jogrend védelemben, előnyben részesíteni. Modern korunk szomorú vívmánya, hogy egyáltalán felmerül a kérdés, nem kell-e a magzatot az anyjában — az anyjával szemben — is védeni. A Természet rendje, az Isten törvénye szerint jó helye van ott, csak az ember természetellenes önzése kérdőjelezi meg ezt a magától értetődő és a jogrend számára is eredetileg nyilvánvaló tételt.

Ha világossá akarjuk tenni és a természet rendjével összhangba akarjuk hozni az Alkotmány szövegét, ezt kellene a mai szöveg helyett írunk: minden embernek fogantatásától haláláig joga van az élethez és az emberi méltósághoz, attól senkit sem szabad megfosztani — és hozzá lehetne tenni: az anya és meg nem született gyermeke kapcsolatából adódó különös és más társadalmi kapcsolattal párhuzamba nem állítható viszony jogi következménye, hogy a meg nem született gyermeket az anya személyén keresztül, míg a megszületett, de még cselekvőképtelen gyermeket elsősorban szülein keresztül illeti meg az alkotmányos védelem. Az anya-gyermek kapcsolat születés előtti sajátosságai szükség szerint külön törvényekben, az előbbiek szellemében, az anya saját emberi méltóságára is figyelemmel szabályozandók. Ez a szabályozás összhangban lenne mind azzal az alkotmányos tétellel, mely szerint „minden ember jogképes” (56.) mind azzal a tudományos bizonyossággal, hogy az anya méhének magzata „ember”.

A család alapvető jogai

Ha „ember született a világra”, mint annak idején a Nativitas éjszakáján, ezzel család is született. Szülők és gyermekük, gyermekeik köre a társadalom alapsejtje, természetes építőköve. Szilárd kövekből épülhet időálló épület, szilárd családokból erős, egészséges társadalom. Magától értetődő, ha az Alkotmány alapelvei között a család védelmét irányozza elő.

Mégis önmagában ez a tény ellenkezést vált ki a társadalom egy részéből. Hogy jövünk ahhoz, hogy a családos embert értékeesebbnek tartsák az egyedülállónál, a gyermektelennél? Hogy lehetséges jogállamban megkülönböztetést tenni aszerint, hogy két ember gyermekeik világrahozatala előtt vagy után vállalta-e a házasság jogi létrehozásának szertartását, vagy egyszerűen csak szabadon együtt élnek? — Így az élettársi viszonyban élők. S e két csoport mellé újabban csatlakozik a harmadik, azt vitatva: Miért jár a különművek szeretetközösségének többletvédelem vagy kedvezmény, az egyneműek ugyancsak érzelmi-biológiai vonzalom alapján létrejött közösségével szemben?

Az Alkotmány az alapjogi részben is világos: minden gyermeknek joga van a családjá, az állam és a társadalom részéről a szükséges védelemre és gondoskodásra (67.§/1/) — a családok és az ifjúság védelmével kapcsolatos állami feladatokat külön rendelkezések tartalmazzák /2/ (értsd: kell tartalmazniok!).

Mondjuk ki világosan és egyértelműen: a család alkotmányos védelme nem az egyesülési jog bizonyos válfajának szól, nem is az érzelmi szabadság személyes méltóságból levezethető megnyilvánulásának. Ezek is élvezik az általános szabadságjogoknak kijáró védelmet az esetleges állami beavatkozással szemben. A családról azonban az Alkotmány fokozott védelemmel, a család szilárdságának óvásával, intézményszerűen kíván gondoskodni. Nem kétséges, más kapcsolatokkal szemben a családot alkotmányos többletvédelemben részesíti, előnyösebb helyzetet biztosít annak, mint más párkapcsolatoknak.

A vallásos ember számára ez természetes. Az egyház erkölcsi rendje szerint is az, hiszen szentség rangjára emeli a házasságot, és erkölcsileg tiltja akár másneműek házasságon kívüli, akár egy-neműek testi kapcsolatát. Ám az állam a vallási igazságokkal szemben semleges magatartást köteles tanúsítani, így az alkotmányos családvédelem indokát ezeken kívül kell keresni.

A családvédelem elvi alapja

A család megkülönböztetett alkotmányos védelmének van társadalmi alapja, több is, ezért minden támadással szemben állítható, hogy az nem szorítja tiltott megkülönböztetéssel hátrányos helyzetbe sem az élettársakat, sem az egyneműek kapcsolatát. A család védelmének alkotmányos indoka, hogy a társadalom fennmaradásának előfeltételei a gyermekek, a gyermekek fejlődésének pedig természetes tere a családi közösség. Az Alkotmány elsősorban a gyermekek érdekében védi a szülők és gyermekek közösségét, ahogy védi az árvákat, az özvegyeket, az egyedülálló nevelőket; s ha nincs, ha felbomlott, ha elpusztult a család, a gyermek érdekében intézményes pótlását teszi állami-társadalmi feladattá. De tudományos tételnek ismerhető el, hogy a megfelelő családi közeg nem pótolható egyenértékűen a gyermek fejlődése szempontjából mégoly gondos és körültekintő módon sem. Ezért a család szilárdsága alkotmányosan védendő társadalmi érdek.

Védjük a család szilárdságát?

A jogvédelem elsődleges tárgya a kiszolgáltatott társadalmi helyzetben lévő kiskorú gyermek. A gyermekes szülő — házasságon kívül is — az állami támogatás legtöbb előnyét igénybe veheti. A családi, házasságban élő közösségnek a jog lényegében a közszerzemény elismerése terén, az egymás helyettesítésének elvi elfogadásában, a törvényes öröklés vonalán és a névviselés kérdésében nyújt bizonyos előnyöket. A családot bomlasztó társadalmi hatások elleni következetes fellépés, noha alkotmányos parancs írja elő, hiányzik állami politikánkából. Véleményszabadság, sajtószabadság, művészi szabadság, személyi szabadság felelőtlen kiteljesedése esetén nehéz is azt állami eszközökkel érvényesíteni. E

téren a társadalomnak kellene helyes értékrenddel szembefordulnia a családot bomlasztó hatásokkal, s a nevelés vonalán kellene ilyen hatások ellen idejében felvértezni az ifjúságot.

**A társadalom
gazdaságos
megújulása**

A gyermekes családok és más gyermekes szülők védelmének van ugyan egy nem természettörvény erejével ható, de nagyon is gyakorlatias további szempontja. A modern ipari társadalomban a gyermek nevelésének, a róla való gondoskodásnak a család a legcélszerűbb, a leghatékonyabb és ezért anyagilag is a legkevesebb társadalmi terhet jelentő módja. A gyermek felnövekedése után nem a család, hanem a társadalom hasznára fog tevékenykedni. A modern ipari társadalmakban a gyermek felnövekedése után szüleinek gazdaságilag nem „hoz” többletet (mint korábbi társadalmakban tette), ezzel szemben a társadalomnak igen. Viszont a növekvő gyermek eltartása, gondozása, taníttatása, lakásának biztosítása komoly anyagi teher a szülők vállán. Az eltartásból és a nevelésből a végső soron kedvezményezett társadalom hazánkban csak áttételesen veszi ki többé-kevésbé a részét.

**Jogegyenlőség —
esélyegyenlőség**

Esélyegyenlőtlenség áll fenn a modern ipari társadalmakban a gyermekes szülők kárára, s az Alkotmány szerint (70/A. § (3)) az államnak az esélyegyenlőtlenség kiküszöbölését célzó rendelkezésekkel kell törekednie a jogegyenlőség megvalósítására. Ez a tétel nem csupán azt jelenti, hogy valamilyen támogatás jár a gyermekét gondozó-nevelő szülőnek, hanem azt is, hogy olyan támogatás, amelynek mértékével a jogegyenlőség részét képező esélyegyenlőség társadalmi szinten megvalósul. A gyermekes és a gyermektelen felnőttnek nemcsak a táplálkozás, ruházkodás, lakásellátás terén kell egyenlő esélyekkel rendelkeznie, hanem a pihenés, üdülés, egészség, pályán való előrehaladás vonatkozásában is; a gyermeket nevelő szülőnek mindahhoz hozzá kell jutnia, ami társadalmi ellentételezéssel megoldható. Bizonyos gondok, nehézségek, érzelmi, időbeli, egészségbeli „ráfordítások” társadalmilag úgysem ellentételezhetők. Azokat a szülőknek természetes emberi hivatásukból kell vállalniok, és hitünk szerint természetfeletti szinten kaphatnak érte ellentételezést — még ha a gyermekből származó örömök jó része már evilági előnyként is szembeállítható a gondokkal, amint azt nagy jogászunk, Frank Ignác szépen mondotta.

**A gyermeknevelés
mint közteher**

A gyermekek nevelésének költsége a társadalom hasznára forduló befektetés. A modern társadalmak jó része elismeri, hogy a nevelés költségeit közteherként kell elszámolni (beszedni és oda juttatni, ahol a kiadás felmerül, a családfenntartónak, a nevelő vagy oktató intézménynek). Mind a szociális biztonság, mind az egyenlő közteherviselés alkotmányos elve azt kívánja, hogy a családi kör ne jelentsen a családfenntartónak létbizonytalanságot okozó többletterhet, ne kelljen a közterhekből családja eltartása révén másoknál aránytalanul többlet hordania. A jogrend a gyermeke eltartását nem vállaló szülőt terheli a gyermek eltartásának és neveltetésének arányos költségével. Méltányosnak tűnik, hogy

a nevelés feladatát vállaló és azt becsületesen teljesítő szülők viszont a társadalmi megbecsülésen kívül — ami minden közérdekű, közhasznú tevékenységnek eleve kijár — a társadalomtól arányos anyagi támogatást kapjanak. Helyes lenne az Alkotmány vonatkozó szakaszában (70/I. §) kimondani, hogy minden állampolgár köteles jövedelmi, vagyoni és családi viszonyainak megfelelően a közterhekhez hozzájárulni. Akkor egyértelművé válnék, hogy a családi pótlék nem kegyből juttatott segély, hanem a társadalmi terhek arányos elosztásáról az Alkotmány kötelezően rendelkezik.

A család szociális biztonsága.

Ettől ma még távol állunk. Az Alkotmány 70/E § (3) pontja, midőn rendeli, hogy a magyar állampolgárnak öregség, betegség, rokkantság, özvegység, árvaság és önhibáján kívül bekövetkezett munkanélküliség esetében joga van a megélhetéséhez szükséges ellátásra, egyúttal elismeri, hogy szociális biztonságot nyújtó rendszerünkben az öregek, özvegyek, árvák biztonsága nincs hézagmentesen megoldva. A családi fészekből kiesettek juthatnak létüket fenyegető nyomorba, s ekkor állampolgári jogon jár számukra a létminimum. De hát nem jár, családi jogon, már maga a biztonság is? Nem jár szociális biztonságként a családot alapító fiataloknak az a tudat, az a lehetőség, hogy tisztas munkával, takarékos, céltudatos, beosztó életvitellel ésszerű időn belül gondoskodni tudjanak maguk és várt gyermekeik részére otthonról és a polgári élethez szükséges méltó körülményekről? Köztisztviselői pályán ez akár a családi illetményrendszerrel is megoldható lenne, kevesebb adminisztrációval. Egyenlő munkáért ugyan az Alkotmány szerint egyenlő bér jár, de ha elismerjük, hogy a családon belüli gyermeknevelés közhasznú, ezt a többlettevékenységet az illetménybe alkotmányosan is be lehetne építeni.

Van még mit tenni

Társadalmunk sok intézkedéssel, szociális intézménnyel, biztosítással, juttatással igyekszik alkotmányos feladatainak eleget tenni. De még többet kellene tenni ezirányban, bár sok minden történt e téren azóta, amióta magam fiatal háromgyermekes szülő voltam. Sok minden történt a piacgazdaságra való átállás nehézségeinek könnyítésére az elmúlt években is. De vigyáznunk kell nekünk idősebbeknek, amikor összehasonlításokat teszünk: sok történt, de távol vagyunk még a céltól. A szabad verseny, a piacgazdaság új nehézségek elé állítja a családokat, a gyermeknevelőket. Új terheket helyez a társadalom alapsejtjeire éppúgy, mint a társadalom minden egyedére, de szükségszerűen többet hárít azokra, akik többet terhét hordják! A keresztény szolidaritás pedig mindnyájunkat arra kötelez, hogy „egymás terhét hordozzuk”! Gondoljunk ezt meg, amikor a magunk jólétét féltjük a családoknak juttatandó „pozitív diszkrimináció” bármely formájától...

És mi, keresztények?

Miközben tudatosítjuk a család érdekében alkotmányos jogainkat, ne feledkezzünk meg mi, keresztények arról, hogy benne élünk a világban, és felelősek vagyunk annak sorsáért. Gondol-

junk Aquinói Szent Tamás szavára, hogy az értékes életet a nagy nyomor és a nagy jólét egyaránt veszélyezteti! Ma széles néprétegek sokgyermekes családjai szorulnak a társadalom peremére, élnek nyomortanyákon vagy kunyhókban, létbizonytalanságban. Tudós tanulmányok tárgyilagosan vagy aggódva állapítják meg, hogy veszélyt jelentenek a társadalomra. Nem csoda, ha társadalomellenessé fejlődnek! „Ezekből nem lesz pap, katona, hős: e fiúkért valaki felelős!” A kérdésnek nem megoldása, ha kiszorítjuk őket a társadalomból, sem az, ha termékenységüknek, családiaságuk ösztönének iparkodunk gátat szabni. *Gondoljuk meg karácsonykor, keresztények, miért szorulnak családok, várandós anyák istállóba ma is, a mi hazánkban is? Van számukra hely a szálláson? S mit tettünk érte, hogy legyen?* Nem a mi feladatunk, hogy utánuk menjünk, hogy felemeljük, befogadjuk őket, és lehetőséget teremtsünk értékeik kiteljesítésére, tanulásra, munkára, örömteli családi létre nekik is?!

Ám ugyanilyen — ha nem még nagyobb, mert nem szembetűnő — veszély fenyegeti azokat a testvértelen gyermekeket, akik nagy jólét közepette növekednek. Mindent megkapnak, amit szemük-szájuk kíván. Mindent megtanulhatnak, ami sikeres életpályához szükséges. Megnyílik előttük a tudomány, a külföld, a nyelvek — és fenyegeti őket a veszély, hogy üresek maradnak, mint a pengő érc és a zengő cimbalom. A testvéri közösség a családban a szociális érzék első iskolája. Aki anélkül nő fel, nehezebben tanulja meg, hogy ne magát tolja előtérbe, hogy más baját is érzékelye, más érdekét tisztelje. A társadalomra nemcsak a peremkriminalitás veszélyes, hanem az önző, törtető, mindent magának megszerezni akaró, a szolgálatot és a türelmet hűrből sem ismerő, kiművelt, de erkölcsi érzék és alap nélküli ember is. S ha a társadalom választás elé állítja a szülőt, hogy vagy teljes fegyverzettel indítja a létért való küzdelemben egy szem gyermekét, vagy középszerű lehetőség között nevel fel ügyel-bajjal több gyereket — vethet-e követ arra, aki az első lehetőséget választja?! Nézzünk magunkba! Irigyeljük az ilyen mindent megkapott, de magányos fiatalokat, vagy sajnáljuk őket? Mert ha a lelkünk mélyén akár kissé is irigyeljük lehetőségeiket, bűnösök vagyunk annak a társadalmi szemléletnek a kialakulásában, ami szüleknek az indítást adta!

A helyesen megélt családi közösség mindkét veszély ellen orvosság lehet. De ehhez az állam csak a nyomor ellen adhat anyagi segítséget, védelmet. Családot, szeretetközösséget jog és törvény nem tud teremteni, csak a mi következetes értékrend szerinti életünk, a Szent Család példájának közvetítése a világ számára és a betlehemi Kisded kegyelme!

Családbarát társadalom

MOHAY TAMÁS:

A családtalan embernek minden mintha még nehezebb volna. Mintha a gyökereitől fosztatna meg, mintha kultúrája se volna, hazája se — pedig csak apja nincs meg anyja.

Esterházy Péter

Született 1959-ben Buda-
pesten. Az ELTE néprajz-
szociológia szakán szer-
zett diplomát 1983-ban.
1989 óta az ELTE Néprajz
Tanszékének tanára, a
paraszti gazdálkodással,
vallásossággal foglalkozik.

Nézzünk magunkba: ami egy életen át megmelengeti a szívünket, gyerekkorunkban található: a biztonság, bizalom, pótolhatatlanság, féltés, elfogadó szeretet, ragaszkodás érzése és tudata. S ami egy életen át fáj, enyhe érintésre is sajog, azt is gyermekkorunkban kaptuk. Az okozta, aki nekünk pótolhatatlan; ott ért sérelem, ahol egyetlen biztos helyünk volt, ott szenvedtünk hiányt, ahol a teljesség helye van. A családban. Ott, ahol az élet szeretetből sarjad. Abban a talajban, ahol a mag kicsírázik, ahol növekednie kell, levelet hajtania, szárát erősítenie, majd virágzania, hogy bő termést hozhasson. Kell a csírának a rejtettség, a táplálék, a fény, a meleg. Védelemre van szüksége, hogy kártevő meg ne közelíthesse. Addig nem dughatja ki hajtását a földből, amíg meg nem kapaszkodott. Minél nagyobbra nő, gyökere annál mélyebben, annál erősebben ereszkedik abba a talajba, ahová egyszer elvetették, ahová talán véletlenül belepottyant. Nem növekedhet a hajtás, ha a talajt elmozdítjuk alóla, ha gyökere nem tud hová kapaszkodni. Elsorvad, ha engedjük, hogy a kártevők és gyomok elszaporodjanak körülötte. Elegendő helyre van szüksége, nehogy más növények elvegyék az életerét. Gondozni, tisztogatni, öntözgetni kell a hajtás talaját, ha virágot, gyümölcsöt hozó növényt akarunk nevelni.

Ismerünk kertbarátokat, akik csodálatra méltó műgonddal tartják számon kertjük minden szegletét, ismerik és gondozzák minden apró rögét; ismerünk állatbarátokat, akik szívükön viselik az állatok sorsát, akár a sajátjuk, akár a másé, vagy a természetben él; ismerünk zenebarátokat, akiket a zene éltet, apró részletek sokaságát tudják művekről és szerzőkről, gyűjteményüket fáradhatatlanul gyarapítják, megszólalását egyre tökéletesítik. Ismerünk emberbarátokat is, akik annál tökéletesebbnek tudják magukat, minél több embert minél látványosabban „szerethetnek”. *Lehetnének családbarátok*, hogy a teremtmények legszebbikét, az embert tartsuk fontosnak; hogy vigyázzunk a családra, ahonnan mindannyiunk élete elindul, ahová életünk végéig kapaszkodunk, hogy erőt merítsünk a termés, az új magot hozó gyümölcs érleléséhez. Ha a családra nem vigyázunk, tápláló talaj híján kemény

köveket találunk gyökereink; vastag törzsű, termő fák helyett kárral megtámasztott terméketlen kórók lehetünk csak, akiknek csupán arra marad erejük, hogy rogyadozva tengődjenek, míg végül elszáradnak.

A családalapítás öröme és nehézségei

Aki családot alapít, többnyire boldogan teszi, bátran, erővel, lendülettel, mert szép tervek egész sora ad reményt a páros élet kezdetén: sikerülni fog. A két, egymást választó, egymásban a legszebbet megtaláló embert összefűző szeretet csodákra képes, s ez több közhelynél. Csodákra lenne képes, ha nem kezdené ki reményüket szinte a legelejétől fogva a sikertelenek, a bátortalanok, az önzők, a fegyelmezetlenek, a megkeseredettek kórusa, mondván: „megnézem majd őket öt év múlva!”; „egy-két gyerek után meglátják majd, hogy nem fenéig tejfel az élet!” Az első gyomok el vannak hintve. Sokan hiszik, hogy a több élettapasztalat szükségképpen együtt jár azzal, hogy leszámoljanak minden szebb reménnyel és eszménnyel. „Majd leszállnak ők is a földre” — mondják, nem látván többé az ég boltozatát. Sokan hiszik, hogy a szerelem a házasságban törvényszerűen elmúlik, s legjobb esetben is átadja a helyét a „szeretet”-nek vagy egy hűvösebb, robotolóbb megszokásnak. Sejtjük-e vajon, hogy a szűkebb és tágabb emberi környezet mennyit árt lelkes, induló fiatal életek közösségének? Láthatnánk bennük többet, mint jövendő, törvényszerű csalódások elszenvedőit; méríthetnénk többet belőlük, és adhatnánk többet nekik abból, aminek igazán szükségét látják és hasznát veszik.

Otthon

Nem vitás, hogy az önálló család egyik legfontosabb feltétele a saját otthon megteremtése. Az otthon az a hely, ahová jó hazamenni; ahol a berendezés, a tér kihasználása, a tárgyak a közösen megélt szeretet keretét adják, ugyanakkor lenyomatát hordják. Ágyunk, asztalunk, tűzhelyünk: a sajátunk, és közös, mert örömmel osztjuk meg társunkkal, gyermekeinkkel. „Otthon megnyugszik az ember, megpihen, táplálékra talál. Fesztelenül kapcsolódik másokhoz, akik nem ítélik meg, és nem követelnek túl sokat tőle, hanem gyöngédséget és barátságot sugároznak felé, és lehetővé teszik, hogy önmaga legyen. Az otthon a család helye, ahol az emberek szeretik egymást, együtt imádkoznak és ünnepelnek. Az otthon a barátok fogadásának helye.”¹

¹Jean Vanier:

Férfinak és nőnek teremtette. Bp., 1993. 83.

Lakás

Nem csupán lakásról van tehát szó — persze arról is. Közös életet kezdők legnagyobb próbatétele az otthon kereteinek megteremtése vagy azok hiányának elszenvedése. Kabai Imre néhány éve első gyermeküket várók körében végzett felmérést, és azt találta, hogy közös életüket a megkérdezettek kétharmada más fedele alatt kezdte: 12%-uk albérletben élt, 52%-uk szülőknél húzta meg magát, és csupán 26%-uk rendelkezett lakással.² Amikor ar-

²Kabai Imre: Az első gyermekre várva I. Debrecen, 1992. 40.

³ uo. 46.

⁴ Már a háromgyermekeseknél is 1,6-del több személy él egy szobában, mint az országos átlag. Vö.: Pongrácz Tiborné—S. Molnár Edit: *Sokgyermekes családok.. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet Kutatási jelentései* 41. Bp., 1991/4. 7—15.

⁵ Sik Endre: *Az örök kaláka*. Bp., 1988.

⁶ Jean Vanier: *Férfinak és nőnek teremtette* Bp., 1993. 84.

ról kérdezte őket, mi kellene ahhoz, hogy házasságuk jobb legyen, 59%-uk utalt megoldatlan lakáshelyzetére.³ A lakások árai csakúgy, mint a lakás- vagy házépítés költségei messze túl vannak azon a határon, hogy pályakezdő (de akár javakorabeli) házaspár átlag jövedelemszintjére alapozva, reálian lehessen tervezni a saját erőfeszítéseket. Nélkülözhetetlenek (volnának) az olyan hitelek, amelyek a szükséges kiadásoknak a mostaniaknál lényegesen nagyobb arányát fedezhetik. A jelenlegi szabályozás sokakat kényszerít erőn felüli terhek vállalására, mert a hitelforrásokat azoknak juttatja, akik újat építenek, komfortfokozatot vagy szobaszámot növelnek. Sokan vannak, akik ilyesmire nem vállalkozhatnak, s ezzel minden társadalmi-állami támogatástól elesnek. Sokan vállalják a mértéken felüli terheket: saját jövedelmükből próbálnak lakáshoz jutni, amit adóelőlegek, járulékok csökkentenek, a munkanélküliség bizonytalansága fenyeget, vagy ami egyszerűen be van fagyasztva. Sokgyermekesek körében végzett felmérés mutatta meg, hogy többségük vásárlás vagy építés útján, saját erőből oldotta meg lakáshoz jutását. Mégis, lényegesen rosszabb helyzetben vannak az országos átlagnál, mert az ő átlagnak megfelelő lakásnagyságuk túlszűfolttséghez vezet.⁴ Akik széles rokoni vagy lakóhelyi segítő hálózatot mozgósítva kalákában dolgoznak, olcsóbban és gyorsabban fejezhetik be építkezésüket, de hosszú évekig tartoznak azzal, hogy visszaszolgálják a segítséget.⁵ Kérdés, hogy a lakásszerzésre fordított erőfeszítések mellett marad-e még elszántság arra, hogy a lakás otthonná válhassék? Ismerjük jól, hogyan zilál szét házastársi-családi kapcsolatokat, hogyan torcollik hűtlenségbe, szakításba, válásba az önállóság kereteinek megteremtésére fordított erőfeszítés. Különösen így eshet ez, ha az eszközök lassanként céllá alakulnak át, és felbillennek az árnyok a kívánt és az elérhető között. Sokan nem veszik tudomásul, hogy nem valamelyik gazdag nyugati országban élnek, hanem egy karnyújtásnyira a Balkántól. A látszat persze néha csal: kirakatok, reklámok, sorsolások és vetélkedők széles körben terjesztik azt a tévhitet, hogy bármi, bárkinek elérhető, csak akarni kell, csak a saját képességeket kell (másokra való tekintet nélkül) összpontosítani. „Sajnos, korunkban a nyugati világban különösen nagy fontosságot tulajdonítunk annak, hogy a házuk szép legyen — legalábbis a külső szemlélő szemében —, hogy házuk olyan legyen, ahol javaink biztonságban vannak; de ebből a házból gyakran hiányzik az igazi családi élet. Az ilyen ház többé nem az ünneplés és a gyöngédség helye..., inkább átmeneti szálláshoz hasonlít, ahonnan elvágunk nyaralni vagy más szórakozást keresni.”⁶ Paradox, de igaz, hogy az „átmeneti szállás”-ok elszaporodása együtt jár azzal, hogy nem csak életcéllá, de életművé is változnak az életkeretek, egy modern röghöz kötés erejét adva nekik.

Lehetnének családbarátok: vállalva azt, hogy rövid távú és gyors haszon helyett, a mindenható költségvetés tátongó hiányai-

nak betömése helyett a rejtettebb utakon megtérülő befektetéseket választjuk (ha hozhatunk ilyen döntéseket); vállalva azt, hogy a családok és otthonok épsége érdekében megtett ritka intézkedéseket nem egy deviáns kisebbség lobbizásának tulajdonítjuk, aminek pusztán „közérzetjavító” jelentősége van; vállalva azt, hogy — bármily hálátlan is ez egyfelől, s bármennyire is nem jelent igénytelenséget másfelől — lemondunk a még többről, még elegánsabbról, s így megkímélt erőinket a családra fordítjuk. Lehetnének családbarátok azzal is, hogy vállaljuk az otthon (s nem csupán lakásunk) értékét ott is, ahol elsősorban teljesítményeinket tartják szem előtt; azt, hogy „hazamenni”, „otthon lenni” nem azonos a társadalmilag hasznos terekből és időtöltésekből való kieséssel — vagy ha mégis, akkor nem olyan nagy kár érte, mint hiszik.⁷ A tapasztalat igazolja, hogy azok a családok, ahol Jézus valószínűleg jelen van, mágnesként vonzanak sokakat, akik megakarnak melegedni, békességre vágnak. Jó „felugrani” hozzájuk, megízlelni belső harmóniájukat. Ezek védett — mert zárt — családok, egyúttal befogadók; bensőségesek, egyúttal képesek rá, hogy szárnyra bocsássák gyermekeiket, életkedvet és erőt adjanak nekik.

⁷ Sik Endre pl. ezt írta
Az örök kalács című
könyve mottójában:
„Dorkának és Júliának,
akik nélkül ez a könyv
sokkal hamarabb
elkészült volna, de

A családbarát társadalom jellemzői

Ha arról kérdeznénk meg embereket, hogy mit tekintetének egy családbarát társadalom fő ismérvének, legtöbben alighanem az anyagi biztonságot említenék. 84%-ban az anyagi gondok kapcsolatotromboló hatását említették az első gyermeküket váró családok a már idézett családszociológiai felmérésben.⁸ Mégis, talán erről a legnehezebb szólni. Az átlagok — akár tények, akár elvárások formájában — sok finom részletet elfednek, gyorsan el is avulnak. Az egyéni-egyedi nehézségekről, tapasztalatokról, stratégiákról rendre kiderül, hogy nem általánosíthatók. Az alapelvek viszont épp általánosságukkal esnek túlságosan is messze a valóság érdes felületétől. Nem biztos, hogy az anyagi biztonság megítélésében kinek-kinek saját véleménye a perdöntő; olykor a legszegényebbek mutatnak rászorultságukból a legkevesebbet, s a módosabbak panaszkodnak az árak és jövedelmek ellehetetlenülő arányairól. Tudván, hogy nemzetgazdaságilag is milyen óriási összegré — százmilliárdos nagyságrend — becsülhető országosan a „szürke” jövedelmek nagysága, s alig sejtve pontosabbat ezek eloszlásáról, jogos kételyeink támadhatnak a statisztikai jövedelem-felvételek eredményeit s a belőlük levont következtetéseket illetően. A közvélekedésben pedig egymással felelős rézetek sokaságát leljük fel. Némelyek a budapesti aluljárók koldusaira, a városi hajléktalanok sokezres tömegére, az ingyenkonyhák rendszeres látogatóira, a lepusztult lakásokban tengődő nyugdíjasok-

⁸ Kabai Imre i.m. 46.

Anyagi biztonság

ra, a kisgyerekes nagycsaládok csendes szolidaritására mutatva kiáltó aránytalanságokat tesznek szóvá; mások az egyre szaporodó nyugati autókra, a villa- és üdülőkörzetekben gombamód szaporodó pazar épületekre, a terjeszkedő bankokra, az iskolákban, utcán zajló ruhaparádéra mutatva azt mondják: „van itt pénz!” Van, ahol van, van, ahol még inkább van, és nagyon sok helyen szűkösen vagy alig van.

Lehetnének családbarátok e téren is. A családi jövedelmet alapul vevő személyi jövedelemadó-rendszer alighanem azon bukik meg évek óta, hogy a költségvetésről döntőknek nehéz lenne lemondaniuk az ily módon esetleg kieső közvetlen adóbevételekről (az indoklásokban természetesen a rendszer bevezetésének bonyolultsága és költségessége szerepel). Hitelkonstrukciókat lehetne kidolgozni a szakmát tanuló fiatalok képzésének költségeire, s érezhető adókedvezményekkel könnyíteni ezeken a terheken. Iskolai tandíjakra, közérdekű kötelezettségvállalásokra, egyházak fenntartására befizetett összegeket adóalap-csökkentő, még inkább adócsökkentő tételeknek lehetne tekinteni. Családbarát lehetne egy olyan adópolitika, amelyik elejét vehetné annak, hogy a biztosan megadózott jövedelműek (a bérből és fizetésből élők) rendszeresen adózatlan jövedelmekkel tömjék meg azok zsebét, akiknek szakértelmére és szolgáltatásaira (rosszabb esetben: közbenjárásaira) rá vannak utalva. Családbarát lehetne például a szülészorvos, ha a társadalombiztosítási költségvetésből fenntartott kórházban, fizetett munkaidejében elvégzett munkájáért nem várna és kérne el olyan összegeket, amik három-négyszeresét teszik ki az aktuális gyes-nek.

Terhek és értékek

Az anyagi biztonság alapkövetelményéhez más oldalról, az értékrend felől is közeledhetünk. Ki mit és miért tart fontosnak és még fontosabbnak, célnak és eszköznek, alkalmazható eszköznek és nem alkalmazható eszköznek? Vajon nem értékelődött-e fel mértéktelenül a mérhető teljesítmény, a „piac dönt” elve, a látható, élvezhető, felmutatható javakra törekvés? Vajon komolyan vesszük-e hétköznapi életünkben a radikális jézusi felszólítást: „Ne gyűjtsetek magatoknak kincset a földön, ahol moly rágja és rozsdá marja, s ahol betörnek és ellopják a tolvajok?”⁹ Tudjuk-e még, mit jelent az egyszerűség? Hányan vállalnak külön munkát messze túl a saját maguk és a családjuk teherbíró képességén, hamis elvárásokhoz igazodva, lemondva az otthon bensőségességéről, az új életek biztató ápolásáról? Hányan cserélik fel éveken át jó szívvel és kedvvel tanult, gyakorolt, de közepesen vagy gyengén fizető foglalkozásukat lelketlenebbre, de jobban fizetőre? Hányan szenvednek ezernyi módon elfojtott és kompenzált lelkifurdalásban egykor szebb terveik feladása miatt? Hányan mondanak le a második, harmadik, negyedik gyermek világrahozataláról és felneveléséről az anyagi biztonság nélkülözhetetlenségére hivatkozva? Sorakoznak a kérdések, s gyakorta tárjuk szét tehetetlenül

⁹Mt 6,19;
a Hegyibeszédben

a kezünket: ilyen körülöttünk a világ, a mienknél nagyobb erők tették ilyenné, ugyan mit tehetnénk ellene?

Lehetnénk családbarátok: ha munkaadóként, munkahelyi vezetőként nagyobb belátással volnánk családi nehézségek esetén; ha mernénk bízni abban, hogy az élet-ápolás nemcsak elszívja, de vissza is pótolja életerőnket, s ennek érdekében, a szeretetet szem előtt tartva a körülbástyázott és látványos anyagi biztonságról is le lehet mondani; ha pirulás, kertelés nélkül vállalnánk családunk melletti döntéseinket, titkon abban is bízva, hogy a példa ragadós lehet, s hogy a „Lélek ott fú, ahol akar”.¹⁰

¹⁰ Jn 3,8

Intézmények

Minden család életét át-meg átszövik intézmények sokaságával fenntartott kapcsolatok. Voltaképp a születéstől a halálig intézmények vettek át a családtól számos szocializációs szerepet. Ez olyan globális velejárója a modernizációnak, amelynek számos következményét írták le és elemezték a társadalomkutatók. Hovatovább a családi élet jelentős részét éppen a megfelelő intézmények kiválasztása, a velük való optimális együttműködés kialakítása, a maximális „haszon” kipróbálása teszi ki. Igyekszünk a legjobb kórházat, orvost, iskolát, óvodát, nyelvtanfolyamot, közlekedési útvonalat, színházi bérletet, vásárlási kedvezményt elérni. Családok ezeket beszélik meg egymás között, az intézményektől elszenvedett vereségekről számolnak be egymásnak. Amennyire sokféle elméleti és leíró megközelítés létezik, éppoly sokfélék azok az arányok, ahogy a családok egyensúlyt igyekeznek találni a családi élet emberközeli, közösségi, személyes szférája és az intézmények „korlátozott racionalitása”,¹¹ hierarchikus elvárásrendszere között. Talán nem túlzás azt állítani, hogy ha egy társadalom kevésbé családbarát, akkor azok a terhek, amelyeket az intézmények levesznek a családok válláról, alighanem kisebbek, mint azok, amelyeket rájuk raknak. Ráadásul ez utóbbiakat nehezebb feldolgozni, mert épp az ehhez szükséges személyességben csorbulnak ki a családok. Mások annak a gyerekek a léptei, aki az anyja felé indul el, mint azé, aki egy bölcsődei gondozónő felé; más a beszéde annak a gyerekek, akinek első megformált gügyögését, szavait az anyja és a testvérei biztató mosolya kíséri. Kétéves gyerekeket állami gondozásból örökbe fogadó szülők mesélték, hogy hónapokba telt, míg a kicsiket megtanították *ölelni*: szeretetet elfogadni, abba belefeledkezni és önmaguk kitérésével meg is osztani. Akinek élete kisgyerekkorában túlnyomórészt intézmények falai között zajlik, az lehet, hogy nem sérül látványosan, de sok rejtett sebet őrizhet. Talán maga sem fogja tudni, miért „természetes” a számára, hogy aki gyöngé, kiszolgáltatott és rászoruló (legyen az kisgyerek, beteg, öreg), azt egyúttal fölöslegesnek is tartsa, aki útban van, és legjobb, ha a közvetlen törődéstől menekülve intézmények veszik gondozásba. Aki gyerekkorában nem szerzett elemi erejű tapasztalatokat az őt feltétel nélkül elfogadó szeretetről, saját szabadságáról és egyúttal annak

¹¹ A közgazdaságtanban George Herbert Simón által meghonosított fogalom átértelmezése, Ld.: *Korlátozott racionalitás* Bp., 1982.

pontos határaitól, az továbbadni is nehezen tudja ezeket. Hány pedagógus küszködik „nevelhetetlen” gyerekekkel, aki szinte ki-provokálja a keményebb bánásmódot, viselkedésükkel folytonosan azt próbálgatva, vajon mikor válnak annyira fontossá, hogy már nem „szabad” mindent megtenniük. Intézményekben — iskolákban, óvodákban, hivatalokban — dolgozók, maguk is családok tagjai, hányan látnak csupán kezűk között azok közegellenállást azok családjában, akik rájuk vannak bízva?

Lehetnének családbarátok: akkor is, ha „hivatalból” foglalkozunk gyerekekkel, felnőttekkel, felélesztve, megtartva a személyesség gesztusait, a figyelmet, lemondva a pozíció göggyéről. Természetesen jogi, gazdasági, politikai döntések sorozata teremthet olyan feltételeket, hogy a gyerekek családban nevelődése ne nyűg vagy kényszer legyen, hanem örömmel vállalt hivatás, de mindez kevés azok saját értéktudatának megerősítése nélkül, akik maguk ezt az utat már választották. Családok olykor maguk is igyekeznek intézményes kereteket biztosítani érdekeik védelmére, értékeik biztosítására: ilyen például az 1987 óta működő Nagycsaládok Országos Egyesülete (számos helyi csoporttal, egyesülettel, politikai és civil szervezetek egész sorát meghaladó taglétszámmal), amely számos formában és fórumon hallatta hangját, változó összetételű és hatalmú döntéshozók körében éppúgy, mint a nyilvánosság előtt, és sokszor saját tagságát is megerősítette abban, hogy „értékálló vállalkozásba” fogtak.¹²

Amilyen globális vonása a modern társadalmaknak az intézmények térhódítása, ugyanolyan általánosnak látszik az, amit legáltalánosabban talán az egymás iránti figyelem megkopásának nevezhetnénk, és aminek számos oldalát és megnyilvánulását érzékelhetjük. Vannak sokan, akik ebből az általános eldurvulást emelnék ki. Csak az veszi észre, aki közvetlen környezetében találkozik vele, milyen sokszor löknek félre üzletekben, járműveken gyerekeket, milyen sokszor használják ki tájékozatlanságukat, egészen a becsapásig. Vannak, akik az idősebbek vagy gyengébbek iránt tiszteletlen ifjabb nemzedékek tekintetnélküliségét érzik naponta a bőrükön, vérmérséklettől függően reagálva indulatos kitérésekkel vagy csöndes félrehúzódással. Vannak, akik hevesen és hosszan fejtegetik több száz részes tévéfilmsorozatok hőseinek családi bonyodalmait, miközben a csalóka illúziók világából nem találnak haza a sajátjukba. Kabai Imre felmérése szerint házastársi gondokról csak a családok felében váltanak szót rendszeresen, a megkérdezettek 8%-a pedig egyáltalán nem váltott szót saját házasságáról.¹³ Ne kérdezzük, milyen a minősége egy ilyen kérdőívben szereplő rendszeres „szóváltás”-nak; cseppet sem biztos, hogy meghaladja a szó szerinti értelmét, a hangos veszekedést. Figyelmetlenség okozza nemcsak azt, hogy egyedül babakocsival szinte teljesen magára van utalva vágni az utcán, hanem azt is, hogy gyerekocsival vagy tolókocsival szinte lehetetlenség sok-

¹² Ezekről rendszeresen beszámol az Egyesület értesítője, a NOE Levelek

Figyelemfogyatkozás

¹³ Kabai Imre i.m. 47.

sok ajtón bejutni, olyan magától értetődő természetességgel vannak azok az egészséges felnőttekhez igazítva (csak lépcsők vezetnek hozzájuk, forognak, csapódnak, gyerekfej-magasságban elhelyezett korlátok merednek eléjük stb.). Sok minden fölött elsiklik a figyelmünk, ami nem a teljesítmények világába tartozik: mértéktelenül megnőtt a függetlenség, a szakértelem hamis értelemben vett értéke, s lássuk be, hogy az a mód, ahogy ez a politikában jelszóvá (és meg nem valósított gyakorlattá) dagadt, az volta-képp csak kifejeződése, következménye a sokkal elterjedtebb és rejtettebb evilágiságnak. Autonómiára törekszünk, és egy idő után azt vesszük észre, hogy egyedül maradtunk, nincs kivel megosztani autonómiánkat. A „magánügy”, a „privát szféra” azt a világot jelenti, ahová senkinek nincs belépése és betekintése, s miközben ez egyre élesebben elkülönül a hivatás, a munka, a szolgálat, a teljesítmény világától, aközben nem vesszük észre, hogy éppen az egymás iránti nyitottságban, figyelemben veszítünk a legtöbbet. Időnkét tartjuk egyik legnagyobb értékünknek, mert az „pénzt ér”, „drága” a szó materiális értelmében; szeretetünk netovábbjának gondoljuk, ha időt, esetleg sok időt fordítunk másokra, áldozatokat is hozunk, még „eredményeket” is fel tudunk mutatni, amiért bárki hálás lehet; de közben elfelejtkezünk róla, hogy saját magunkat is megnyissuk, láthatóvá, átláthatóvá tesszük. Így megfosztjuk egymást attól a bensőségtől, amit figyelmünk fokozása, megosztása, kegyelemmel teljes mások felé fordítása szerezhethet másoknak és magunknak. Embertársainkon és körülményeinken túl azután értékeinkre és azok átadására, megkopására is egyre kevésbé tanulunk meg figyelni: normává válik lassan az a fajta „tolerancia”, amelyik a „másságot” oly mértékben „elismeri”, hogy közben megfeledkezik saját azonosságáról, és annyira megretten mindenfajta „kirekesztés”-től, hogy alig mer értékválasztások, hitek, meggyőződések alapján egységes és összetartó csoportokat toborozni.

A Lélek szava

Lehetnének családbarátok, ismét és sokadszor: „magán”- és „köz”-emberként egyaránt figyelve saját magunkra, embertársainkra, szükségleteikre, kimondott és megérzett igényeikre, elvárásaikra, a saját és a mások értéknek megismert értékeire. Figyelve annak a Léleknek útmutatásai szerint, aki „megvilágosítja a szívet”, akit elküldött hozzánk a testté lett Ige, hogy az Atya szeretéről tegyen tanúságot e földön.

Az emmauszi csoda: a Házás Hétvége

„Ugye lángolt a szívünk,...
mikor útközben beszélt hozzánk...?”
(Lk 24,32)

A Marriage Encounter lelkiség és program egyszerre. A 60-as években indult el „emmauszi útjára” a tengeren túl, és a 70-es években vert gyökeret az európai kontinensen. Magyarországra 1984-ben hozták el osztrák papok és házaspárok. Ma már több mint 1200 házaspár, 100 pap és szerzetes részvételével folyik a megújult hitvesi és papi szeretet kultúrájának ez az evangelizációja.

A Házás Hétvége az emmauszi út, az emmauszi találkozás és felismerés. A Hétvége útján a házastársak újra úgy találkoznak egymással, mint vőlegény és menyasszony és a hétvége három napjában megélik, hogy útjukon csatlakozik hozzájuk a Vőlegény, aki megnyitja szemüket és ettől föllángol a szívük. Jézus úgy jelenik meg a Hétvégén és a hétvégés közösségben, mint a szentségi házasság isteni igazságának hírnöke. És jelenlétével nagy dolgot művel: a házastársak kifáradt, szunnyadó, a világ nyilvánvalóan ellentétes trendje által szaggatott és sebzett szeretetkapcsolatát újra lángolóvá teszi; borrá változtatja a vizet.

Tudott, hogy a házasságot az egyház a szent élethez vezető útnak tekinti, melyet Krisztus szentséggé emelt. Mégis, a házasság mint életszentség az egyházban még napjainkban is szinte rejtve van. A házasságkötés szertartásán túl nincs olyan liturgikus ünnepelési mód, amellyel a házastársak szentségi kapcsolatukat ünnepelethetnék. Pedig sok helyütt olvassuk — legutóbb II. János Pál pápának a Család Évében a családokhoz írott levelében is —, hogy a házastársi szövetség, mely kitárja a házastársakat a szeretet és az élet időtlen közösségére, azaz a „szentek közösségére”, súlyponti szentség. Nagy szentség, „nagy misztérium” (Ef 5,32), mondja Szent Pál, mert a Szentháromság benső életének mintájára működik.

A Hétvége lelkisége az emmauszi kenyértörés csodaerejével tanítja a házastársakat a napi szerelembe esésre egymással és az Istennel egyszerre. A házastársaknak eszközül adja a házasságnak mint állapotszentségnek megejtő szépségű liturgiáját, amely az Eucharisztia metaforája. Nyilvánvalóvá teszi, hogy az értünk adott Test és az értünk kiontott Vér szentsége a házastársak szövetségében is kifejeződik, mert általa lép be a házastársak életébe

az állandó és őszinte önjándékozás és elfogadás logikája. A házasságban a saját önzésnek való szüntelen meghalás és az egymásnak való szüntelen önátadás ugyanis olyan, mint ahogy Krisztus ajándékozza magát a kenyérben. A Hétvége eszközt és módszert ad a házastársaknak arra, hogyan válhatnak egymás számára mintegy megszentelt ostyává. Hogyan tehetik fel szívüket naponta a paténára, hogy az egy test egységében kölcsönösen ajándékozzák és megkapják egymást.

A Hétvége a házasság igeliturgiájának is mintáját adja azzal, hogy különleges kommunikációs technikára tanít. Ennek segítségével a házastársak beléphetnek egymás személyes világába, egyúttal kiüresíthetik magukat, hogy ezáltal mélyebben bekapcsolják egymást Isten jelenlétebe, és ebből a forrásból újabb erőt nyerjenek a szeretetben való folyamatos megújuláshoz. Ez a kommunikáció válasz az esküvő ünnepélyes kérésére, hogy „áraszd ki rájuk a Szentlélek kegyelmét”, mert általa a házastársak folyamatosan részesülhetnek a Szentháromság misztériumában, az isteni különbözőség és egység extatikus boldogságában.

A Hétvége az életszentség liturgikus ünnepléséhez a bűnbánat szentségével analóg kiengesztelődési gyakorlatra is megtanítja a házastársakat. A kiengesztelődés kegyelme, amely a megbékélés és megbocsátás isteni kegyelméből fakad, a mindig újrakezdés lelki energiájának és így az „életszentség tökéletességének” (Mt 5,48) a záloga.

A Hétvége a „szentségi házasság evangéliuma”. Örömhírében a házások jellé lesznek, Krisztus jelként használja őket, és ezzel a jellel mondja: Úgy ajándékozom én is magamat nektek, ahogy ők ajándékozzák magukat egymásnak.

A Hétvége a katolikus papoknak és szerzeteseknek is az „em-mauszi út”. A házastársi hűség és szeretet, a cölibátus és a szerzetesi fogadalom megélése egyaránt a keresztény lelki élet mércéje. Mindegyik a szeretetben való élet. A cölibátusban, szerzetesi fogadalomban élők más módon fejezik ki szeretetüket, mint a házastársak, de azért ez nem lehet kevésbé szenvedélyes és önátadó, mint a hitvesi szerelem. Így a Hétvége lelkiisége a papok és szerzetesek számára is azt nyújtja, amit a házastársaknak, hogy ti. a házastársi szeretettel azonos lényegű szeretetkapcsolataik felfris-süljenek, elmélyüljenek és állandósuljanak.

A fokoláre mozgalom új családjai

Chiara Lubich és első társainak környezetében kezdettől fogva jelen voltak a házások. Az első 500 tagot számláló trentói közösség fiatalokból, idősekből, szerzetesekből, édesanyákból és édesapákból állt. Chiara a Szeretet-Istenről beszélt nekik, Isten akarataról, arról, hogy az Evangélium Igéit életté lehet és életté kell váltani. Az üzenet tehát mindenki számára azonos volt, a házások figyelmét azonban elsősorban a családi élet legkülönbözőbb területeire irányította. Már az első fokolároknak jelen voltak a házások, akik a lelkiesség egészét magukévá tették és közvetítették azt környezetük számára.

Azért, hogy ezek a családok kapcsolatban maradjanak egymással, olyan élő közösséggé formálódjanak, amely segíthet a család sebeinek begyógyításában, és hozzájárulhat a világ valamennyi családjának megújulásához, Chiara Lubich 1967-ben megalapította az Új Család mozgalmat. A házások fokolariniket elsőként hívta meg arra, hogy a többi család szolgálatára legyenek. Egy olyan széleskörű mozgalom született, melynek tagjai különböző mértékben és területeken kötelezik el magukat. A mozgalom szívének azok a családok alkotják, akik teljesen Isten és embertársaik szolgálatának akarják szentelni magukat. Később „család-fokolároknak” nevezik őket.

Az Új Családok — hasonlóan az egész mozgalomhoz — gyakorlatilag a Föld majd minden országában jelen vannak. Több mint 200 ezren tartoznak közéjük, de azokat, akik vonzáskörükbe kerültek, nehéz lenne megszámlálni.

Az Új Családok mozgalmának megszületésében és fejlődésében jelentős része volt az első házások fokolarinóknak, Iginó Giordaninak. Az olasz író és politikus 1948-ban találkozott először Chiarával, s megismervén a születő Művet, teljesen annak szentelte életét.

Az Új Családok főleg helyi csoportokat alkotnak, s nem annyira a struktúra, mint inkább az életükből fakadó gyakori és spontán tapasztalatcsere köti össze őket. Családi életükben a lehető legnagyobb radikalitással élék a Fokoláre mozgalom lelkiességét. Ez állandóan új életet és frissességet ad annak a szeretetnek, mely a házastársak közötti szeretet alapja. Így kiérdemlik Krisztus jelenlétét, aki azt ígérte: „Ahol ketten vagy hárman összejönnek az én nevemben, ott vagyok közöttük”.

Az Új Családok sajátos tevékenysége abban áll — jegyzi meg Iginó Giordani —, hogy „égve tartják otthonukban e jelenlét tüzeit, kisugározzák melegét a társadalomba is, hogy egyetlen családdá forrasszák azt”.

Kitüntetett figyelemmel fordulnak az árvák, az elváltak, az

idősek, a menekültek, a kitaszítottak, a fogyatékosak, a haldoklók felé, de a társadalom számos más sebéit is szeretnék gyógyítani.

Az Új Családok a szenvedő emberiségben valamiképpen a keresztre feszített Krisztus arcát látják, aki ma is ezt kiáltja: „Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?”

Az Új Családok mozgalmának tevékenységét a következő irányvonalak szerint lehetne összefoglalni:

— a családok és jegyesek formálódását segítő megfelelő kurzusok szervezése az országokon belül vagy a Mozgalom nemzetközi központjában;

— spontán vagyunközösség a családok között; a felesleg közsöbe tétele a legszegényebbek megsegítésére és más országokban élő családok közvetlen szükségleteinek enyhítésére;

— befogadás és vendégszeretet; a nehéz helyzetben lévő gyermekek örökbefogadása és pártolása; leányanyák, kábítószerek, menekültek, a harmadik világból érkezők stb. felkarolása.

Itt Magyarországon, az elmúlt évben élelmiszert és ruhákat gyűjtöttünk Ukrajna és a volt Jugoszlávia részére, kapcsolatot építettünk a csongrádi, a bicskei és a békéscsabai menekülttáborok lakóival. Januárban a fiatalok kezdeményezéséhez csatlakozva Budapesten koncertet rendeztünk a békéért, melynek bevételét elküldtük a háború sújtotta területen lakóknak, és aláírásokat gyűjtöttünk egy békefelhíváshoz. Bekapcsolódtunk egy világméretű szolidaritási akcióba, a távörökbefogadásba és a boszniai nők megsegítését szolgáló segélybe. Családok, közösségek eddig huszonöt gyermeket támogatnak Magyarországról, köztük tizenkilenc bosnyák, egy afrikai és egy brazil gyermeket. A rendszeres segély révén ezeknek a gyermekeknek lehetőségük van emberhez méltóbb módon felnőni. Az anyagi támogatás mellett személyes, baráti kapcsolatok is kialakulnak a levélváltásokkal, az esetleges találkozásokkal. Rendszeresen tudunk támogatást küldeni a Horvátországba menekült nők támogatására is.

A Nemzetközi Családév keretében Familyfest '94 címmel egy napos találkozót rendeztünk Gödöllőn, melyen hazánkból és a környező országokból 2350-en vettek részt. A nap folyamán megszólaló családok betekintést engedtek életüknek nemcsak napfényes, de árnyékos pillanataiba is, olyan próbatételekbe, melyekből az Istenben gyökerező szeretet által megújulva „új családként” kerültek ki. Ez alkalommal jelent meg magyarul Chiara Lubich könyve *Család: a társadalom reménye* címmel.

Az ország legkülönbözőbb pontján élő családok közötti rendszeres kapcsolattartást segíti elő a Fokoláre mozgalom havonta megjelenő folyóirata, az Új Város, mely rendszeresen közöl a családok életét érintő cikkeket, híreket.

Így szeretnénk válaszolni a Szentatya bátorítására, buzdítására, mely 1993-ban a Szent Péter téren bemutatott szentmisén, a Familyfest keretében hangzott el: „Új Családok! Legyetek élő jel, Isten szeretetének élő jele minden emberi család számára!”

ENDRÉDY ISTVÁN—
ENDRÉDY CECILIA

Magyar Schönstatt Családok

A Schönstatt Mozgalom csendben, észrevétlenül működik — úgy, mint Mária Jézus életében — az egyház legfontosabb alapsejtjében, a családban. A Nemzetközi Schönstatt Mozgalomnak nevezett mű alapítója Kentenich József atya, aki 1914. október 18-án szeretetszövetséget kötött a Szűzanyával. Kentenich atya életének célja az egyház egészének megújítása, a papok, szerzetesek, férfiak, nők, fiatalok és családok életének kereszténnyé tétele volt.

A családmozgalmat az egész mű alapjának és koronájának tekintette. Kentenich atya meglátta a családokban, hogy „ami a világban kicsi, semmi, semmit nem számít, azt választotta ki Isten” (1Kor 1,28). Nevelői célkitűzése volt: „A tökéletes keresztény a szabadságra jutott ember, akiben uralomra jutott a kegyelem,... akiben harmonikusan kapcsolódik egymáshoz a természet és a kegyelem, aki nem szolgálja sem saját szenvedélyeinek, sem korunk elszemélytelenítő hatalmainak, aki képes irányítani magát és rávésni a világra Krisztus képét. Új embert és új közösséget!” (1912. október 27.)

Ez az új ember bensejében erős, független és eredeti személyiséget hordoz, a házasság szentségében jelen lévő Jézust felismeri és kegyelmeit felhasználva bevonja Őt az életébe. A házasság szentsége „élő tabernákulum”, mely a kereszténység Jézussal eddig meg nem élt csodálatos lehetőségét kínálja (amely például nem a szerzetesközösségben, a templomi közösségben megélt hívő élet, hanem a házasságban, a családban gyökerező és kiterelbelyesedő, a házaspárt és a gyerekeket is formáló elmélyülés).

Az alapító nem elvont teológiai fejtegetésként, hanem gyakorlati célként állítja elének Máriát. „A Szűzanya példáját kell követnünk, mert ő az előképe és nevelője az új embernek.” (Vö. Kol 3,9-10). Schönstatt a Szűzanyával kötött szeretetszövetség útja, mely a kereszténység életre váltásának az útja. Az a nyitottság és engedelmség, mellyel Mária Isten hívását elfogadta, számunkra is életfeladat, mely egyre inkább életformává válhat. A házasságban leginkább a házastársunk és a gyermekeink által fordul hozzánk Isten, aki számunkra gondolta ki őket. Akár öröm, akár bánat, szenvedés ér a társam által, Isten üzen nekem. Azt mondja, hogy szeretlek, hogy szükségem van a szeretetedre, a családások által növekedhetsz a szeretetben.

A Szűzanyát elfogadjuk nevelőnknek, mert ő Krisztus vonásait akarja kialakítani mindegyikünkön; erős, szeretni és áldozatot hozni

tudó személyiségekké akar nevelni bennünket. Gondoskodik házasságunk, családi életünk megszenteléséről, arról, hogy Fia újrászülethesen otthonainkban. E szövetség által otthonaink szentélyekké válnak, ahol „Mária kiárasztja kegyelmét, szent családokból álló országot teremt, és szent családtagokat formál” — mondja Kentenich.

Az elmélyülést szolgáló évi családnapokon (egy hét) az egész család részt vesz: amíg a szülők előadást hallgatnak vagy egymással személyes beszélgetést folytatnak, addig segítő fiatalok játszanak a gyerekekkel.

Bár az évközbeni közösségi „munka” a szűk családban zajlik, jó, ha a családok csoportokat (5-6 család), családszigeteket alkotnak és itt támogatókra lelnek egymásban. A csoportok havonta jönnek össze — a heti „összejövetel” a férjé és a feleségé — és feldolgozzák a családnapok anyagát. Ez nem vita formájában történik. Mindenki arra figyel, ami a számára fontos. A többiek pedig tisztelettel tudomásul veszik azt.

Végezetül álljon itt két vallomás arról, hogyan él mindez a lelkekben és az életben. Egy tizenhét éves lány így ír: „A Schönstatt Családmozgalomban gyerekként az a nagy szeretetáram fogott meg, ami a családnapokon indult el családunkban. A szentmisén nagyon tetszetek a rövid szentbeszédék, amelyek egy-egy mondatban akupunktúraszerűen érintettek és erősítettek. Megértettem, hogy milyen fontos a mai keresztény számára, hogy önmagát erős személyiséggé nevelje. Így nemcsak hogy helytáll a „Dallastól” visszhangzó lakótelepen, de átsugárzik rajta a bensőséges, személyes istenkapcsolat, és így közvetít Isten és a megfáradt, a hétköznapi tevékenységbe feledkezett környezete között. Ehhez kapcsolódik, hogy a házasságra (mint ahogy a kispapok öt évig készülnek hivatásukra) tudatos „előkészületi programot” nyújt ez a lelkiség, amit a házasságban „művészi” fokra lehet fejleszteni. A legnagyobb dolog, amit Schönstatt-tól kaptam, hogy figyelmemet Máriára irányította, akinek azóta is sokat köszönhetek.”

Végezetül pedig egy feleség vallomása a mozgalom értelméről: „Barátaink — akik elhívtak bennünket a családnapokra — hiteles modellként igazolták, hogy nem mesebeli álmok a hétköznapi megszentelése. Láttuk, hogy minden ügyüket, gondjukat a Szűzanyával együtt oldják meg. Nincs külön világi-hétköznapi és külön keresztény-vasárnapi életük. Az elmélet és a valóság gyönyörű összhangját érzékeltük a családnapok és barátaink élete között.

Az egyik ott kapott gondolat az elevenembe vágott: »A nehézségekkel, csalódásokkal azt üzeni Isten, hogy szeress még jobban! A házasságban a másik hibáinak elfogadása a szentté válás útja és a kegyelmek forrása.« Ezt megfontolva döbrentünk rá — esküvőnk óta először —, hogy a házasság kimeríthetetlen eszköztára az életszentség megvalósításának, melyhez segítséget nyújt a szentség ereje. Azóta ezen a schönstatti úton — mely az Isten országába vezető keskeny utak egyike — tanuljuk a szeretetet.”

Jézus és Jézus anyja

Én egy fiam, te Isten egyszülöttje:
 Maradj e kertben, lágú körték között.
 Buksin lapulnak, rávillan zömök,
 Sárgás testük fénye a levelekre.
 S ha végül fölsírnak, nem sós a cseppje
 Könnyüknek, ikrás szirupként csöpög.
 „Enyém vagyok és nem vagyok enyém”.

Úgy rémlett, ez valaki más, ez a
 Néma idegen, ki halkan oson
 Hozzám, kezében egy szál lilium:
 Ki súgta volna, hogy kálvária
 Jön? Csak szúrdalt dühös szeme, csupa
 Tűz, Józsefnél tüzesebb hatalom...
 „Enyém voltam és nem voltam enyém”.

S e gerjedt farka, tizenkettő: mondd, kik ők?
 Nem értelek, nem értelek:
 Szóra oktattalak, együtt adtunk nevet
 Minden madárnak, s te lested tömött
 Szárnyaik lüktetését. Anyád könyörög:
 Térj meg a csöndbe. Hagyd a tömeget.
 „Enyém vagyok és nem vagyok enyém”.

Ha szólok, mondd, miért dühít?
 Inhol szerszámaid, a fűrész meg a kés —
 Ni, a kalapács. Bemérem egész
 Életed hetekre, megszabom napjait,
 Egyengetem, mint te bútoraid,
 Asszony létemre rábírlak, hogy légy
 Enyém, egész valóddal légy enyém.

Süvítsen bár, mint dölyfös vad szelek —
 De mért nem nyughat, aki messze ért?
 Emlékszem még, persze, nyugton kimért
 Válaszaidra a prémgalléros, rideg
 Szanhedrin gyűrűjében. De most sistereg
 Sötét zajjal a város... Ki felel ezért?
 „Ki maga ura volt s nem volt maga ura”.

Lépedek bársony, fürge pázsiton
S megtorpanok: egy nyirkos árny elém zuhan.
Te volnál az a kisfiú, kit én magam
Hordtam ki, se bábám, se orvosom?...
Nem és nem sikerül Úrnak szólítanom —
Úgy válaszolj, mint egyetlen fiam.
„Enyém vagyok és nem vagyok enyém”.

Báthori Csaba fordítása

NÉMETH ISTVÁN
PÉTER

Badacsonyörsi betlehemes, 1993

Gáspár szorong, akár aranycsempész
is lehetne hét határon át:
két kaska búzában hoz csenevész
három lasponyát.

Menyhért ministránsként füstölőt pörget láncon,
úgy jó jegeken, havakon.
Fanyar öröm ért szeme kék kökényében, lásson
és mézkönnyet ejtsen vakon.

Boldizsár csitt-csatt, tíz ujjal gráblázza össze
kencés, négusbaba-dús boglya-haját ma,
hogy a Kisded álma alá gyömöszölje
a horpadt szalmazsákba.

Mária szoptat ottbenn. Habfehér teje kiserken,
bár vérszamócák melle bimbai.
Gáspár, Menyhért, Boldizsár dalol félkörben.
József csöndjével kezd künn a hó hullani.

Polipok a kertben

Született 1940-ben
Budapesten. BME
vegész, író, újságíró.

Az estebe hajló csöndes őszi délutánon nem kis föltűnést keltett a peremkerületi plébánia előtt megálló rendőrségi autó. A fehér Volkswagenből fiatal hadnagy szállt ki, s becsengetett a parókia ajtaján. A plébánost kereste, aki távozása után, alig félórával később, nehéz szívvel vette kézbe az iskolai kockás füzetet, amit a rendőrtiszt otthagytott nála. Az idős pap fülében még visszacsengtek az egyenruhás fiatalember szavai: — Ezt magának szánták tisztelendő úr, az ön neve található az első lapon. Aki írta, már nem él. Összeelve, már alig pislákoló étellel találta meg börsönnyi erdőszéli nyaralója kertjében egy budapesti asszony. Mire a mentők, a rendőrök a helyszínre értek, meghalt. H. Saroltának hívták, itt lakott nem messzire. Nem lett bűncselekmény áldozata, halálát kábítószer-túladagolás okozta. Még nem volt huszonegy éves.

„... Nincs már sok időm. Nehezemre esik az írás is, alig tudom összeszedni a gondolataimat. De meg kell lennie! Talán könnyebb lesz, ha leírok mindent. Talán majd az Atya is megért, s ha másért nem, nagyanyám emlékéért mond értem egy imát. Elmehtnék úgy is, hogy észre sem vennék. Minek tehát a jelzés? És lesz-e hozzá elég erőm? Elhasznált vagyok, féreg ette meg a múltamat és a jövőmet is. Ujjaim közül, mint a homok, kipereg a ma. Előttem szakadék, foszlott kötélhíd vezet át rajta, mint a vadnyugati filmekben. Elindulok. Szánalmas kis akrobata végső mutatványa.

Az út elején minden napfényes volt. Gyönyörű, meleg gyerekkor. Apu, anyu sokat dolgozott, de rám mindig volt idejük. Édesanya betegsége miatt nem lehetek testvéreim. Szüleim, ahogy mondták, beletörődtek Isten akaratába, s minden szeretetüket, amelyből jutott volna akár egy tucat gyereknek is, rám pazarolták. Itt ebben a kis falatnyi házban teltek el gyerekkorom nyarai. De szépek is voltak! Csillogott, villogott a kicsi ház, a kert fölött akkor is sütött a nap, ha máshol már beborult, legalábbis így őrzi az emlékezetem. Anyám varázsolt itt mindent gyönyörűvé, amikor új otthont teremtett idős korára magára maradt anyósának. Nagypámat elvitte a rák, nagyanyám élhetett volna egyedül a távoli zempléni faluban, ha nincs anyu, akit ő is úgy szeretett, mint a saját lányát.

A nap már nem süt, a kertben polipok jönnek elő a semmiből. Nincs már apu, aki elkeresse rémeimet, mint gyerekkoromban, ha rosszat álmodtam.

Azon a napon nem mentem velük kirándulni. Második gimnazista voltam, a srácokkal mentem a hajógyári szigetre, valami egész napos buli volt ott. Jó volt a haverokkal, egy részüket az aluljáróból ismertem. Apu, anyu nem szerette, ha lejárom, pedig nem voltak ezek a fiúk olyan rémisztőek, sőt, akadt köztük egy-

két igazán jó fej. Szívesen voltam velük, aznap is. Vittünk magunkkal piát. Berúgtam.

A rendőr azt mondta a nagyanyámnak, hogy nem szenvedtek sokat, azonnal szörnyethaltak. A kamionos volt a hibás, mert szabálytalanul előzött. Ennyi... Az agyamon még ott ült a szesz, fel fogni se tudtam, hogy árva lettem. A nagyanyám sírt, átkozódott. Azt mondta, pokolfajzat vagyok, azután csókolgatott. Szegény, többé nem bírt velem.

Lacit harmadikos koromban ismertem meg. Akkor már nagyanyámmal éltem. Beköltözött hozzám a belvárosi lakásba, csak időnként jött ki ide, rendben tartani a kertet. És persze vasárnap. A szentmisére. Az itteni templomot szerette és — tudom — az Atyával osztotta meg minden gondját. Megkaptam az üzenetét is tisztelendő úr, hogy szívesen lát. Nem mentem, s most mégis ideírtam a nevét és címét a füzet első lapjára...

Laci odaköltözött hozzánk. Nem dolgozott. Hol egy fillérje se volt, hol meg egész vagyonokat hordott magánál. Akkor még nem tudtam semmit. Nagyanyám nem szerette őt, nem is szólt hozzá, amióta Laci kifejtette neki: ne hivatkozzon mindig arra, hogy a szüleim forognak a sírjukban, mert apám és anyám a legszerényebb számítások szerint is már csak egy-egy csontváz. Sok-sok kukac igen jól lakmározott belőlük. Akkor én is haragudtam rá, mondtam, hogy menjem a francba ezzel a kukacmesével. Egy hétig nem láttam, azután minden rendbe jött. Nyáron a Balatonnál lógtunk, és bennem mindinkább megerősödött a gyanú: Laci drogos. Igaz, sokat ittunk, de ő más volt, nem részeg. Egyszer buliba mentünk egy barátjához. Jó nagy lakás volt a Belvárosban, lehettünk vagy ötvenen. Tízet, ha ismertem közülük. Elég vegyes volt a társaság. Szakadt csórók és elegáns újjgazdag ifjak vegyesen. Az egyik szobában hatan-nyolcan heverték a szőnyegen.

— Ezek nem részegek — mondtam Lacinak. — Kis hülye tyúk — nevetett rám —, ők most elutaztak. Gyere, repüljünk mi is velük. Láttam, hogy Laci pupillái is kitágultak, magához húzott... A bútorok mozogni kezdtek, majd eltűnt a szoba, erdőben voltam, fa lettem, kiabálni szerettem volna, repülni, repülni... Apuhoz, anyuhoz.

A másnap iszonyú volt, és hányszor már azóta. Kiszáradtam, a nyelvem helyén kő volt, égett a bőröm, a szívem majd kiugrott a helyéről. De legközelebb megint lenyeltem. Zöld bogarak másztak elő a falból. Utálkoztam és vágyakoztam. Repülni akartam újra és újra.

A nagyanyám csak részegségre gyanakodott. Próbálkozott jó szóval, szidott. Hiába. Egyik nap összepakolta a holmiját, visszaköltözött ide. Akkor még fél év volt hátra az érettségiig. A suliban elnézték a hiányzásaimat. A legtöbbször nagyanyám betegségére hivatkoztam. Hitték, nem? Rám hagyták. Végére is szegény árva voltam, a jegyeim nem romlottak. De azt már nem nézték el, hogy a rendőrség kinn járt az iskolában, utánam érdeklődtek, mert Laciék belekeveredtek egy recepthamisításba. Hát még ha

tudtak volna a többiről is, arról, hogyan szereztünk pénzt az »anyagra« olykor-olykor! Szóval engem is kihallgattak, de megúsztam. Akkor megijedtem, kirohantam nagyanyámhoz, bocsásson meg, költözzön vissza, mert szükségem van rá. Az iskolából így is eltanácsoltak, de legalább — tekintettel a nagyanyámra — nem szóltak a gyámügyiseknek. Gondolom, nekik ez volt a kényelmes, menjen a fekete bárány.

Eléggé összefolynak a dolgok, fáradok. De azt még el kell mondanom, hogy amikor a nagyanyám beteg lett, egy időre abbahagytam a bogyzást. Iszonyú volt. Úgy szenvedtem, hogy mire meghalt a nagy, már teljesen tompa voltam. Azt mondták: a szövődményes influenza vitte el. Tudtam, hogy én okoztam a halálát. Köszönöm Atya, hogy segített elrendezni a temetést. Tudom, azt hitte, hogy a bánat viselt meg. De én föl se fogtam, hogy mi történik velem, a kábulat hiányzott. És újra kezdtem. Ötven-száz forintokért kaptam egy-egy bogyót. Laci már kemény droghoz is hozzájutott. Volt, hogy maga hozta be külföldről, de legtöbbször itt vette meg drága pénzért. Eleinte csak az értéke-sebb holmikot adogattuk el a lakásból, majd jószerivel már csak a csupasz falak maradtak. Időközben lezajlott a hagyatéki eljárás, enyém lett ez a kis ház, eladtuk tehát a lakást. Ideköltöztünk. Laci néha hetekre eltűnt, megváltozott, gyakran volt agresszív, s minden semmiségért megvert.

Ma délután, mikor hazajött, úgy be volt löve, hogy ilyenek még nem is láttam. Honnan volt pénze a drogra? Kérdeztem, erre úgy nekem esett, hogy azt hittem, ott halok meg a kezei között. Az egyik szemem bedagadt, kiesett két fogam. Egyébként is rosszak a fogaim, csikorgatom őket, mikor belövöm magam, tönkrementek.

Végignéztam a lerobbant házon, takarítani kéne, elkergetni a polipokat a kertből. Laci is elrohant, most nem látom hetekig. Belenéztem a tükörbe. Húszéves múltam, ötvennek látszom. Semmi vagyok, menthetetlen. Laci itthagya a kis csomagját. Nagy érték! Vannak, akik ölnének érte. Én csak megeszem. Ettelek volna meg... Ez egy versből van, ki is írta? Nem tudom. Sarolta nem készült. Utálom ezt az arcot a tükörben. Hát elvarázsolom..."

Az idős pap sápadtan tette le a füzetet. Lelki szemei előtt megjelent egy egyszerűen öltözött, hatvan körüli asszony, amint tízéves unokáját kézen fogva jön a vasárnapi szentmisére. A kislány haját kép szép copfba fonták, bennük hatalmas masnik, mintha két fehér pillangó röppenne a lányka után. Mit tegyen? Kiabálja azoknak a szülőknek a fülébe, akik nem haltak meg egy kamion alatt, hogy fogják szorosan gyerekek kezét? Mutassa meg a kusza sorokat a botránytól féltő iskoláknak? A túlterhelt tisztviselőknek, akik a paragrafus betűje szerint végigcsinálják a hagyatéki eljárást, de nem veszik észre az előttük reszkető, veritékező, a drog-elvonástól félájult embert? Nincs válasz. Imazsámolyához lépett, letérdelt, s csöndben lehajtotta fejét.

Betlehemes játék és köszöntőversek Bükkaranyosról

BARI KÁROLY

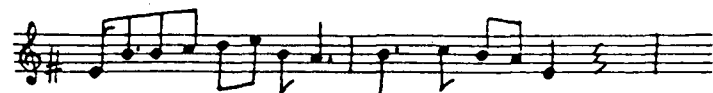
Született 1952-ben
Bükkaranyoson. József
Attila-díjas költő,
folklórkutató.

Bükkaranyos Borsod-Abaúj-Zemplén megyében fekszik, Miskolctól nyugedőrányira. Egykor erősen hagyományőrző falu volt, de tradíciói mára teljesen kihaltak, annak a korosztálynak a letűnésével, amelynek mindennapjaihoz a szokások gyakorlása még szorosan hozzátartozott.

Az alábbi betlehemes játékot és köszöntőverseket húsz évvel ezelőtt, 1974-ben rögzítettem. Köszöntetni már akkor is csak nagyritkán jártak, a betlehemeset pedig már egyáltalán nem játszották el akkoriban, csak az emlékezet őrizte. A magnóra vett szövegeket és kántákat úgy közlöm, ahogyan elhangzottak. A dallamokat Faragó Béla jegyezte le.

A betlehemes játékot karácsonykor adták elő, házról házra jároa. Szereplői az Angyal, a Három Pásztor, a Bojtár és az Öreg voltak. Az Angyal öltözte hosszú, térdig érő fehér ingből, bőgatyából és korona formájú papírsüvegből állt. Ő vitte a színes keménypapírból készített, csokoládéezüsttel borított tetejű kis templomot, a betlehemet, amelyben a Szent Család alakjainak bábfigurái voltak. A Pásztorok, a Bojtár és az Öreg kifordított bundát és kucsmát viseltek. Állukra nagy kenderkócot ragasztottak szakállnak. Az Első Pásztor bekopogtatott és kérdezte: „Szabad-e a betlehemmel bemenni? Fogadják-e a kis Jézuskát?” Ha igen volt a válasz, az Angyal a betlehemmel bement a házba. A Pásztorok csak őt követően léptek be, egyenként.

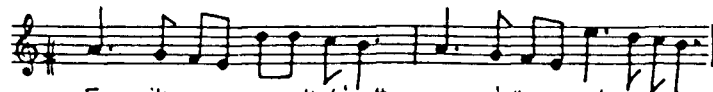
Angyal (belép, énekel)

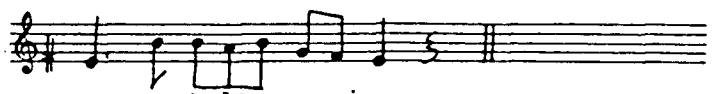
A pásztorok a nyáj mellett mind elaludtak,

Egymás közt így beszélgettek, hogy mit álmodtak.

E - gyik mongya angyalt látott, a másik egy szép csillagot,

Oly különösen ragyogott.

2. Jön egy bojtár sietséggel és azt jelenti,
Betlehemben vár egy angyal, véle kell menni.
A Messiás megszületett, meghozta az üdvösséget,
Betlehemben talált helyet.

*(Az Angyal a kezében tartott betlehemet az asztalra helyezi, s megáll
mellette, „vigyázza” azt.)*

ANGYAL Nosza, édes gazdám, terítse asztalát,
mert távoli vendég állja pitarát!

ELSŐ PÁSZTOR (belép) Hopp, uram, grácia, legyen engedelem,
mert ez úri háznál bátran szól a nyelvem!
Azt mondja a diák, Béni, János, Vince,
ne legyen előttem árvíz, de semmi se!
Oly messziről jövök, hogy alig pihegek,
de ha megengedik, itt lepihenek.

ANGYAL Szólítsd be a többieket!

ELSŐ PÁSZTOR Gyertek be! De sorjába! De sorjába!

(kikiabál)

MÁSODIK PÁSZTOR Jónapot kívánok, édes jó barátom,
(belép) Betlehemből jöttem, tán el is tévedtem.
Kecskéim, juhaim elszédelegtek.
Egyet füttyentek, egyet fordulok,
az ajtónál, jó pajtásim, jó hírt hallok.

HARMADIK PÁSZTOR Titulusz főtársam, álmomban mit láttam,
(belép) ártatlan kecskékrül farkasra találtam,
juhaimat láttam feketének lenni,
lábukat szemlélttem húrosoknak lenni,
mint a termő fák ágai, bimbóba lengeni.

BOJTÁR (kint, az ajtó előtt mondja) Uccu, bojtár, ugorj talpadra,
(belép) ne legyen semmi gondod nyájadra!

Úr Jézus született,
jászolba tétetett
Betlehemben!

Első pásztor (a Hát öregapádat hol hagyta?

Bojtárhoz)

BOJTÁR Túl a Tiszán jeget aszalni.

(Az Öreg kívülről megzörgeti az ajtót.)

ELSŐ PÁSZTOR Ki az? Ki?

ÖREG (bejön) Nem ki, ha be!

Hopp, ide betértem,
céloamat elértem,
a pusztákrul jöttem,
angyali szavak a fülembé csendültek!
No, hát itt tik mit csináltok?

Esztek, isztok, lakomáztok,
szegény öregapátokrul nem is gondoltok?

ELSŐ PÁSZTOR Se nem eszünk, se nem iszunk,
csak csontokat szopogálunk.
Gyere, öreg pajtás,
majd téged is jól tartunk!

ÖREG Hójj!
Elkívánnátok,
hogyan öreg létemre
csontokat szopogassak veletek?

ELSŐ PÁSZTOR Gyere, öreg, Betlehembe!

ÖREG Engem bizony ne verj mejjbe!

ELSŐ PÁSZTOR Nem azt mondom, te vén marha! Gyere Betlehembe!

ÖREG Hogy vegyem magamra azt a nagy malomkereket?

ELSŐ PÁSZTOR Mondd el, hogy milyen csoda történt veled?

ÖREG Hol a csorda? A legelőn.

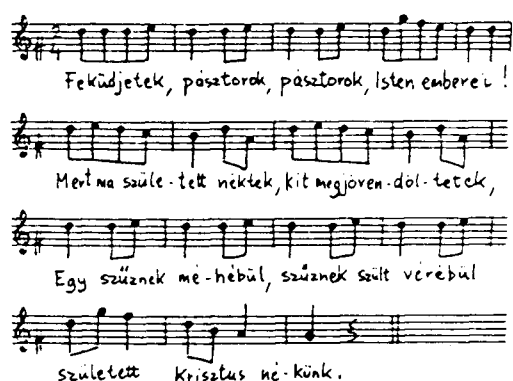
ELSŐ PÁSZTOR Nem azt mondom, hogy hol a csorda. Milyen csoda?!

ÖREG Ja, fiaim! Milyen csoda?
Hát amott, ahogy jöttem a szemétdombon keresztül,
két döglött kakast láttam verekedni. Én is odamentem a
megnézésére. Az egyik úgy térgyen kalácson rügött,
hogy rögtön elestem.

(Az Öreg lefekszik a földre, a többiek körülállják, énekelnek.)

Nohát, édes öregapánk, örvendezhessünk,
fölöttünk van az Úr Jézus, dicsekedhessünk,
kérjünk áldást magunkra és minden jószágunkra,
megszületett az Úr Jézus, örvendezhessünk!

Feküdjetek, pásztorok, pásztorok, Isten emberei!
Mert na született nektek, kit megjövendöl-tetek,
Egy szűznek méhéből, szűznek sült véreből
született Krisztus né-künk.

(A Pásztorok a földön fekvő Öreget ébresztgetik, de hiába. Az Öreg mély alvást színlel, hortyog, szuszog.)

ELSŐ PÁSZTOR

Rázd meg, öreg, a bundád,
hagy peregen a bolhád!

ÖREG (kinyitja
a szemét)

Úgy megrázom a bundám,
kipereg vagy hat véka bolhám.

(Énekelnek mindnyájan.)

Nosza, te is, pajtás, kelj fel hamar,
látod hogy Betlehem nagy tűzbe van!
Ne sajnáld álmodat félbehagyni,
a te Jézusodért fáradozni!

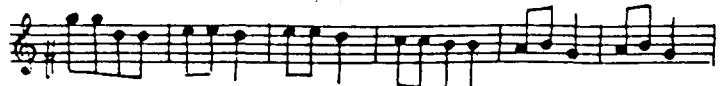
ÖREG (fölkel a földről)

Hopp, öreg létemre frissebb vagyok, mint tik fiatal létetekre!
Megöszült a fejem báránysapka alatt,
ettem lopott birkát többet, mint igazat,
többet háltam kívül, mint az eresz alatt,
aki engem igaznak mond, nem mond az igazat!
Duruzsoljatok hát el egy istenest!

(Az Öreg, a Három Pásztor, a Bojtár és az Angyal körbeállják a betlehemet és úgy énekelnek.)

Betlehembe gyer pajtás, gyer pajtás, ott lesz nátek jó lakás, jó lakás,
ser, bor, mint a tenger, ihat minden ember!

Szőlőt nem kell kapálni, kapálni, mégis lehet bort inni, bort inni.

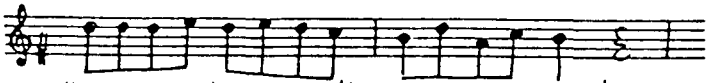
zöld er - dő - ben, zöld me - ző - ben

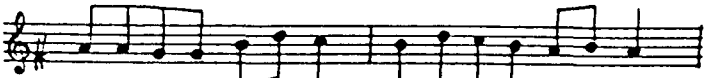
Sétál juhász furulyát, furulyát, szilag - kulag meg - megáll, meg - megáll.

Vigan zengjeteK, citerák, Jézus született!

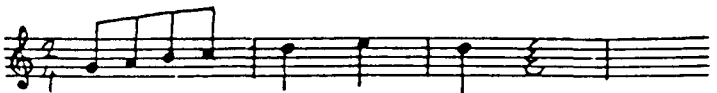
HarsogjateK, bis trombiták, Isten ember lett!

Mert őt a Szűz hordozá és méhében fogadá,

eztet Gábríel arkangyal áldottnak mondá.

Nincs önéki pár - ná - ja,

sem cifra nyo - szo - lyá - ja,

csak szé - na, csak szal - ma,

barmok szája melegítő kályhá - ja.

Ha elereszt házigazdánk útunkra,
 maradjon házára az Isten áldá-sa!
 Isten áldja meg e háznak gazdáját,
 1., törcse be a pincejét, a komrá-ját!
 2., Törcse be az Úr házat, komorá-ját!

Karácsonyi köszöntő

Karácsonyban, hívek, örvendjen szívetek,
 éledjen a bűtől elalélt lelketek!
 Minden búbánatot immár letegyetek,
 mert eljött a Jézus, híven tiszteljétek!
 Eljött a megszületett Betlehem városába,
 de nem pompás palotába, barmoknak jászlába.
 Ma született Jézus, híven tiszteljétek,
 hogy amit vártatok, elnyerhessétek!

János-napi köszöntő

Felsütött a napnak aranyos sugárja,
 mert fényes palástot öltött föl magára,
 én is fölmennék a Kálvária hegyére,
 kötnék egy koronát a Szent János fejére.
 Az én koronámnak nyolcsoros az ága,
 melyet futó pennám siettében vága.
 Vegye fel a Jézus a maga jobb karjára,
 a Jánosok szép nevenapjára!

Újévi köszöntő

Eldöcögött az óévnek szekere,
 ez a szekér sok-sok gonddal volt tele.
 Pusztuljon hát nyikorogva, zörögve,
 búját-baját feledjük el örökre!
 Azt kívánom ez új évnek hajnalán,
 ez az új év legyen boldog és vidám,
 kerülje el a kis házat a bánat,
 csak jót adjon Isten a családnak!

Bíró Lászlóval — a családról

KIPKE TAMÁS

A Család Évében neveztek ki és szentelték püspökké. Röviddel azután a családpsztoráció országos referense lett a püspöki karban. Mindez alig néhány hónapja történt. Ezért nem arról kérdezzük, mi is történt egyházunkban a családév során — inkább arról: egyáltalán mit tehet az egyház a válságokkal küszködő családokért. S mit tehet azért, hogy a templomi esküvők felemelő szertartásai után igazi keresztény családok szülessenek?

Püspök úr szerint tehát nincsen válságban a család?

A Családévet nyilvánvalóan azért hirdette meg az ENSZ, és azért csatlakozott hozzá készséggel az egyház, hogy felhívja a világ közvéleményének figyelmét a társadalom és az egyház legkisebb élő egységére. Ezt a figyelemfölkeltést szolgálták az év során a különféle rendezvények világszerte és idehaza, a katolikus családok római világtalálkozója a Szentatyával éppúgy, mint a mi Máriabesnyőn rendezett családkongresszusunk. A család az élet forrása, a szocializáció első és legfontosabb műhelye, a család az ember otthona. A társadalom minden problémája kihat a családra, és a család zavarai visszahatnak a társadalomra. A fiatalkori bűnözés riasztó adatai, a mindannyiunk környezetében jelen lévő felbomlott családok kisebb-nagyobb tragédiái jelzik, hogy nincs rendben minden a családot illetően. Vannak, akik már a család intézményének válságáról beszélnek, sőt a család utáni korszak beköszöntét prognosztizálják. Mutatkoznak aggasztó válságjelek — a válások és az abortuszok ijesztően magas aránya, a házasságkötések számának csökkenése —, ezt senki józanul nem vitathatja. Ugyanakkor a család iránti igényt jelzi, hogy a válások után a legtöbben újabb polgári házasságot kötnek. A ma már széles körben elterjedt élettársi együttélést a legtöbben nem a házasság alternatívájának, hanem a hozzá vezető lépcsőnek tekintik. Úgy tűnik, annak ellenére, hogy a társadalom nem igazán családbarát, az emberek többsége számára mégis a család jelenti az érzelmi és egzisztenciális biztonság ígérését.

Nagy számban, mondhatjuk, hogy tömegével vannak válságba jutott családok, amelyek nem tudnak megbirkózni különféle nehézségeikkel, de azt semmiképpen sem mondhatjuk, hogy válságban volna a család intézménye. Mégpedig a tartós és monogám házasságra épülő családé. A történelem során és a világ különböző tájain másféle családmodellek is föllelhetők ugyan, de a kereszténységtől átítatott Európában ez a családmodell több mint kétezer éve meghatározó. Az értékeinkhez való viszonyunkban keletkezett valami eddig nem tapasztalt válság. A korábbi évszázadokban a nemzedékről-nemzedékre átörökített, az egyház erkölcsi tekintélye által hitelesített értékek — melyek követését társadalmi nyomás, közösségi elvárásrendszer is előmozdította —

irányadók voltak az ember számára. Aki ezek ellen nyíltan fellázadt, az önmagát rekesztette ki a közösségből. Ma az emberek nagy tömegei szemében minden érték megkérdőjeleződött. Így a családé is. Nyilvánvaló, hogy a mai család külső jegyeiben kevésbé hasonlít csak az őskor matriarchátusára vagy a középkor patriarchális famíliáinak berendezkedésére. Korunk családjában a szülők egyenrangúak és egyenjogúak, ami hatalmas változás: de hogy kapcsolatuk életre szóló legyen, hogy egyre teljesebb és mélyebb életközösséggé váljék, erre a mai válságjelek között is egyre nyilvánvalóbban mutatkozik az igény.

Az utóbbi évtizedek részben spontán, részben tudatos értékrombolása nem került el a családot sem...

A hatalmi ideológia „prófétái” — Engels nyomán — a magántulajdon, a vallás és a család pusztulásának képét vetítették előre, s ez évtizedeken át kihatott az intézményes nevelésre is. Az eredeti lakóközösségek szétrobbantása, az iparosítás során szétdúlt családok, a nők anyagi kényszer szülte tömeges munkavállalása, a munkásszállók, az övéiktől távol élő apák társadalmának létrejötte mind rombolta a családot: gyengítette az összetartozás ténnyét és érzését. A külső romboló tényezők közé kell sorolnunk — e rossz örökségek továbbélő hatásai mellett — az utóbbi másfél évtizedben egyre erősödő fogyasztói-élvezeti életszemléletet (sokaknál már-már életeszményt). Tehát korunk embere van válságban — értékeihez és önmagához való viszonyában — s még ebben a válságban is ösztönösen tapogatózik a családtól remélt szociális és lelki biztonság felé.

Ez a diagnózis — bár nagyon súlyos bajokra utal — reálisnak tűnik. Mit tudnánk mondani a lehetséges terápiáról?

Nem szeretnék a bajok egyedüli tudós orvosának pózában mutatkozni, szó sincs erről. Csak olyasmit tudok mondani — én is, aki lelkipásztorként viszonylag gyakran találkoztam a családi élet különféle problémáival —, ami hosszabb-rövidebb gondolkodás után majdnem mindenkinek eszébe juthat. Először is: aki sokat beszél a család válságáról, az maga is hozzájárul a válság kialakulásához vagy elmélyüléséhez. (Önmagát beteljesítő jóslatnak nevezik az ilyesmit.) Nem a család intézményének válságáról kell tehát szólnunk (hiszen nem is ez a helyzet), hanem az emberéről, aki a maga személyes problémáival küszködik — a családban is.

Akkor éppen ideje visszatérnünk a bevezető kérdéshez. Mit tehet ezekért az emberekért az egyház?

Első megközelítésben nem valami egészen speciális tennivalóról van szó. Az egyház egyszerűen tegye a dolgát: jobban, hatékonyabban, érzékenyebben és körültekintőbben. Hirdesse az Igét, neveljen krisztusi életre. A keresztény életre nevelés ugyanis természeténél fogva családi életre nevelés. Istenre tekintve a személy fensőbbiségét hirdetjük a dolgokkal szemben — ami ellentétes a fogyasztói-élvezeti magatartással. Az imádkozó ember megnyitja személyét egy másik személy előtt. Az egyház önmaguk elfogadására — nem pedig „önmegvalósításra”, az embertárs iránti szeretetre és szolidaritásra — nem pedig az ő legyőzésére igyekszik nevelni híveit. A keresztény értékrend tehát, mondhatjuk, már önmagában is a családi életre nevel.

Úgy gondolja, hogy a keresztény értékrend megrendülésének következtében szaporodtak el a válságjelek?

Az egyház oldaláról, a lelkipásztori munkát illetően tehát minden rendben volna? Csak egy kicsit még jobban, még hatékonyabban...?

Ama három-négy alkalommal...

Egyértelműen. A hit gyöngülése miatt az ember hajlamos rá, hogy boldogság- és teljesség-igényével — amely mindannyiunkban jelen van — a másik ember, a házastársa felé forduljon. Ebből csakis csalódás következhet: a házastárs elhagyása, „lecserélése”, „az igazi” további, egyre zaklatottabb keresése. Úgy látszik, mindannyian vágyódunk a teljességre, a mennyországra. De aki nem tud hinni, az rossz helyen keresi. Nem várhatunk teljességet a véges emberi lénytől. A házastárs *társa*, nem pedig célja és beteljesítője az ember életének.

Nem, erről szó sincs. Szükség van a házasságra és a családi életre nevelés direkter formáira, a házaspárok és családok „célzott” pasztorációjára: a jó családok erősítésére és a válságba jutottak segítésére. Amikor ezeket az elvárásokat megfogalmazzuk, ne feledkezzünk meg arról, hogy ennek nagy részére régen még alig-alig volt szükség: a családi életre nevelés elsődleges színtere ugyanis maga a működő család volt. Amióta ezt a feladatot nem képes maradéktalanul — vagy netán sehogy sem — ellátni, azóta mutatkozik elemi igény az egyház konkrétabb segítségére. Ennek módjait és formáit kidolgozni időbe kerül... S évtizedeken át az egyház súlyos adminisztratív akadályokba is ütközött ezen a téren...

A hitoktatásban nem az a teendő, hogy beiktassunk 2-4-6 órát, amelyen „letudható” a feladat: sokkal inkább át kell hassa az egész hitoktatást (amint az igehirdetést is) az a gondolat, hogy a keresztény ember az életszentségre nyert meghívást, amelynek egyik útja a házasság és a családi élet. Ez tehát más jellegű, de ugyanolyan értékes keresztény élethivatás, mint a papság és a szerzetesség. Gyakran megütköztem azon, hogy jó katolikus szülők is elsősorban arra ösztökélték gyerekeiket: tanuljanak jól, hogy mérnökök, orvosok, tanárok, ügyvédek lehessenek... A keresztény szülői hivatás sokak számára csak amolyan kényszerű, harmadik-negyedik mellékfoglalkozásnak tűnik. Nem csoda, ha fiatal anyák arról panaszkodnak, hogy nem találják örömeiket az anyaságban („pelenkamosás, pempőfőzés”), elvesztegetett időnek érzik azt, amit tanult mesterségüktől távol kell töltsenek...

Közvetlenül a házasságra, családi életre való felkészítés hagyományos módon a plébániai jegyesoktatás keretében történik.

Olykor több alkalmat is szánnak rá. Ne feledjük azonban: az oktatáson való részvétel a templomi esküvő feltétele. Ilyenkor általában az egyház tanításának rövid összefoglalását kapják, próbálják fölidézni a valamikor megszerzett, mélyre temetődött ismereteket. Ha a fiatal pár csak kötelező formáságnak tekinti, ha nincs igénye még ennyire sem, akkor a legjobb lelkipásztor is csak az útszélre szórja a magot... Sok helyütt hosszabb, tanfolyam jellegű kurzusokat szerveznek, melyek során mélyebben és bősé-

gesebben esik szó a keresztény családi életéről. Nagyon fontos, di-
széretes kezdeményezések ezek, látni kell azonban, hogy hetek-
kel, hónapokkal, de akár fél vagy egy évvel a házasságkötés előtt
is sok tekintetben már késő. Kialakult elképzeléseik vannak már a
szóba kerülő kérdésekről, leendő gyermekeik számáról, a család-
tervezés szerintük helyes módjáról. Szóval a családi életre neve-
lésnek sokkal korábban kell kezdődnie.

*1994 nyarán Bíró
László püspök vezeté-
sével megalakult a Ma-
gyar Katolikus Család-
fórum. Mit vár ettől az
új intézménytől?*

Amit a neve mond: hogy fórummá váljék mindazok számára,
akik a hazai egyházban a családokért dolgoznak. Istennek hála,
sokan vannak. Az utóbbi években létrejöttek különböző, a család-
okat segítő, a magzati életet védő szervezetek, munkaközössé-
gek, amelyekben sok áldozatkész, keresztény lelkiületű jó szakem-
ber tevékenykedik. — Sokat tesznek a családokért a lelkeségi
mozgalmak. A Bárka és a Hit és Fény közösség a halmozottan sé-
rült gyermekeket nevelő családokat segíti, a Házasság hétvége és a
Családi hétvége mozgalom a stabil, jó házasságok és családok to-
vábbi erősítésén fáradozik, a Fokolare és a nálunk csak mostaná-
ban meghonosodó Schönstatt lelkesége a családok benső életének
megújítását tekinti céljának. — Szinte felbecsülhetetlen munkát
végeznek az egyházmegyék család-referensei: akik a család-cso-
portokat igyekeznek kapcsolatba hozni egymással, hogy azok
egymás hite és példája által is erősödjenek. Az egyház ugyanis el-
sősorban nem intézményesen tudja a leghatékonyabban támogat-
ni a családokat, hanem azok lelkeségének elmélyítése, egymáshoz
fűződő kapcsolataik erősítése révén.

Tudományos igényű műhelymunka is folyik neves szociológus,
morálteológus, pszichológus, jogász és több más szakember rész-
vételével. Családbarát irányban szeretnénk befolyásolni például a
törvényhozást, ugyanakkor formálni kívánjuk a közvéleményt.
Nemcsak a hazai katolikus egyház, hanem az egész nemzet szá-
mára létfontosságú, hogy a családokat támogató intézkedések és
törvények szülessenek, s hogy a társadalom minden fórumán be-
csülete legyen a családnak.

*Konkrétan hogyan kí-
vánják működtetni ezt
a fórumot?*

Gondolatok, tapasztalatok, információk cseréjét akarjuk elő-
mozdítani, szervezni, lebonyolítani. Nagyon fontos, hogy az azo-
nos vagy érintkező területeken dolgozók tudjanak egymás mun-
kájáról. Hogy ne kelljen mindent mindenütt újra „feltalálni”,
hogy elkerülhetők legyenek a fölösleges párhuzamosságok és a
keresztbeszervezések...

Konkrét segítséget szeretnénk nyújtani minél előbb a hitokta-
tóknak és a lelkipásztoroknak. Könyvtárat akarunk létrehozni,
amelyben a családdal és a családpszichológiával kapcsolatos köny-
veket, tanulmányokat, cikkeket, különböző segédanyagokat gyűj-
tünk össze és tesszük hozzáférhetővé. Most az anyaggyűjtés stá-
diumában vagyunk. Kérjük, aki teheti, támogassa ezt a mind-

annyiunkat gazdagító tevékenységünket. Szeretnénk jegyesoktatásokhoz, a családi életre neveléshez használható kidolgozott előadásokat, óravázlatokat, család-csoportok számára megbeszélendő tematikákat kapni, hogy ezek legjavát valamilyen úton-módon közkinccsé telessük.

Nem tart attól, hogy az amúgy is túlterhelt papság úgy tekint majd erre a fórumra, mint ami újabb elvárásokat, tennivalókat fogalmaz meg a számára?

Püspök úr, hogyan látja: eléri a családpsztoráció azokat, akiknek a legnagyobb szükségük volna rá? A váltságba jutott házasságokban vergődőket, az elvált újrَاهázasodottakat... Ezek többsége mintha hiányozna, vagy idővel elmaradna a templomból...

Ezt mindenképp szeretném elkerülni. Ezért is sietünk mielőbb konkrét segítséget nyújtani. Azzal ugyanis tisztában vagyok, hogy a papság túlnyomó többsége a családpsztorációt nem a tevékenység egyik irányának, hanem a lelkipásztori munka egészét átfogó területnek tekinti.

A Szentatya a *Familiaris consortio* kezdetű apostoli levelében a lelkünkre köti: nagy szeretettel kell fordulnia az egész keresztény közösségnek és minden konkrét közösségnek és papjának a váltsággal küszködők és az elváltak felé. Ne engedjük őket kiszakadni a közösségből. Konkrét segítség lehet számukra a házassági válság idején, ha elbeszélgethetnek a lelkipásztorral vagy egy másik házaspárral. A válságok ugyanis gyakran abból erednek, hogy férj és feleség nem tud szót érteni egymással, nem értik már egymás közléseit és érzéseit. Javíthat a helyzetet, ha valaki segít „lefordítani” az egyik üzenetét a másik számára. Ettől sok minden érthetővé, számos probléma kezelhetővé, megoldhatóvá válhat. Vegyük észre a váltsággal küszködő házaspárokat, és tapintatosan ajánljunk föl segítséget...

Az elvált újrَاهázasodottak nem járulhatnak ugyan a szentségkehez, de ennek ellenére ne érezzék „másodrangúnak” magukat a templomban és a közösségben. Ezért sokat tehet a pap is és a többi hívek is.

A legfontosabb azonban a válságok kialakulásának a megelőzése. — Mit tehetek a családomért? — kérdezte egyszer idős pap barátomat egy férfi, akinek egyre több baja volt a feleségével és a családjával. Az idős pap azt válaszolta: üljön le a parkban egy órára, vagy térdeljen be a templomi csendbe, és béküljön meg önmagával. Fogadja el, köszönje meg az Istennek önmagát. Akkor lesz csak módja arra, hogy elfogadja és megköszönje a házastársát és a családját is. Ilyen gyatra emberekért testesült meg és halt meg a kereszten Krisztus. Ő elfogad minket annak, akik vagyunk. Ebből az „élményből” fakad a keresztény hit. Minket el lehet fogadni. Engem is. Őt is...

A mélyen megélt hitel tehetjük talán a legtöbbit a házasságunkért, a családunkért?

Pontosan így van. Csak a „talán”-t venném ki a mondatból. A psztorációnak erre a hitre kell segítenie az embert. A lelkipásztorok legfontosabb területe a családpsztoráció, s a legjobb családpsztoráció az igazán mélyre ható lelkipásztori munka.

Kassák Lajos kollázsai

JUHÁSZ FERENC

Fütyörészik-e a kollázs-készítő?

Született 1928-ban Bián.
József Attila- és
Kossuth-díjas költő.

Mindig csodálkoztam, hogy a festők festés közben fütyörésznek. Vagy énekelnek, vagy beszélgetnek. Aztán az állványos kép elől ecsettel a kezükben hanyatt hátralépnek, aztán jobb vagy bal szemüket összecsispve, a szemhéjakat, a szemöldököt, a szempillát összegyúrva, hogy a szempillarács a szemöldökbozótba merült boronásan: hol jobb szemmel, hol bal szemmel nézik a képet, vagy hüvelykujjukat a kép felé tartva, ahogy Grünewald Jánosa óriás ujjal a Megfeszített felé mutat, figyelik a képet, a távoli ujjbőgy-takarásból kimaradót, a részlet-villódzást, az egyensúlyt, a feszültség-olvadást. Én meg cigarettáztam. Próbálna úgy verset írni a költő, hogy közben önfeledten fütyörészik, vagy mint Ady Endre félelem-erdő verse, barátja meg nézi, a háta fölött az íróasztalra hajolva, ahogy a ceruza vagy a toll betűkké csiszolódik, kopik, olvad lemezes, puha atomrács-kenődésével a papíron. Ahogy a vers születik. És fütyörészik-e a kollázs-készítő munkája közben? És fütyörészett-e a kezdetével is rejtőző Teremtő Elv, Teremtő Akarat, amikor önmagából önmagával létrehozta a világot? A természetnek, amely végtelen összegével a Mindenség, nem volt szüksége a kollázs-technikára. Applikációra, ahogy a szakemberek mondják. Ha a világlét-teremtés a természet, a kollázs az anti-természet. Az Elemi Teremtődés organikus működéssel bontotta mérhetetlen bonyolult burjánzó részekké és részletekké a kezdeti egy-pontból önmagát. A fizikusok szerint a mindent-rejtő energia-ósmag nem lehetett nagyobb egy narancsnál. A természet (vagy az Isten) egy pontot robbantott erjedő tágulású evolúciós zárt végtelenné. A kollázs különböző sík részletek, látvány-felhők összeillesztésével vagy szét-húzásával kíván egy-jelentésűvé lenni. A kollázs fordított teremtés a szeletekre vagdosott egészből. A természetben darabok halmaza lesz az egyből. A kollázsban egy akarat akar lenni a darabokból. A természet a széttáguló zsúfoltság. A kollázs híg természetben lebegő torlaszok és lemezek jelentés-magánya. Felhő-bizalom, jégbefagyott lomb, nád-gyökérzet. Vajon a Teremtő Ós-Elv egy-szemgolyós két szemmel látta-e, ami a kezdet-ponttá gyúrt erőcsomagból lenni fog az erő-fölszabadulással? Vagy légszem-optikát használt, hogy ön-

maga ismeretlenét is meglássa, mint az űrkutató csillagfizikusok a kozmikus részecskéket? Mert van ilyen légy szemdetektor: 67 darab, egyenként 1,5 méter átmérőjű tükörből áll, ahol minden tükröt 12-14 fotoelektron-sokszorozó, fény észlelésére szolgáló berendezés néz. A másodlagos kozmikus részecskék zápora fluoreszkálásra készíti a légkörben a nitrogénatomokat s ezek fényét gyűjti össze a légy szem. (Mit látott? Egy nagyenergiájú részecske-záport. A részecske 300 exoelektronvolt energiájú volt. Egy exoelektronvolt az elektronvolt ezertrilliószorosa: 10¹⁸ eV.) Hogy lát a Természeti Lét? Hogy lát a kollázs-készítő? A gondolat lát? Vagy a gondolatot látja a működés? A természetnek létezés-iránya a jelentés-iránya. A kollázs jelentés-szolgálati módszer. A kollázs-készítő célszerű önkénnyel kiválasztott, kivágott, ollózott, metszett sík darabokat, lefényképezett állapotokat illeszt egymás mellé, fölé, alá, lebegtet, tol rá a másikkra, ágaztat ki egy másikból, civilizációs, mítikus, gépi, primitív, ősemberi kimerevített valóságokat, s az üresen hagyott tér, síkfelület fehérsége, mint a muszlim templomok rácsablakának kőfonat-üresei: alkalom arra, hogy a fehér mező-töredékekbe írjon, fessen, jelet rajzoljon, számjegyet ragasszon alkotója, s így tegye az összefüggés képzelet-hálózatot feszessé, még-rejtelmesebbé. Mert a kollázs: rejtelen. A kollázs titokcsönd eszmélkedés-arc. A kollázs a kérdőjelek sokasága mögötti kérdőjel-végtelen, mintha egymás mögé állított sírkövek hátrafelé egyenes kerítése futna az ismeretlenbe, s szembenézve azt: csak az elsőt látod, mert az első a többit fedi. A kollázs az agyunkba tolt tudat-mérő, mint a nyelvünk alá vagy hónaljunkba szorított lázmérő. Megmérni, mennyi töprengésünkben a kíváncsiság-hő, a test-tűzzé fokozott élet-feszültség idő-foka. Minden kollázs: keresztretjvény, ki kell találni a satírozott négyzet-sorok jelentését mert tartalmát. A kérdés az: a lényeg nem az-e, az üresség-hálózat, a fehérség-amőba-lét, az áttört fonatban a kihagyás, az üres, az üreg, a rács-misztika üresség-sejtje, a csipkészetben az üresség-szögletek, kockák, háromszögek, liliomok, rés-rózsák, rés-rombuszok. És sokszor olyan a kollázs, mint kártyajáték az ihlet előtt, mintha tükör előtt ülve pasziánszozna valaki. Ó, a kollázs-készítő Kassák Lajos! Nekem 1967-ben küldött egy kollázst Kassák Lajos. (Kass János volt a posta!) Előtte Kassáknál voltam (először és egyetlenegyszer!) egy szürkek délutánon. Nagy, szögletes, barázdált arca volt a délután. Szorongott, nehéz ujjával babrálta, forgatta a meggyújtatlan cigarettát, magas sírkő-homlokán verejtékcseppek harmatkendője, vízcsipketerítő. Nehéz volt a beszélgetés, száraz, mint egy elhagyott őszi temető. Pedig a sírmagányok alatt mekkora szívütések! Mi is az a nekem-küldött Kassák-kollázs? A fehér függés-mezőn Húsvét-szigeti laposan-magas és horpadtan-hegyes kőfej-óriások valami szürke dombságba szúrva, abból kiállva nyaknélkülien, s a jelentés-felület fehér-üres baloldalán óriás feketeszürke japán írásjel. A Jel! Gyönyörű jel. Mint egy rácsdoboz-hajóváz, titok-kalicka. A nincs-madár rács-magány. Mert a madár s a madár-

ének a jelbe itatva, mint túlvilágba a testi feltámadást váró. Sose tudtam a jel jelentése micsoda? Mindig azt hittem: béke! S most huszonhét év után Csaplár Ferenctől tudtam meg, hogy egy japán ismerőse elolvasta a jelet, kivette a jelet a csöndből. Hogy a Jel jelentése: Teremt! Így aztán a kollázs addig-titka mégtitokabb titok lett. Mert mit is üzent nekem ezzel a kollázssal Kassák Lajos? Hogy az idő teremt? Hogy a teremtés: titok? Hogy a költő létének egyetlen föladata a teremtés? Hogy a csönd, a kósűrű csönd a teremtés mítosz-összege magány. Hogy hallgat a teremtés, mert bevégezte dolgát, s mégis azt várja, hogy szó-ujjheggyel megérintve ő-scsönd-jét, kiszólltassék a némaságból? Hogy a mítosszá kövült múlt teremt időt a jövőnek? Hogy a múlt-idő a némaság aranyága, amely majd jövővel virágozik, mint az almafa, meggyfa, szilvafa, cseresznya? Hogy a teremtés az örökös jelenidejű őállapot, Isten-állapot? Hogy másképp: élni minek? Hogy teremtés nélkül csak halál. Kód, halál, kód, halál, homály, halál-üresség, hullatest-nehéz tömött üresség? Csönd és halál? Hogy nagyon magányos, nagyon árva, a teremtés megkövült, s a világegyetem a temető-borostyánkőben, mint az ott függő tökéletes szúnyog, tollcsáppokkal és pödörszakállal, mozaik-kupola vakon, akár egy kifosztott bazilika-héjgömbfél. Hogy olyan magányos, mint a Húsvét-szigeti szoborfejek? Hogy menjek hozzá? Hogy ne hagyjam magam? Hogy ne féljek a magánytól, hisz abban a teremtés, mint a méhburok magzata? Hogy így vagyunk mi: mert ez a törvény? Hogy így lesz örökké? Hogy a teremtés: hiáavalóság? Hogy a teremtés a mi öröklétünk? Hogy én is titok vagyok, te is titok vagy? Titok, mert teremtő. Hogy a teremtés a titkok titka titok? És még világ-kőb kiterjedésű kód-megfejtés lehetőség! Vannak érthetőbb és homályosabb kollázsok. Organikusan tenyészők és moccanatlanul passzívok. Egy-jelentésűek, súlyosak, mint a fatörzs, belsejében az évgyűrűkkel és vannak ködös, bonyolult, indás, egymásra-ragadt ragyogó látvány-petehalmazok és bolyhosan keményen sötétek, mint a földben a nagy fa gyökérzetcsontszárnya és sűrű hajomlása. S vannak, mint a tükörben tükröződő tükrök alak-részletei: lét. Azt hiszem, Kassák Lajos akkor csinált kollázsokat, amikor szorongott. Mert ha verset, prózát írt, festett: boldog volt mindig. Ha megértjük: a boldogság nem öröm, a boldogság: állapot. Akár az önkínzó sugárzó szenteké. Vers-kezdésként így mondanám: „Félelmében játszik a gyermek, szívében a fényből-szött vermek kozmikus vacogása.” És szorongásra nagyon sok oka volt. Szorongásra oka volt mindig. Akármilyen diadalmasnak és hetykének is látszott sokszor. Inkább fiatal férfiként. Gőgösnek, elvi-komisznak, parancsolónak. Avantgárd-kegyetlennek. Élete és működése csupa győzelem és csupa vereség. Csupa hit, szellem-háború és csupa kudarc. Csupa fölszabadult éposz és csupa szigorú vereség. Csupa csalódás! Függetlenségben, társadalmi szocializáltságban, tőke-elméletekben, munkás-eszmékben, a mestereberek jövőuralmában, az anarchiák szabadságában. Hiszen az

ős-vágya neki is a rend volt, egy új-fajta, másfajta rend, de rend, amelynek a szeretet az életadó anyaga, mint a vörös véresejteket képző ősz-sejtek a csontvelő-állományban. Csupa szorongás lett és csontvázig-magány. Hát játszott. Játszott a titokkal, játszott a titokban. Kollázst csinált. Körülötte a tanítványokból naggyá nőtt világteremtő hűtlenek. Ő meg, mint a szikár, repedezett, óriás Húsvét-szigeti szoborfejek kő-csöndje örökidő. Míg körülötte mindig-újra-képződő fű-erdő, lila viharzás. Lángelmék, dilettánsok. Halandók, halhatatlanok. Így öregedett időtlenül a jövőbe átitatódva. Mint ingbe a vérfolt. Ami ifjúkorának ingerült, dühös hatalma és diadalma volt (a régi társadalmi rend, a tegnapi művészet forradalmi összetörése, az új társadalmi rend és művészet megszerkesztése, az új látomás szolgálata): az hasonlított a hódító barbárok, szakállas hordák vagy iszlám seregek Európa-dűhéhez, a boldog hujjogó dühösökhöz, akik összetörték az antik, a klasszikus vagy keresztény szobrokat, orrukat, karjukat, péniszüket letörték, kalapáccsal zúzták szét a szobor-arcokat, szobor-emplőket, a képeket szétvagdoszták baltával, karddal, elégették az Isten-jelentést, arany Mária-koronát. Ami ifjúkorában a győzelem vezér-kegyelme volt, az öregkorára védekezés lett. Mészváz, mészhéj, csontteknő, páncélburok, csigaház. Az érzékeny visszahúzódas, idegszál-nyaláb fájdalom és remegés fölött és körött. A diadaltűz lándzsás, kardot előre-nyújtó lovas csatarobogás után barlangba-búvás az özöntűz elől. Kosaras léggömb a tektonikus háborgás fölött. Mint a mészke-csillagtest-állomány, aminek likacsain finom csilló-hajszálak öntudatlan, idegéhez, reszkető hajzat-gömbkötege lóg ki. Mert éhes s ha fél: visszahúzóds a páncél-teatojásban él. „Üljük körül az asztalt” — mondta. S én úgy láttam őt, a költőt, a mítosztalant, mint aki misztika-lombok almafája alatt, az aranypetty-árpetty rezgésben ül, az asztalon tál Cézanne-i alma, ott ül Jézussal jobb oldalán. A konok, szelíd ember, aki nemcsak bujtogató híve, de szenvedője is volt a technikai és civilizációs fölgyorsulásnak, látója és szorongója a Végítélet kezdetének. Mester. A Másik Rabbóni. Megváltó. Kassák Lajos. És nézi a Mindenség, ahogy Krisztus világító zöld bal szemével nézett a keresztfán. Nézte a teremtett, mulandó, bűnös világot. Szorong. Benne a világ szorong. Vele a világ szorong. Félelmében játszik az öreg. Kollázst csinál. Vág, illeszt, széthúzza, síkra síkot torlaszt, jelentés-teret, sejtelem-hálózatot, oksági állapot-térképet, kauzalitás-összevisszaságot hoz létre. A mitológiai kentaurnál, Minotaurusznál, a sípsort fúvó emberecske Pánnál mítoszibb, többszörözött lét-mozajkot, titokzatos jelentés-hálót hoz létre, síkot a síkban, ollóval, enyves ujhegyekkel. Alig-megfejtetőt a megfejtetőből. Nem jégzajlás-szerűt. Mert a jégzajlás torlódás, úzás az egy-nemüből. De árvíz-szerűt, amiben a tájról leszakított dolgok, lombos fák, kazlak, dögök, tehének, hullák, háztetők sodródnak, hőmpölyögnek, ringanak, hemperegnek. Ahol a mozgás: mozdulatlan-ság. A ragadozó nagyvad-szerűen bonyolult, szövevényes is, meg

az is, amely egyszerű, mint egy csillós vagy kerekese egysejtű, a talaj mikróbai. Ha ugyan egyszerűek ezek a csodálatos létezők, az úrhajó-szerkezetűek, a baktériumok, vírusok. A kollázsban is a természet-elvűség órája ketyeg. Csak nem olyan előre-irányú időmozgással, mint a történelem. Amely, mint a folyam: forrás-cérnából hatalmas delta-gyökérszétágad. A kollázs olyan magányos és titokzatos, ahogy a jéghegyek úsznak az óceánban. Ahogy egy őszi falevelekkel behullott tó felülete mocsanatlanul és véresen ragyog. Az egymás melletti, alatti, fölötti, egymásra ragadt lombhálál. Mit vár tőlem a kollázssá alvadt embermagány? Kassák Lajos. Akinek tekintete, mint az alvadtvér gyásza. Mély tisztelettel hajlok meg jelenlévő szellem-alakja előtt. Előtte, akivel úgy néztük egymást, ahogy a fény fénybe olvad. És most azt is megköszönöm, amit szemérmes munkásemberként, titkolt előttem: irántam való döbbséget nagy figyelmét és páncéltalan, meztelen szeretetét. Ő volt az első Mester, akit tizennyolc évesen személyesen megismertem. És mentünk az utcán. Ment, mint egy nagy feketeszürke kemény-kalapos, elől-begyűrt süvegkalapos, alacsony, kopott proletár-bérbérlő. Mint Walt Whytman diadalmas fekete gözmozdonya rohogott 1946 tavaszában. De: fűtörészik-e a kollázs-készítő?

XX. SZÁZADI KERESZTÉNY GONDOLKODÓK

A nagyszerű sorozat legújabb kötetei:

LUIGI GIUSSANI: A modern ember vallási tudata
A keresztény tapasztalat útján

YVES CONGAR: Szeretem az egyházat

SIMONE WEIL esszéi Pilinszky János fordításában

ROMANO GUARDINI: Az újkor vége. A hatalom

MINDEKÖZBEN

— Pomogáts Béláról —

Valamikor az 1980-as évek elején Bodnár Györggyel és Béládi Miklóssal négyesben Újvidékre utaztunk egy irodalmi konferenciára. A határon a jugoszláv vámisztiz megállt a vonatfülké ajtajában és hosszasan fürkészte Pomogáts Béla útlevelét. Mintha nem is a csomagok, hanem az útiokmányok vizsgálata lett volna kötelessége. Aggódva pislogtunk mindnyájan. Mi lesz ebből? Végre befejezte a vészjósló foglalatosságot, s kiderült, nem az éberség, hanem az amatőr nyelvész-kedv állította meg. — Tudjuk-e — kérdezte —, hogy a „pomogács” egy régi szerb tűzérsgégi műszó? — Nem tudtuk. Azt azonban tudtuk, hogy Pomogáts Bélához legkevésbé sem illik az effajta katonai képzettársítás. Nagyszerű humora, remek írástudása aligha indít bárkit is hadi asszociációkra.

Most, amikor nemrégiben hatvan éves lett, s a fiatalság meghosszabbított korszakába lépett, szakmánk egyik vezető egyéniségét tiszteljük benne. Az MTA Irodalomtudományi Intézetének igazgatóhelyettese, számos társadalmi szervezet vezető testületének tagja, de nem ezek a címek adják igazi rangját, hanem írásai, könyvei s a belőlük áradó szellem. Pályakezdése nem volt éppen simának mondható. A Piarista Gimnázium és a Bölcsészkar elvégzése után karrierje nem katedrán, vagy egy ódon könyvtár mélyén kezdődött, hanem internálótáborban, ahová 1956 után zárták. Amikor kiszabadult, nem könnyen kapott állást, amolyan ragályos betegként kezelték, akitől jobb óvakodni. Évekbe telt, amíg az Akadémia Irodalomtörténeti Intézetébe került, mely akkoriban lerakát-félesége volt a hozzá hasonlóan gyanús és veszélyes politikai egzisztenciáknak.

Mi, kollégái hamarosan megismertük ropant munkabírását és tárgyismeretének kimeríthetetlen tartalékait. Egymás után sorjáztak könyvei. Elsőnek a Kuncz Aladáról szóló jelent meg. Benne nemcsak megírta, hogy a Trianon utáni Erdélyben hogyan szerveződött meg az önálló magyar irodalmi élet. Ez akkor kényes, majdhogynem tiltott téma volt. Aztán

megírta a népi líra két háború közötti történetét: monográfiája máig az egyetlen nagyobb szabású folyamattörténeti szakmunka a modern magyar költészet tárgykörében. Miközben ezen dolgozott, írt két portrémonográfiát: az egyiket Déry Tiborról, a másikat Radnóti Miklósról. Amikor egy fél kutatóintézet késlekedett a legújabb évtizedek irodalomtörténeti összefoglalásával, ő egyedül megírta az egész korszakot, s rengeteg adattal világos, okos áttekintést adott róla. E kötet egymaga is kitenne egy életművet. De közben kutatott tovább, más területeken. Ihletett, szép könyvben rajzolta meg Jékely Zoltán pályaképét. Közben a transzilvánizmus mibenlétével is foglalkozott, de idevonatkozó kutatásai hosszú ideig nem kerülhettek publikálásra ideológiai-politikai irányultságuk miatt. S mindeközben a fiatal írók egymás után felröppenő rajainak volt pártoló, támogató kritikusa. Még sok „mindeközben”-ről kellene beszámolni, de hagyjuk abba a lexikoncím-szó-szerű felsorolást, úgysem lenne itt rá elegetendő hely.

A coincidentia oppositorum megfontolt szelleme járta és járja át ma is írásait. A legigazibb értelemben vett katolicitás. Ez az ágyúalkatrész nevű irodalomtörténész-kritikus-irodalmi mindenes az ellentétek és szélső pólusok, a különféleségek és eltérő alkatok összefoglalója. Nyugati emigráció? Erdély? Népiek? Urbánusok? Avantgardisták? Posztmodernek? Ez így együtt a magyar irodalom: valami ilyesmit sugalmaznak írásai. Azt, hogy az irányok, stílusok, vélemények, gondolatok különféleségeinek tisztelete vezethet a teljes egész megértéséhez, ha van ilyen megértés egyáltalán. Ez időszerű üzenet, mert ebben az egyáltalán nem jó korszakban, ebben a baljós időben országos gondjaink, bajaink közben bizony tragikusan szétzilálódott a szellemi élet. Atomjaira hullott és visszaesett abba a szolidaritás nélküli, jóindulat nélküli, szervezetlen állapotba, amelyben Kazinczy fellépése előtt volt. Szorongva kérdelem magamban, segíthet-e még ezen az elkötelezett literátor-tudat, segíthet-e az írástudó, aki mindeközben mégis bízik az irodalom lelket indító hatalmában?

KENYERES ZOLTÁN

POMOGÁTS BÉLA: A NEGYEDIK ESZTENDŐ

Aki a Magyar Nemzetet és a Magyar Hírlapot olvassa, rendszeresen találkozik a szerző felelősségtől áthatott, helyzetelemző írásával. Szemléleti genezisüket keresve a harmincas évek hazai katolikus reformmozgalmait említhetjük, azt a szellemiséget, amelyet legértékesebben a Korunk Szava köre képviselt. De fontos ösztönzéseket kapott a népi irodalom legnyitottabb képviselőitől is, kivált Bibó Istvántól, aki józan kritikai érzékkel, higgadt, távlatot adó magatartásával hatott rá. S említhetjük végül Szekfű Gyulát is, kivált azokat az írásait, amelyekben a neobarokk társadalom gyengéit és igazságtalanságait tárta föl. Pomogáts Béla, mint ezt ő maga is hangsúlyozza, nem politikus, de az értelmiségnek ahhoz a rétegéhez tartozik, amely az események értékelésekor és a jövő távlatait latolgatva szükségszerűen politikai állásfoglalásra kényszerül, s igyekszik a politikai életet ideális szemlélettel és értékekkel gazdagítani. Ehhez meg kell találni a középutat, amelyen haladva elfogulatlan ítéletet mondhat a szélsőséges megnyilatkozásokról és a türelmetlen indulatos gesztusokról. Ezek ugyanis nemcsak a hazai közéletet mérgezik meg s telítik veszedelmes gyúanyaggal, hanem a kisebbségben élő magyarságnak is rengeteget ártnak, az ő ügyük, sorsuk pedig Pomogáts Béla munkásságának kezdettől mozgója. Nem véletlen, hogy élete első könyvét Kuncz Aladáról írta, s arról a szellemiségről, amelyet az Erdélyi Helikon képviselt.

Újabb tanulmányának két vezérszava: kereszténység és liberalizmus. E kettő összebékítése ugyan nehéz feladat, hiszen az utóbbi világnézeti elkötelezettséget, az előbbi pedig vallásos hitet jelent, bár a keresztényi élet a társadalommal való folytonos párbeszéd során bontakozik ki, így — mint ezt a II. Vatikáni zsinat nyomatékosan hangsúlyozta — a keresztény embernek feladata, küldetése van a társadalomban is, ma gyakran emlegetett szóval: evangelizálni kell azt. Ezt a küldetést teljesíti Pomogáts Béla is. Az eszme szolgálójaként, tehát hívő katolikusként törekszik arra, hogy az egyén szabadságának és a nemzet szolgálatának elkötelezett szabadelvű, liberális hagyományt megőrizve és azt korunk eseményeire alkalmazva teremtsen meg azt a független, de a krisztusi értékeknek elkötelezett szemléletmódot, amely szinte minden írását áthatja. Korunk nem kedvez e törekvésnek,

bár a politika és az idealizmus elég nehezen összebékíthető, mert az előbbiben újra meg újra keresztezi a legjobb szándékokat is az egyéni és a pártérdek. Abban sem vagyok teljesen biztos, hogy a mindenki által értékőrzőnek és érintetlennek tudott Pomogátsot nem használja-e fel valamelyik párt saját érdekeinek álcázásául. Erre a kérdésre azonban csak a jövő eseményeinek ismeretében válaszolhatunk. Addig pedig nem a szándékokra tekintünk, hanem erre a fontos kötetre, egyfajta bölcs, keresztény magatartás megvalósulását köszöntve. (Balassi Kiadó)

RÓNAY LÁSZLÓ

A GREGORIÁNTÓL A GOSPELIG

A fenti figyelemreméltó alcímmel látott napvilágot az idei ősz egyik legjelentősebb könyvüjdonása, a cardiffi Welsh College of Music and Drama professzora, Andrew Wilson-Dickson munkája, *A kereszténység zenéje*, amely Vandulek Mária fordításában jut el a magyar olvasóhoz.

A kötet összefoglalja Európa, Amerika és Afrika keresztény zenéjének történetét, és részletesen foglalkozik a keresztény egyházakhoz kapcsolódó komponisták vagy zeneszerzői iskolák tevékenységével. *A keresztény zene születése* című fejezet a zsinagógai tradíciót, a szerzetesrendek hatását és a gregorián kialakulását elemzi, míg *A reneszánsz és a reformáció* Luther, a svájci és angol reformátorok, valamint a katolikus reformáció és az orgonazene szerepét értékeli. Önálló fejezet taglalja az oratórium kialakulását, az angol gyülekezeti ének fejlődését, az anglikán egyház és a traktáriánusok törekvéseit, valamint Monteverdi, Schütz, Bach és Purcell egyházi kompozícióit. A kötet második része a görög és az orosz ortodox egyház, a kopt és etióp egyház, valamint az afrikai és észak-amerikai egyházak liturgikus gyakorlatát vizsgálja, és áttekinti a 20. századi egyházzene helyzetét.

A magyar kiadás függelékében Tardy László a magyarországi katolikus, Trajtler Gábor az evangélikus, Fekete Csaba pedig a református egyházzene történetét összegzi. Tardy László tanulmányában kiemeli Liszt Ferenc hatását, Harmat Artúr és a Magyar Kórus szerteágazó tevékenységét, valamint Bárdos Lajos, Lisznyai Szabó Gábor, Werner Alajos és Rajeczky Benjamin életművének jelentőségét. Trajtler Gábor a gyülekezeti ének-

lës, a liturgia és az énekkari szolgálat hagyománya mellett többek között Zalánfy Aladár Weltler Jenő, Fekete Csaba pedig Csomasz Tóth Kálmán és Gárdonyi Zoltán munkásságát tekintti át.

A kiadvány kimagasló értéke a páratlanul gazdag fotó-, dokumentum- és kottapéldaanyag; a pontos, precíz név- és tárgymutató, valamint az alapvető egyházzenei fogalmakat tisztázó szójegyzék. Szakemberek számára a kötet néhány fejezetének túlzottan leegyszerűsített magyarázatai, közhelyszerű mondatai, a fordítás apró pontatlanságai és a szaklektorálás érezhető hiánya minden bizonnyal zavaró lehet; az egyházzene iránt érdeklődőknek és a fiatal korosztálynak viszont *A kereszténység zenéje* értékes és élvezetes olvasmányt jelenthet. (*Gemini Budapest Kiadó, 1994*)

RETKES ATTILA

KAMARÁS ISTVÁN: BENSŐSÉGES BÁZISOK

Érdeklődéssel vettem kezembe Kamarás István legújabb könyvét, amely az első átfogó igényű „religiográfia” a magyar katolikus bázis- illetőleg kisközösségekről. A kutatási periódus tíz évet ölel át és különböző mélységgel mintegy 150 közösséget, amely feltehetően 5–8%-os minta. Ismerve és szenvedve a vonatkozó magyar irodalom szegénységét a vállalás bátorsága előtt fejet illik hajtánunk. Amit kezünkbe kapunk a kutatás eredményeinek első riportja, köztes jelentés: nem több, de nem is kevesebb. A számos feltételes módban fogalmazott mondat a majdnem teljesen magányos kutató tisztességes visszafogottságát jelzi, a jelentés száraz tárgyszerűsége a tények iránti tiszteletet, a felgyülemlett anyag némiképp fogyaszthatóvá rendezett átadásának igényét. A szerző külön kitér az előző könyveivel kapcsolatos kritikákra, melyek az egyház „kegyelmi természetére hivatkozva a vallásszociológiai vizsgálódás illetéktelenségét vetették szemére”. „Már akkor is nagy szolgálatot tehet a vallásszociológus, ha »megtisztítja a tárgyat«, ha leválasztja a transzcendensről az evilági ráakódmányt” — írja. A társadalomtudományokkal szemben túlzottan szkeptikusak inkább ideológisztikus énképüket féltik s kevésbé az egyházban meglévő kegyelmet. Bizonyos, hogy a

kutatási anyag jelen formájában nem nélkülözhető egyetlen leendő lelképásztori terv kidolgozásakor sem, amennyiben azok tekintettel akarnak lenni arra az egyházi rétegre, melyet VI. Pál pápa az „egyház reménységének” nevezett, s amelyet mi, mai katolikusok joggal tarthatunk Isten belénk vetett reményének is.

A jelentés öt fejezetben tájékoztat: a bevezető után tipizáló és a típusok viszonylagosságát nyomban jelző rövid, bemelegítő esettanulmányokat kapunk. A harmadik fejezet a vizsgált közösségek történeti és működési sajátosságait mutatja be, míg a következő egy szűkebb mintán a közösségek tagságát, értékrendjét, egyházképét és vallásosságát. A zárófejezet még egyszer összefoglalja a legfőbb megállapításokat, és beilleszti őket néhány hazai szociológiai és teológiai értékelés eredményei közé. A takarékos, fejezetenként tagolt jegyzetanyagot igen fontos angol nyelvű összefoglaló követi.

Az anyag rendkívül tömör, gazdagon informál. A vizsgálati módszerek sokfélék, a szerző sok laikus munkatárs segítségére támaszkodott, és lehetőségeihez mérten „kemény adatokról” is törekedett gondoskodni. A vizsgált közösségek, talán azt is mondhatjuk, hogy általában a katolikus kisközösségek, nem törekednek önmaguk bemutatására, ami jelen esetben a szerzőt sokszor „jelzés és jellegfa” nélküli túrára kényszerítette. Ehhez a közösségi szemérmességhez kívánt talán igazodni Kamarás azzal a döntéssel, hogy a szereplők nevét megmászította. A mű értékét nem csökkentik adatainak helyenkénti bizonytalansága, hanem inkább az érintetteket szólítja fel a szükségtelen szemérmesség feladására.

Alighanem igazat kell adnunk a szerzőnek abban, hogy a kisközösségek kapcsán egyháznak számára a „kulcskérdés” valóban e közösségek és a jelen magyar egyházszerkezet plébániarendszerének olyan összehangolása (109.o.), melyben mindkettő levetheti azokat a terheket, melyekkel megérkezett zsinat utáni és demokratikus jelenünkbe, az autonóm egyházépítés lehetőségének korszakába. Ugyanakkor sajátos istentapasztalatuk és magyarországi történetük még számos isteni üzenet hordozója. E jelentés után már első sorban nem szociológiai, religiográfiai feladat e kérdés megválaszolása.

MÁTÉ-TÓTH ANDRÁS

SOMMAIRE

- La Charte des Droits de la Famille
- Ferenc Pálhegyi: Préparation au mariage
- Gábor Csepregi: Rôle des conflits dans la famille
- Mária Kopp: La famille au seuil du troisième millénaire
- János Zlinszky: La famille dans la Constitution
- Tamás Mohay: Une société favorable à la famille
- Jeu pastoral de Bükkaranyos
- Entretien avec l'Évêque László Bíró sur la famille

INHALT

- Die Charta der Familienrechte
- Ferenc Pálhegyi: Vorbereitung auf die Ehe
- Gábor Csepregi: Die Rolle der Konflikte in der Familie
- Mária Kopp: Die Familie auf der Schwelle zum dritten Jahrtausend
- János Zlinszky: Die Familie in der Verfassung
- Tamás Mohay: Familienfreundliche Gesellschaft
- Volkstümliches Krippenspiel aus Bükkaranyos
- Gespräch mit Bischof László Bíró über die Familie

CONTENTS

- Charta of the rights of the family
- Ferenc Pálhegyi: Preparing to family life
- Gábor Csepregi: The role of conflicts in the families
- Mária Kopp: Family at the turn
- János Zlinszky: The family in the Constitution
- Tamás Mohay: A society saving the family
- A Nativity play from Bükkaranyos
- Interview with Mgr. László Bíró about the family

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ; Szerkesztőbizottság: BÉKÉS GELLÉRT, HORÁNYI ÖZSÉB, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN, KISS SZEMÁN RÓBERT, PARANCS JÁNOS, POMOGÁTS BÉLA, RÓNAY LÁSZLÓ, SZÖRÉNYI LÁSZLÓ
A szerkesztőség munkatársai: CZ. BALASSA MÁRIA, JUTH LENKE

Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042—6024; Nyomás: VESZPRÉMI NYOMDA RT. Felelős vezető: Fekete István igazgató

Lapunk kiadását a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, a Soros Alapítvány és a Nemzeti Kulturális Alap támogatja.

Szerkesztőség: Budapest, V., Kossuth Lajos u. 1. III. lh. II. em. telefon: 117-7246; 117-3933; telefax: 117-3471. Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos u. 1. I. lh. I. em. Tel.: 117-3661. Postacím: 1364 Budapest, Pf. 111. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia Kiadóhivatala. Terjeszti a Magyar Posta, a HÍRKER Rt., az NH Rt. és alternatív terjesztők. A Vigilia csekkszámlasszáma: OTP. VII. ker. 218-98316512-037343-8. Előfizetési díj: 1 évre 540,— Ft, fél évre 270,— Ft, negyed évre 135,— Ft egyes szám ára 48,— Ft. — Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H-1300 Budapest, Pf. 149. Előfizethető külföldön a KKV-nál (H-1389 Budapest, POB 149.) vagy a Magyar Hitelbanknál (H-1133 Budapest) vezetett 202-10995 sz. számláján. Ára: 35,— US dollár, vagy ennek megfelelő más pénznem. SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10—14 ÓRA KÖZÖTT. KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.

Ára: 48 Ft

VIGILIA

SZEMLE

- Mindeközben (Pomogáts Béláról)
POMOGÁTS BÉLA A negyedik esztendő
ANDREW WILSON-DICKSON A kereszténység zenéje
KAMARÁS ISTVÁN Bensőséges bázisok

- A SZEMLÉKET ÍRTÁK Kenyeres Zoltán, Máté-Tóth András, Retkes Attila
és Rónay László

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBÓL

- A II. Vatikáni zsinat és az egyház
- 60 éves a Vigilia
- Egyházak – felekezetek – szekták
- A médiumok keresztény szemmel